

BAVĀRIJAS APGABALA BALTU FILOLOGU KOPA

Zinātnisko pētījumu serija

1. sējums

PĒTĪJUMS PAR
CHRONOLOGIJAS PROBLĒMĀM

LATVIJĀ XVI—XX GADSIMTĀ

Mag. math.

V. KLĒTNIEKS

BAVĀRIJAS APGABALA BALTU FILOLOGU KOPA

Zinātnisko pētījumu serijs

1. sējums

PĒTĪJUMS PAR

CHRONOLOGIJAS PROBLĒMĀM

LATVIJĀ XVI - XX GADSIMTĀ

Mag. math.

V. Klētnieks

I E V A D A M

1. PĒTĪJUMA PROBLĒMAS. - Līdz šim trūkst plašāka un pilnīga pētījuma par chronoloģijas jeb laika skaitīšanas problēmām mūsu zemē. Ir tikai nedaudzi pētījumi par dažām atsevišķām parādībām, kas pieminēti šī darba tālākajās nodaļās. Visas Eiropas mērogā chronoloģijas problēmas gan jau diezgan pilnīgi noskaidrotas un aprakstītas, bet trūkst pētījumu par to, kā laika skaitīšana izveidojusies tieši pie mums. Nav vajadzīgās skaidrības, kā un kad viens vai otrs likums, priekšraksts vai parēmiens ieviesies mūsu zemē. Situāciju vēl sarežģī apstākļi, ka mūsu zemē vairākkārt mainījušās dažādas varas, kam katrai bija savi laika skaitīšanas veidi (stili).

Šī darba uzdevums tad nu ir: 1) izejot no Eiropā konstatētām laika skaitīšanas metodēm, noskaidrot 16.-20.g.s. rakstītos avotos, kādas no šīm metodēm un kad sāktas lietāt pie mums; 2) savākt vienkopu vajadzīgās ziņas, kas nepieciešamas minētā laikmeta datējumu atšifrēšanai. Par avotiem izmantotas tā laika baznīcu grāmatas un dokumentu sakopojumi vai to publicējumi. Avotu un izmantotās literatūras saraksts, līdz ar lietātiem apzīmējumiem, dots šī darba beigās.

Šī pētījuma problēmas ir: 1) laika mērīšanas vienību noskaidrošana, jo apskatāmajā laikmetā mainījušies ne vien šo vienību nosaukumi un apzīmējumi, bet arī skaitīšanas veidi; te pieder diennakts stundu skaitīšana, nedēļas dienu un mēnešu nosaukumi un apzīmējumi, pilsoniskā un baznīcass gada iedalījums, nemaināmo un maināmo svētku un svinamo dienu nosaukumi un datumi; 2) dažādo datēšanas veidu noskaidrošana un atšifrēšana; iespējamo palīglīdzekļu noskaidrošana un izmantošana; 3) kalendāra stilu maiņas noskaidrošana un izsekošana, kā oficiāli noteiktais stils īstenībā ievērots datējumos. Šī pēdējā problēma, kaut gan relatīvi visvairāk pētīta, tomēr līdz šim palikusi vismazāk noskaidrota. Arī vēsturnieku rakstos gadās sastapt neprecīzas un pat nepareizas ziņas par stilu maiņu, nereti šīs

nepilnīgās ziņas jau pārgājušas arī Vakareiropas chronologijas rokas grāmatās. Tādēļ ir pats pēdējais laiks iespējami precīzi noskaidrot oficiālās stila maiņas un to ieviešanos datējumos, lai pieminētās nepilnības neturpinātos tālāk.

Cerams, ka pieminēto problēmu noskaidrošana un attiecīgo materiālu savākšana vienkopu ne vien derēs vēsturniekiem, teologiem, tautzinātniekiem, radu zinātniekiem un citiem pētniekiem, kam darīšana ar datējumiem 16.-20. gadsimtā, bet interesēs arī astronomijas vēstures pētniekus mūsu zemē.

Gan jāpiezīmē, ka kara apstākļu dēļ pētījuma izdarīšanas laikā notika daļēja archīvu un bibliotēku evakuācija, kādēļ daži materiāli vairs nebija pieejami. Tā pētījumā palikuši daži robi, kas vairs tomēr nespēj jūtami ietekmēt atsevišķo problēmu atrisinājumu. Dzimtenē sakopotos materiālus trimdā izdevās papildināt ar ziņām no pēdējā laika publicējumiem, kā arī sameklēt papildu materiālus dažu tautiešu līdzī paņemtajās grāmatās.

L A I K A S K A I T Ī Š A N A

2. DIENNAKTS IEDALĪJUMS.- Mūsu apskatāmā laikmetā (16. un vēlākos gadsimtos) jau diennakti iedalīja 24 vienāda garuma stundās¹, kam par cēloni bija 14.g.s. izgudrotie zobrata pulksteni, kuri "sita stundas" (Schlaguhren). Šādus pulksteņus pilsētās mēdza novietot baznīcu tornos, kur viņu raidītie zvana sitieni bija labāks signāls laika iedalījumam nekā agrākos laikos ar zvana skaņām paziņotie dievkalpojuma laiki. Arī Rīgā jau 14.g.s. beigās sastādītajās kurpnieku amata šrāgās pieminētas stundas, ko sit pulkstenis². 13.g.s. pulksteņa stundās pieminētas Melngalvju šrāgās³, bet 16. un vēlākajos gadsimtos arī jau Lielās gildes, zeltkaļu u.c. šrāgās. P.Kampes pētījumi par Rīgas Pēterča baznīcu⁴ liecina, ka šīs baznīcas tornī bijis novietots pirmais publiskais pulkstenis Rīgā, kas minēts jau 1352.gadā. No 1353.g. ir ziņas, ka rāte baznīcas tornī pastāvīgi uzturējusi sargposteni, kam bija jāziņo tiklab ugunsgrēka izcelšanās, kā arī citas pilsētai draudošas briesmas, bez tam ķesterim bijis uzdots ar baznīcas t.s. darba zvanu (campana laboris) darbdiēnās paziņot darba sākumu un beigas. Otrais, t.s. garais zvans (campana longa) kalpojis laikam vienīgi baznīcas vajadzībām. Arī P.Ārends liecina⁵, ka Pēterča baznīcas

¹ F.K.Ginzel, Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, III Bd. (Leipzig, 1914), 88. un sek. lpp.

² W.Stieda u. C.Mettig, Schragen der Gilden und Aemter der Stadt Riga bis 1621 (Riga, 1896), 532.lpp.: 29) Item so en sal nemant van unsem ampte rā ledder copen in den scharnen van paschen wente to sunte Michele, eer dee clocke hebbe vyve geslagen, unde van sunte Michele wente to paschen, nicht eer dee clocke hebbe 7 geslagen (pasvītrojumi V.K.), by ener tunnen beres.

³ Turpat, 553.lpp.

⁴ P.Kampe, "Rīgas Sv.Pēterča baznīcas būvēsture", SM 1939.g. III, 70.lpp.

⁵ P.Ārends, Sv.Pēterča baznīca Rīgā, (Rīgā, 1944), 5.lpp.

tornī kopš 14. gadsimta atradies pirmais pilsētas publiskais pulkstenis, pēc kura ar zvanā skaņām ziņotas pilnas stundas. Tā kā šādi stundu sitēji pulksteņi Vācijā parādījās tikai 14. gadsimta otrajā pusē (Freiburgā 1363., Breslavā 1368. un Maincā 1369.), tad konstatējams, ka Rīga ar šo jaunievedumu pat aizsteigusies Vācijai priekšā.

Kā palieka no senākiem laikiem, kad dienu un nakti katru atsevišķi dalīja 12 stundās (no ausmas līdz krēslai), ir paraža iedalīt pulksteņa ciparnieku 12 (nevis 24) daļās. Pašā stundu skaitīšanā Vakareiropā bija⁶ trīs dažādi veidi. 1) Itālieši skaitīja stundas no vakara krēslas (pusstundu pēc saules rieta) cauri naktij līdz nākamās dienas vakaram no 1 līdz 24. Šis t.s. "pilna pulksteņa" (ganze Uhr, ganzer Zeiger, ganzer Schlag) veids bija lietāšanā ne vien Itālijā, bet arī zemēs uz ziemeļiem no Alpiem -- Štīrijā, Čehijā, Moravijā, Silozijā un Polijā. Laikā no 16.-18.g.s. to aizstāja nākamais (puspulksteņa) veids. 2) Pēc mazā jeb puspulksteņa veida (kleine, halbe Uhr, halber Zeiger, halber Schlag, Zwölferuhr) iedalīja diennakti divās daļās un skaitīja stundas 1-12 no pusnakts līdz pusdienai un atkal otrreiz 1-12 no pusdienas līdz pusnaktij. Šis skaitīšanas veids bija izplatīts Rietumvācijā, Beļģijā, Francijā, Anglijā un Spānijā. Šis veids vēlāk izspieda visus pārējos. 3) Pēc lielā jeb Nirnbergas pulksteņa veida skaitīja stundas, iesākot no Saules rieta ekvinokcijas laikā, 1-12 naktī, un no Saules lēkta ekvinokcijas laikā, 1-12 dienā. Vasaras laikā tad diena pakāpeniski pagarinājās līdz 16 stundām un nakts saīsinājās līdz 8 stundām, bet ziemā otrādi. Šis sarežģītais paņēmieni izplatījās tikai dažās Nirnbergai tuvākajās pilsētās.

Vai mūsu zemē sākumā lietāja pilnā vai puspulksteņa veidu? Jau pieminētais citāts no kurpnieku šrāgām, ka "nevar nākt tirgū no Lieldienām līdz Miķeļiem, iekām pulkstenis nav nositis piecus, un no Miķeļiem līdz Lieldienām, iekām pulkstenis nav nositis septiņus", liek spriest, ka stundas neskaitīja vis no krēslas, bet gan no pusnakts. Skaidrāki to izsaka Melngalvju sabiedrības 1416. un 1477.g. šrāgas⁷, kas runā par desmitiem un

⁶ Ginzel, op.cit., III, 94.-96.lpp.

⁷ Stieda u. Mettig, op.cit., 553.lpp.: 1416: 29)... des /vor/nyddages to teynen /1477: to negen yn de klokke vormyddaghe/ unde des avendes wedder to to teynen /1477: to elven/ ...

deviņiem priekšpusdienā un 10 vai 11 vakarā, un kokgriezēju amata 1575.g. šrāgas⁸, kas nosaka, ka zolliem jāierodas sanāksmē ik svētdienas starp pulksteņa divpadsmito un pirmo stundu. Tātad Rīgā jau vēlākais 15.gadsimtā skaitīja stundas pēc "mazā pulksteņa", pie kam tad priekšpusdienas stundas mēdza apzīmēt vārdiem "agrā rītā" (1613: Morgens frue⁹ ... wegen die Glocke 10), "no rītā" (1583: morgens umb glock 4 aufstehen¹⁰, 1575: morgensz zu funff uhren¹¹), "dienā" (17.g.s.: Tag um 9 Uhr¹²), "priekšpusdienā" (1477: to negen yn de klokke vormyddaghe¹³), vai pašā "pusdienā" (1510: myddach¹⁴ to 12), bet pēcpusdienas stundas - ar vārdiem "pēc pusdienas" (1613: Seygers zwey nach Mittage¹⁵, 1510: na der maltidt to cynen¹⁶), "pēcpusdienā" (1613: die Glogke 2 oder 3 Nachmittage¹⁷, 1416: na myddage to enen yn de klokke¹⁸), "vakarā" (1615: des Abends umb Klocke sieben¹⁹, 1416: des avendes ... tho neghen²⁰, 1575: die klokke sechse auff den abendt geschlagen²¹, 1510: des avendes to 11 in clocke²²). Daudzkārt tomēr blakus atzīmētajai stundai nav nekāda dienas cēliena norādījuma (vor 12 schlegen zusammenkommen²³), un jāorientējas tikai pēc konteksta loģiskā satura. Tāda pati nevērība stundu norādīšanā vērojama arī citos tā laika avotos. Vietām konteksts skaidri norāda dienas cēlienu, tā piem., "1603.gadā gaišā dienā ap 11. stundu" redzams liels gredzens ap sauli²⁴. Turpretim, ja Rīgas Lielās gildes eltermanis 1599.g. 16.februārī izbrauc uz Cēsīm un tur nonāk 17.februārī pulksten četros²⁵, tad tikai varam vērtēt, ka tas noticis pēcpusdienā, jo ziemas naktī gan laikam ceļotājs nebūs braucis, un vēl ar tik lielu ātrumu.

⁸ Turpat, 523.lpp.: ... alle sondage von seyders zwelffe bis ein uhre ...

⁹ Turpat, 333.lpp.	¹⁰ 446.lpp.	¹¹ 524.lpp.	¹² 392.lpp.
¹³ 553.lpp.	¹⁴ 591.lpp.	¹⁵ 331.lpp.	¹⁶ 621.lpp.
¹⁷ 334.lpp.	¹⁸ 557.lpp.	¹⁹ 364.lpp.	²⁰ 557.lpp.
²¹ 524.lpp.	²² 587.lpp.	²³ 525.lpp.	

²⁴ Franz Nyenstädt's Livländische Chronik, Monumenta Livoniae Antiquae II, 127.lpp: Anno 1603 am hellen Tag vmb 11 Vhr.

²⁵ Das Buch der Aeltermänner Großer Gilde in Riga, Monumenta Livoniae Antiquae IV (Riga u. Leipzig, 1844), 243.lpp.: Ao 1599 den 16 February fore wy In gades namen na wennden. Iten den 17 de klokke 4 quemen wy dar.

No pieminētiem citātiem redzams²⁶, ka stundas skaitlim vai nu pievienoja vārdu "stunda" (Uhr, Vhr no latīņu hora), vai vārdu "pulkstens" zvana nozīmē (Glocke, Glogke, klocke, cloc-ke), vai vārdu pulkstena "rādītājs" (Seigers, Seygers, seh-ers), vai vārdus "sitiena, nosita" (klockenschlagk eins, 12 schlegen, 7 geslagen), vai arī minēja stundas skaitli kopā ar dienas cēlienu (myddaoh to 12) un pat bez tā (morgen to 12, t.i., rītdien divpadsmitos). Laika starpa no pulksteņa viena si-tiena līdz otram nosaukta par stundu²⁷, bet šis vārds nav zau-dējis arī vēl savu pirmatnējo nozīmi "brīdis". To liecina gan vācu²⁸, gan arī latviešu²⁹ teksti. Stundu sīkāki iedala pus-stundā³⁰ un stundas ceturksnī³¹, bet iedalījumu minūtēs prak-tiskā dzīvē vēl nelieta. Šķiet, ka arī pusstundas novērtē ar acumēru pēc pulksteņa vienīgā rādītāja kustības³². Ja vajadzīgs noteikt stundas daļas precīzi, tad Rīgas Lielā gilde vēl 1613. gadā lietā smilšu pulksteni³³. Pat spilgtu kara notikumu datē-

²⁶ Sal. arī G. Mancelius, *Phraseologia Lettica* (Riga, 1638) - lpp. pēc A. Günther, *Altlettische Sprachdenkmäler*, II Bd. (Hei-delberg, 1929) - 372.lpp.: Glocke/Pullxtins, 386.lpp.: Seiger/Stundapullxtins, Kompaß/Saules-ftunda, Stundenglasß/Stunda-ghla-fe; un Lettus (Riga, 1638) 194.lpp.: Vhr/Stunda-pullxtins.

²⁷ Stieda u. Mettig, op. cit., 504.lpp. 1600: soll das Spacierengehen über ein Stund nicht wehren.

²⁸ Turpat, 567.lpp. ap 1500: ene kleine stunde geseten hefft.

²⁹ J. Straubergs, "Jaunatrstais garīga satura rokraksts Stokholmā" /1690-92/, Cēli VI, 219.lpp.: tay pafchey Stundaj (a tai pašā brīdī); 222.lpp.: no to paf... Stundā, ka wingfeh dfimīs ir; 225.lpp.: us Juhfo Nahwes Stundina; 225.lpp.: ta dfi-wot fchini pafauley, ka mehiz ick kattru ftundu vnd azu mirckli. - Sal. arī Mancelius, Lettus, 179.lpp.: von ftundan/tudell/tu-delien.

³⁰ Stieda u. Mettig, op. cit., 573.lpp.: sittet he eine halve stunde; 626., 627., 629.lpp.: eine halbe stunde (1576); sal. arī Mancelius, *Phraseologia*, 386.lpp.: halbe Stunde/puß-Stunda, anderthalb Stunde/puß-ohtra Stunda (1638).

³¹ Stieda u. Mettig, op. cit., 627.lpp.: Ein vierenteill von der stunde darnach; līdzīgi arī 628. un 629.lpp. (visi 1576).

³² Turpat, 606.lpp. 1510: de clocke halffwege to 8 is; 626.lpp. 1576: die clocke halbwege vihr; 627.lpp. 1576: Umb die clocke halbwege zehen... die klocke halbwegen vihrenn; 646.lpp. 17.g.s.: nach der Predigt halb 4 Uhr.

³³ Turpat, 336.lpp.: 1) Der Aelterman ... 9 Uhren Vormit-tage er selbst mit den Eltisten da sey ... und seczen das Stun-denglasz; wer nach 9 kombt, soll Inhalt des Schragens 2 Groschen erlegen ... 3) Elterleut und Eltisten mügen warten bisz halbweg zehen; ...

jumos tā laika aculiecinieku aprakstos nav pilnīgas saskaņas. Piemēram, zviedru hercoga Kārļa 1601.g. 30.augusta uzbrukuma sākumu Rīgai birģermeisters Nīenstets min starp otro un trešo stundu rītā³⁴, kamēr Lielās gildes eltermanis min tieši pulksten trijos³⁵.

Līdzīgi pulksteņa apzīmējumi sastopami arī latīņu tekstos, piemēram: pulksten piecos (Hora 5.³⁶), trijos rītā (hora tertia matutina³⁷), septiņos rītā (horis a 7. matutinis³⁸), divos naktī (hora 2 post medium noctis³⁹), pusastoņos (hora media ad octavam⁴⁰, mediantē hora octava⁴²), trīs ceturkšņi uz četriem (tertio quadrante ad quartam horam⁴²), pēc trim stundas ceturkšņiem (post tertium enim horae quadrantem⁴¹).

Zobratu pulksteņu stipri nevienmērīgās gaitas dēļ arī liela precizitāte nebija sasniedzama. Pulksteņa gājienu pignācīgi rēgulēt iemācījās tikai 17.g.s. II pusē, kad Heigenss (Huygens) sāka izlietāt rēgulēšanai svārstekļa īpašības⁴³. Kopš šā laika arī Rīgas pulksteņu kvalitāte uzlabojās, tie rādīja stundas un minūtes, bet pulkstenis Melngalvju nama fasādē (ierīkots jau 1622.g. ar koka zobratiem, kuru vietā 1776.g. ielikti misiņa zobratī) rādīja mēneša un nedēļas dienas, stundas, minūtes un Mēness griežus⁴⁴. Piezīmējams, ka Jēkaba baznī-

³⁴ Nyenstädt's Chronik, 108.lpp.: Hertzog Karl ... ruckete auch 1601 den 30 Augusti Morgens zwischen 2 vnd 3 Vhr in die Vorstadt von Riga, vnd fiel eine Schantze an ...

³⁵ Buch der Aeltermänner, 249.lpp.: In dem Jare 601 den 30 Augusti Morgens die klock dry vren ist hertzoch Karll sein Volk in die vorstadt gefallen buten der santporten ...

³⁶ J.Kleijntjenss, Latvijas vēstures avoti Jezuitu ordeņa arhīvos I (Rīgā,1940), 110.lpp.

³⁷ Turpat, 176.lpp.

³⁸ K.Draviņš, "Daži nepazīstami Jura Mancela dzejoļi", Zviedrijas Latviešu Filologu Biedrības raksti 1., (Stokholmā, 1947), 141.lpp.: 1636.

³⁹ J.Kleijntjenss, op.cit., I,214.lpp.

⁴⁰ Turpat, 461.lpp. ⁴¹ Turpat, 464.lpp.

⁴² Ginzel, op.cit., III,97.lpp.

⁴³ Sal.J.Videnieks, Zvaigžņotā debess II (Rīgā,1938), 87.lpp. un A.Žaggers, Vispārīgā astronomija I (Rīgā,1940), 296.lpp.

⁴⁴ K.L.Vanags, Pazīsti Rīgu (Rīgā,1935), 61.lpp.; W.Neumann, "Die Gildenhäuser", Riga und seine Bauten (Rīga,1903), 197.lpp.; P.Ārends, Melngalvju nams (Rīgā,1943), 13. un 57.lpp.

cas pulkstenis (Seiger Klock), kas maksājis 200 Rīgas mārkas, uzstādīts tornī 1480.g., bet jau 1482.g. cīņā ordeņa ļaudis baznīcu aizdedzina, un pulkstenis sabojājās⁴⁵.

Rīgas pirmie pulksteņi bija iestādīti pēc Saules, resp. rādīja vietējo patieso laiku. Tā kā šis laiks ir nevienmērīgs, tad vienmērīgi ejošam pulkstenim gluži dabiski radās korrekci-ja: kad Saule bija pusdienā, pulkstenis nerādīja tieši 12, bet gan dažas minūtes vairāk vai mazāk. Kā tagad zinām, šī atšķirība var sasniegt apm. 16 minūtes (t.s. laika vienādojuma lielākā iespējamā vērtība). Sākumā, ar nepilnīgas konstrukcijas pulksteņiem, šo nelielo atšķirību nemaz nejuta, bet vēlāk sāka ievērot un izlīdzināt. Tā kā pastāvīgas observatorijas Rīgā-tai laikā nebija⁴⁶, tad nav domājams, ka pulksteņu korrekcijas noteikšanai observēja zvaigžņu kulminācijas momentus, un pulksteņu rēgulēšanai bija jānovēro Saules augšējā kulminācija - patiesā pusdiena.

Par Rīgas pulksteņiem gādāja šejienes pulkstentaistāji, kas sākumā piederēja pie kalēju amata⁴⁶, bet vēlāk pie atslēdznieku, pieškalu, biskalu un pulkstentaistāju amata. Šrāgas pēdējā amata zeļļiem un mācekļiem (Der schlosser-, sparer, buchsenmacher und uhrmacher gesellen unnd jüngenschrage) uzglabājušās no 1581.g. 13.augusta vai 1583.g. 25.februāra, bet meistariem no 1593.g. 29.septembra⁴⁸. Zeļļu šrāgas 7. un 31. pants dod dažas ziņas par toreizējo laika mērīšanu un pulksteņiem 7. pants nosaka⁴⁹, ka zeļļiem un mācekļiem jāsanāk katrā cetur-

45 W. Neumann, "Die mittelalterliche Kirchen", Riga und seine Bauten, 157.lpp.

46 Sal. autora Rīgas geografiskā platuma mērījumi XVII gadsimtā (Rīgā, 1940), 15. un 16.lpp., un L. Slaucītājs, Īss vēsturisks pārskats par Latvijas teritorijā izpildītiem astronomiskiem mērījumu darbiem un novērojumiem (Rīgā, 1932), 47. un sek.lpp.

47 P. Kampe, op.cit., 70.lpp.: ... pulksteņa uzraudzību un izlabošanu rāte bija uzticējusi kādam atslēdzniekam, jo Rīgā pulkstentaistāj. amats atdalījās no kalēju amata tikai 16.g.s. - P. Arends, Sv. Pēteru baznīca Rīgā (Rīgā, 1944), 5.lpp.: No 15. gadsimta pirmās puses ķemerejas rēķiniem redzams, ka pulkstenis vairākkārt labots, pie kam šos darbus veicis kalēju amats.

48 Stieda u. Mettig, op.cit., 86. un 87.nrs., 440.-455.lpp.

49 Turpat, 441.lpp.: 7) Zum siebenden sollen die gesellen unnd jungen alle vier wochen zusammen kommen umb 12 schlegen; des sollen die ertgesellen ihren laden auffschliessen unnd ein stundtglasz auff den tisch setzen; nach auslauffunge des vier-

tajā nedēļā /svētdienā/, kad pulkstenis sit 12 /dienā/, jāat-
slēdz amata lāde un jāuzstāda smilšu pulkstenis; kurš ierodas,
kad iztecējusi ceturtdaļstundas glāze, tam jāmaksā sods 6 ški-
lini. 31. pānts nosaka⁵⁰, ka "dzeramnaudai" pulksteņtaisītāja
zellim jāiztīra 12-stundu pulkstenis, jāicvelk jauna aukla un
jāieliek vārpsta zvanu krēslā pie zvana vai arī kāda cita iz-
kritusi vai pazudusi vārpsta. Šī dzeramnauda zelliem un mācek-
ļiem jānopelna pēc darba laika: viņiem jāceļas rītā četros un
jāstrādā darbs līdz septiņiem vakarā, bet līdz deviņiem tad vi-
ņi var strādāt dzeramnaudai, ziemā pašu gādātā gaismā. Meistaru
šrāgā nav nekādu īpatnību, arī meistara darbs paredzēts tikai
atslēdzniekavun piešķaļa, nevis pulksteņtaisītāja darbā⁵¹. Tas
liek domāt, ka pulksteņtaisītāju skaits nebūs bijis liels.

Sāmērā sīkas ziņas par Rīgas Pēteru baznīcas remontiem⁵²
ļauj ieskatīties arī torņa pulksteņa attīstībā. Tā 1431.g. sa-
maksāja ievērojamu summu par pulksteņa izlabošanu un 1468.g.
iegādāja jaunu torņa pulksteni. Ap 1547.g. torņa ārpusē, zem
kāda aizsargjuntņa rietumpusē, karājās zvans - tur laikam bija
novietots torņa pulksteņa zvans labākas sadzirdamības dēļ.
1554.g. arī torņa austrumpusē ierīkoja otru tādu zvanu ārpusē
- var būt, ka šis zvans atzīmēja torņa pulksteņa ceturtdaļu
stundas. Par šo P.Kampes piezīmi var būt dažādās domās, jo jā-
šaubās, vai 16.gadsimta vidū pulksteņi jau atzīmēja stundu ce-
turkšņus. 1508.g. zvanu lējēja Johans Šoneborchs bija izlējis
Pēteru baznīcas apustuļiem Pēterim un Pāvilam veltītu stundu
zvanu. 1694.g. pulksteņtaisītājs Ludvigs Martini uzņēmās par
1250 v.dāld. pagatavot jaunu torņa pulksteni. Gadu pēc tam krā-
sotājs Kords Meijers par 200 v.dāld. apzeltīja šim pulkstenim,
kas bija novietots zem torņa apakšējā kupola, 4 ciparnieku

teillstundenglases, wer alda ankommen wurde, soll zur peen unnd
straffe geben in die laden 6 schillinge.

⁵⁰ Turpat, 446.lpp.: 31d) Ein uhrmacher soll sein einen
zwelffer reine zu machen, einen newen schnuer einzuziehen, ein
stifft oben in den glockenstuel in die glocke oder ein stifft,
so ausgefallen oder verloren ist worden.// Das obgemelte
dranckgeldt sollen die gesellen und jungen machen nach feir-
abendt; des sollen sie des morgens um 7 uhr aufstehen, den
abendt um 7 feirabendt haben unnd ihr tranckgeldt machen bis
auff glocke 9 unnd des winters ihre eigen licht haben; ...

⁵¹ Turpat, 449.lpp.

⁵² P.Kampe, op. cit., 73. un sek. lpp.

skaitļus un rādītājus. 1695.g. pilsētas lējējs Gerhards Meijers izlēja torņa pulkstenim 2237 kg smagu zvanu. Jau 1691.g. kāds Henrichs Bērens dāvināja 1500 v.dāld. zvanu spēlei. 1695.g. birgermeisters Ansis Dreilings dāvināja baznīcai zvanu spēli, ko -- viņš par 8000 v.dāld. lika Amsterdamā darināt meistaram Klaudijam Fremijam. Zvanu spēles uzstādīšana Pēterā baznīcas tornī 1697.g. rātei izmaksāja vēl 4125 v.dāld. Zvanu spēle atskaņoja divus korāļus: "Kā spoži spīd mans Jēzuliņš" un "Teic Dieva Kunga vārdu". 1721.g. 10.maijā ugunsgrēkā tornis līdz ar visiem zvaniem un zvanu spēli gāja bojā. 1724.g. pulkstenītaisītājs Džons Konrads Nīfelds (znots pulkstenītaisītājam Ludvigam Martini, kas kādreiz jau bija darinājis iepriekšējā ugunsgrēkā bojā gājušo pulksteni) uzņēmās par 550 v.dāld., kādu namu Gildes ielā un 50 v.dāld. dzeramandas saviem zeļļiem darināt torņa pulksteni "pēc visjaunākajiem paņēmieniem, kurū varētu lietāt arī varbūtējai zvanu spēlei". Pulkstenim bija paredzētas 10 vārpstas un kādi 20 riteni no 3 pēdām līdz 6 collām caurmērā un 1-2 asis garš pendelis. Nīfelds 1726.g. uzņēmās arī pulksteni uzstādīt pagaidām, iekām pašu torni pilnīgi nobeidz. Šinī pagaidu novietojumā torņa iekšienē pulkstenis palika līdz 1753. gadam, kad to novietoja savā īstajā vietā, pierīkojot tam četrus lielus ciparniekus pie torņa apakšējās ķiveres. 1753.g. 26.septembrī pilsētas lējēja Heinriha Bīrmaņa izlietais 294,84 kg smagais zvans vēstīja pirmo reizi pulksteņa stundas; jaunā torņa pulksteņa ceturtdaļstundu sitieniem baznīcas valde nodeva zvanu lējēja Georga Meiera 1641.g. izlieto zvanu, kas līdz tam bija noderējis kā stundu zvans rātsnamā. Šim zvanam (kas kopš 1749.g. bija stāvējis nelietāts rātsnama jaunbūves dēļ) bija šāds uzraksts:

WANN D'VHR NICHT NACH DER SONNEN GANG
ALL STUNDEN RECHT GIBT IHREN KLANG
DIE GANTZE STATT NICHT OHN VERDRUS
NACH EINEM NARREN SICH RICHTEN MVSS
MIT GOTTES HILF GOSS MICH GORGEN MEYER ZV RIGA
ANNO MDCLXI.

Vēl Pēterā baznīcas pulkstenis pieminēts 1832.g., kad zibens iespēra baznīcas selmenī, bojājot arī pulksteni. Tanī pašā gadā pulkstenītaisītājs Cederrots torņa pulksteni atkal izlaboja.

No Rīgas pulksteni pamazām izplatījās arī pārējās pilsētās un lauku muižās. Baznīcas ģenerālvizitācijas protokolos 18.g.s. otrā ceturksnī minētās dievkalpojumu sākuma stundas lauku

draudzēs⁵³ (dievvārdi parasti sākās vasarā jau astoņos, ziemā deviņos vai pusdeviņos) liecina, ka tad pulksteni lietā visā Vidzemē. Tāpat jezuītu 18.g.s. II puses dievkalpojumu reglaments Daugavpils baznīcai⁵⁴, Jelgavas rezidences 1693.g. annāles⁵⁵ un Ilūkstes rezidences vēsture par 1748.g. un annāles par 1730.g.^{55a} liecina, ka pulksteni šinīs vietās jau bijuši lietāšanā.

Zemnieku sētās pulkstenis gan vēl nebija ieviesies, un Liezēres draudzes mācītājs savā 1689.g. iesāktā baznīcas grāmatā⁵⁶ atzīmē titullapā šādus saīsinājumus diennakts daļu apzīmēšanai:

R. Rītā. R.G. Rītā gaiļos D.W. deenas widdū
 W. vak./karā. N. naktī ... naktis widdū
 A.p.d. ap pusdeenu. ap L.L. ap Launaga laiku.
 ap B.L. ap brokašķu laiku ... A.G.L. ap gaiļu
 laiku.

Šos saīsinājumus mācītājs arī lietā kristīto sarakstā. Redzams vispirms diennakts iedalījums četrās daļās (rītā, dienas vidū, vakarā, naktī) un arī dažī sīkāku diennakts brīžu norādījumi (rīta gaiļos, ap gaiļu laiku, ap brokašķu laiku, ap pusdienu, ap launaga laiku, nakts vidū). Tā kā šie apzīmējumi nesaskan nedz ar baznīcas kancēniskajām stundām⁵⁷, nedz klasiskajiem romiešu diennakts cēlieniem⁵⁸, tad domājams, ka tie ir noklausīti pašā draudzē. Pārējo draudžu baznīcu grāmatās šinī laikmetā ne diennakts cēlienus, nedz stundas vēl nemēdz datējumos atzīmēt.

Mancelis piemin šādus diennakts cēlienus⁵⁹: rītu, pusdienu, vakaru, nakti, pusnakti, arī pusrīta (brokasta), azaida

⁵³ Sal. L.Ādamovičs, Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710-1740 (Rīgā, 1933), 376.lpp.

⁵⁴ Kleijntjenss, op.cit., I, 447. un sek. lpp.

⁵⁵ Turpat, 110.lpp. ^{55a} Turpat, 176. un 214.lpp.

⁵⁶ LVA Vbg 168.

⁵⁷ Ginzel, op.cit., III, 89.lpp.

⁵⁸ Ginzel, op.cit., II, 164.lpp.

⁵⁹ Mancelius, Phraseologia, 385.lpp.: der Morgen/Rieta-laix, Mittag/Pu3deena, Abend/Wackars, Nacht/Nacktz, Mitternacht/Widdus-nackts.

⁶⁰ Turpat, 305.lpp.: Mahlzeit/Afaida laix, Veipzeit/Launagha-laix; 306.lpp.: Frūhtack/Pu3-riets/Brokafts, Mittags Mahl effen/Afaidu ehft, Veipbrod effen/Launagha ehft, zu Abend effen/Wackariņu ehft.

(pusdienas), launags un vakariņu laiku⁶⁰. Nakts sīkākai iedalīšanai min pirmos, otros un trešos gaļus⁶¹.

Šķiet, ka lauku ļaudis saulainā laikā dienas cēliena sīkākai noteikšanai mēdza mērīt savas ēnas garumu pēdām vai soļiem. Šo paņēmieni, kad sienas pulksteņi to jau bija izskauduši lauku mājās, mūsu gadslimtā vēl lietāja gani. Zemgales Biržos vecāki ļaudis mēdza teikt⁶²: "Pēc seja [ēnas] vajadzētu būt pusdienas laikam". Tā kā ēnas garuma mērīšana ganiem pazīstama ne vien Cēsu apkārtnē (kur to novēroja autors), bet arī Cesvainē⁶³ un Latgalē⁶⁴, tad tā gan nebūs pārnākusi caur skolām no Grieķijas, kur senatnē mēdza, piem., ielūgt mielastā, kad stoicheion's (ēnas garums) ir desmit pēdas garš⁶⁵.

Baznīcu grāmatās atzīmes par dzimšanas un miršanas stundu parādās tikai 19.g.s. vidū, kad sienas pulksteņi arī lauku mājās jau bija biežāki sastopami un stundu varēja viegli noteikt. Kopš vienvēdīgo baznīcas grāmatu ievēduma (ar 1834.g.) gan parasti ir jau atzīmēts dienas cēliens, kura atzīmēšanai lietāti šādi apzīmējumi⁶⁶: rītā (Morgens, Mrgs), priekšpusdienā (Vormittags, V.Mtts, V.M.), pusdienā (Mittags, Mttgs), pēcpusdienā (Nachmittags, N.Mtts, N.M.), vakarā (Abends, Abds), naktī (Nachts) un pusnaktī (Mitternachts, M.Nachts). Dzimšanas un miršanas registros stundas atzīmētas⁶⁷: Cēsu lauku draudzē jau kopš 1850-tiem gadiem, Stendes un Spārnes dr. arī 1850-tos gados, Jelgavas Annas dr. 1860-tos gados, bet Āraišu dr. tikai

61 Turpat, 385.lpp.: wann bliftu aufgeftanden? kad tu zehlee? in den erften/andern/drittē Hanenkrāhe/pirrmajoh?/ohtro?/treffchoh? Ghailoh?.

62 J.V.Bičola mutvārdu liecība.

63 Bebru Juris savās bērnības atmiņās Gannzēna darbi un nedarbi (Rīgā, 1942), 19.lpp. raksta par ganu dzīvi Cesvainos apkārtnē: "Saulē kāpj arvien augstāk. Es mēroju savu ēnu. Ja tā būs piēcas manas pēdas gara, tad varēšu lopus mājās dzīt. Nekā, ēna vēl sešas pēdas gara, vēl jāpagana."

64 Sal. S.Seiļs, "Šneps", Olūts 1944, 6.krāj., 105.lpp. un K.Plencinīks, "Satraukums Syksolā", Olūts 1943, 4.kr., 147.lpp.

65 Ginzl, op.cit., II, 305.lpp.

66 Sal. GLA, Āraišu un Cēsu lauku dr. 1834-1891.

67 Sal. GLA, Cēsu lauku №1849,20, №1854,50, +1853,95, +1856,191; Stende un Spārne №1851,19; Jelgavas Annes №1866,55; Āraiši №1895,84, +1895,15.

kopš 1895.g. Tā kā stundas skai īja tikai līdz 12, tad pārpratumu novēršanai arī turpmāk blakus stundai atzīmēja dienas cēlienu - rītā, priekšpusdienā, dienā, pēcpusdienā, vakarā, naktī. Parasti atzīmētas tikai veselās stundas, reizēm arī pusstundas. Tā kā nācītājs stundas varēja atzīmēt tikai pēc pieredzīgo izteicieniem, tad stundu noteikšana bija atkarīga no mājas pulksteņa pareizuma.

Mūsu lauku māju sienas pulksteņu pareizums 19.g.s. nebija liels. Pulksteņa korekcijas noteikšana un iestādīšana apstāšanās gadījumā bija visai primitīva: 1) apprasoties kaimiņos, 2) salīdzinot ar pilsētas vai pagasta nama pulksteni, 3) Saulei rietot, pēc rietēšanas momenta, kāds attiecīgai dienai atzīmēts kalendārā. Pirmais paņēmieni nedeva īsti drošu pieturas punktu, otrais bija praktiski iespējams tikai 19.g.s. beigās, kad vairāk izplatījās kabatas pulksteņi. Tādēļ drošākais, šķiet, trešais paņēmieni, kaut gan arī tam ir sistematiska kļūda: Saules rietēšana kalendārā parasti atzīmēta kalendāra izdošanas vietai (visbiežāki Rīgai, bet arī Jelgavai, Valmierai⁶⁸, Daugavpilij⁶⁹, Vilņai^{69a}; ļoti bieži nemaz nav atzīmes, kādai vietai rieta efemerīdas aprēķinātas), kamēr visās vietās uz austrumiem no šī meridiāna Saule noriet agrāki (resp. iestādītais pulkstenis būs priekšā), bet vietās uz rietumiem - vēlāk (resp. pulkstenis būs vēlāks). Latvijas galējā rietumu punkta⁷⁰ geografiskais garums ir $20^{\circ}58'$, galējā austrumu punkta⁷⁰ $28^{\circ}15'$, bet⁷¹ Rīgas $24^{\circ}7'$. Salīdzinot ar Rīgu, garumu starpība rietumu punktam iznāk $3^{\circ}9'$ resp. $12^m,6$ un austrumu punktam $4^{\circ}8'$ resp. $16^m,5$. Tātad Rīgas meridiānam aprēķinātai efemerīdai (resp. kalendāram) maksimālā atšķirība ir apm. 15 minūtes. Redzams, ka šī kļūda (ja arī kalendāra sastādītāji nebūtu pierēķinājuši laika vienādojumu) nav tik liela, lai spētu jūtami ietekmēt veselās stundās izdarītās atzīmes. Jāievēro, ka no-

⁶⁸ Imantas Laika Grahmata 1919.gadam (Zehsis, 1918), 3.lpp.

⁶⁹ Aglyuna, Draudzes kalendārs 1917.gadam (Rēzeknē), 18.lpp.: Saules un mēneša lēkšonas laiks parādīts pa Dvinskas laikam.

^{69a} J.Sprogis, Latviešu pareizticīgas draudzes ... kalenders uz to 1868 gadu (Vilņā, 1867), 44.lpp.: Saules lēkšanas un rietešanas laiks pēc Vilņas pulksteņa.

⁷⁰ M.Skujenieks, Latvija, 3.izd. (Rīgā, 1927), 1.lpp.

⁷¹ Žaggers, op. cit., 103.lpp.

teiktais Saules rieta mirklis atkarīgs vēl no novērotāja acu augstuma virs horizonta, no paša redzamā horizonta izskata (meži, kalni) un dažām sīkākām korekcijām.

Vairākas lielas pārmaiņas laika skaitīšanā diennaktī notika 19. un 20. gadsimtā. Vispirms jāatzīmē pāreja no vietējā patiesā uz vietējo vidējo laiku, kas kļuva nepieciešama, uzlabojoties pulksteņu gājiena vienmērībai. Vakareiropā šī pāreja notika⁷² jau 18.g.s. beigās un 19.g.s. pirmajos gadu desmitos (Ženēvā 1780, Londonā 1792, Berlīnē 1810, Parīzē 1816, Cīrihē 1832), bet Krievijā tikai 1899.g. 4.jūnijā noteica, ka pilsoniskā dzīvē un darījumos jāievēro vietējais vidējais laiks⁷³. Faktiski gan vietējo vidējo laiku lietā jau agrāki, piem., kalendāru sastādītāji⁷⁴. Attīstoties dzelzceļu satiksmei, vietējie vidējie laiki izrādījās neērti, kāpēc dzelzceļu vilcienus sarakstos sāka lietāt vienu kopēju laiku. Krievijā par dzelzceļa laiku bija noteikts Pēterburgas (īstenībā Pulkovas observatorijas) vidējais laiks⁷⁵, kas bija $2^h 1^m 19^s$ priekšā Grīničas vidējam laikam, resp. $24^m 51^s$ priekšā Rīgas vidējam laikam, bet tikai $1^m 19^s$ priekšā tagad parastajam Austrumeiropas vidējam laikam. Dzelzceļi sāka arī stundas skaitīt ar pusnakti no 0 līdz 24. Saskaņā ar Rīgas pilsētas domes 1898.g. 14.decembra lēmumu Pēterburgas laiku ar 1898.g. 31.decembra vidējo pusnakti ievēda arī Rīgā. Faktiski jau plkst. 11 vakarā visus Rīgas publiskos pulksteņus pagriezuši $24^m 48^s$ uz priekšu, lai varētu 1899.gadu uzsākt pēc Pēterburgas laika⁷⁶. Laika signālu pārraidīšana toreiz vēl nebija noorganizēta, tādēļ nācās aprēķināt starpību starp Pēterburgas un Rīgas vidējo laiku, bet neprecīzi noteiktā Rīgas ģeogrāfiskā garuma dēļ aprēķins bija kļūdains - tas atšķīrās no vēlāko laiku mērījumiem gan tikai par 3 se-

⁷² Ginzel, op.cit., III, 335.lpp.

⁷³ Turpat, III, 341.lpp.

⁷⁴ J.Sproga 1867.g. kalendārā, loc. cit., atrodama aile "Vids laiks istā pusdeenā" liecina, ka Saules lēkšanas un rietēšanas efemerīda sastādīta Viļņas vidējam, nevis patiesajam laikam.

⁷⁵ A.Richter, Kalender für Riga auf das Jahr 1899, 146.lpp.

⁷⁶ Rigasche Stadtblätter, 1899.Nr.2, 15.lpp.; A.Richter Kalender für Riga, 1900.g. 66.lpp. un 1904.g. 131.lpp.

kundēm (sal. 16.lpp.). Rīgas Politehnikas chronometrs gan pārstādīts pareizi - $24^m 51^s$ uz priekšu⁷⁸.

Joslu laiku mūsu zemē oficiāli pirmo reizi ievēda 1. pasaules kara laikā. Vācu armija, okupējot 1915.gadā Kurzemi, tur ievēda Viduseiropas laiku, bet vēlāk to pašu izdarīja arī Rīgā un Vidzemē. Pāreja izsludināta Liepājā 1915.g.10.V(j.st.)⁷⁹, Rīgā 1917.g.5.IX(j.st.)⁸⁰, Valkā 1918.g.24.II(j.st.)⁸¹. Vācijā 1.pasaules kara laikā 1916.-18.gadā bija ieviests t.s. vasaras laiks - vasaras mēnešos pulksteni pārstādīja vienu stundu uz priekšu. To ievēda arī vācu okupētajos apgabalos mūsu zemē. Vasaras laiks parasti bija no aprīļa līdz septembrim (ieskaitot), bet sākuma un beigu laiks nedaudz mainījās, tādēļ tos parasti iepriekš izsludināja⁸². Lielinieku varai 1919.g. atgriežoties, atkal bija spēkā agrākie noteikumi⁸³. Latvijas valdība sāka lietāt vidējo Austrumeiropas laiku⁸⁴, dēvējot to par Latvijas

⁷⁸ Kupffer, Prof.Dr.K.R., "Orts- und Zeitbestimmung für Riga", Rigaer Adressbuch 1924, 50.lpp. pastāsta, ka līdz 1898.gadam viņš ar Politehnikas pasāžinstrumentu rēgulāri noteicis korekciju Denkera chronometram, kas atradies priekštelpā pie Rīgas nullpunkta staba un pēc kā tad norēgulēti visi publiskie vietējā laika pulksteni Rīgas pilsētā. Pārejot v.st. 1898.g.31.XII uz Pēterburgas laiku, šis Denkera chronometrs pārstādīts $24^m 51^s$ uz priekšu, jo tāda bijusi zināmā geografisko garumu starpība.

⁷⁹ Die amtlichen Befehle, Verordnungen und Bekanntmachungen für Libau (Libau, 1918), 2.lpp.: 1.Maueranschlag ... 5. Die mitteleuropäische Zeit (etwa 1 Stunde nach den Petersburger Zeit) ist die maßgebende ... Libau, den (27 April) 10 Mai 1915.

⁸⁰ Rigasche Zeitung, Nr.2, 9 Oktober 1917: Amtliche Verordnungen. 5 September: Einführung des neuen Stils und der mitteleuropäischen Sommerzeit.

⁸¹ Lihdums, 2.nrs, 1918.g.2.martā(j.st.): Weetejā Komentantura - Walkā. Komendanta pawehle. 1.) Wisi pulksteņi ir japgreesch pehz wahzu laika weenu stundu atpakaļ. ... Walkā, 24.februārī 1918.g.

⁸² Rigas Latweeschu Awise, 38.nrs, 14(1) februārī 1918: Wasaras laika skaitishanu, kā "Voss.Ztg." raksta, sohogad nolemts eesahkt 1.aprīlī un beigst 17.oktobrī.

⁸³ Kupffer, loc. cit., atceras, ka komunistiskā padomju valdība Latvijā 1919.g. janvārī ievēdusi Pēterburgas laiku, bet 1919.g. pavasarī - t.s. Austrumkrievijas (ostrussische) laiku, kas bijis $1^h 24^m 50,2^s$ priekšā Rīgas vietējam vidējam laikam (pēc toreizējā aprēķina) resp. 1^h priekšā Pēterburgas laikam.

⁸⁴ Prof.A.Žaggers domā, ka pēc Rīgas atbrīvošanas 1919.g. vasarā Augstskolas pulksteni stacija pati uz savu ierosmi sākuši lietāt Austrumeiropas laiku, kas vēlāk tad vispār lietāts.

un reizēm arī par Rīgas laiku. 1920.g. vasarā no 1.maija līdz 15.oktōbrim ievēda vasaras laiku⁸⁵. Pēdējās pārmaiņas laika skaitīšanā notika 2.pasaules kara laikā, kad padomju varas okupācijas laikā atkal sāka lietāt Austrumkrievijas (Maskavas) laiku, bet vācu okupācijas laikā - Viduseiropas laiku, vasaras mēnešos arī vasaras laiku⁸⁶. Precīzā laika skaitīšanā šīs dažādās pārmaiņas ir jāievēro.

3. NEDĒĻAS DIENU UN MĒNEŠU NOSAUKUMI UN APZĪMĒJUMI, - Nedēļas dienu un mēnešu skaitīšanā mūsu apskatāmā laikmetā nav nekādu pārmaiņu, tādēļ atliek tikai registrēt dažādo lietāto nosaukumu variantus. Varianti doti latviešu (izlase), leišu, senprūšu, latīņu un vācu (kopā augš- un lejasvācu) valodā, bet zviedru, poļu un krievu valodā atzīmēti tikai tagadējie nosaukumi, parasti bez variantiem.

Nedēļas dienu nosaukumos atspoguļojas divējādi dienu apzīmēšanas principi:

1) Nedēļas dienas apzīmē ar kārtas skaitļiem, sākot ar pirmdienu. Šis princips vispilnīgāki ievērots leišu valodā (sekmadienis - septītdiena) un latviešu valodā (izņemot svētdienu), bet skaidri saskatāms arī poļu, krievu un citās slavu valodās.

⁸⁵ Sal. Waldibas Wehstnesis, 1920.g. 96.nrs.: Rīkojums par vasaras laika ieviešanu. Lai sasniegtu ietaupījumus atteizībā un apgaismošanas materiāliem, kā arī wairak saskaņotu pilsoņu un lauku iedzīvotāju darba laiku, 30.aprīlī sch.g. pulksten 12 naktī, pēc Rīgas laika, stundu rahditajs pabihdams par weenu stundu us preekschu. - 28.aprīlī 1920.g.

Waldibas Wehstnesis, 1920.g. 225.nrs.: Ar scho atzeļ wasaras laiku, kupsch eewests ar rihkojumu no 28.aprīļa sch.g. kadehļ naktī no 15. us 16.oktobri sch.g. pulksten 12 pēc Rīgas laika stundu rahditajs pabihdams par weenu stundu atpakaļ. - 27.septembrī 1920.g.

⁸⁶ Otrā pasaules kara laikā vasaras laiku Lielvācijā noteica ar Valsts apsardzības ministra padomes 1940.g. 23.janvāra noteikumiem (Sal.Reichsgestzbl. I,232.lpp.). 1943.gadā tas bija spēkā līdz 4.oktōbrim pl.3 priekšpusdienā (pulkstenus pārstādīja uz pl. 2), bet 1944.g. sākās ar 3.aprīli pl. 2 priekšpusdienā (pulkstenus pārstādīja uz pl. 3). - Sal. Austrumu reichsministra 1943.g. 23.sept. noteikums, kas izsludināti Rīkojumu Vēstnesī Nr.258, 1943.g.5.XI un Verordnungsblatt des Reichsministers für die besetzten Ostgebiete, 86.lpp.

⁸⁷ Sal. piem., LVA Vbg 168 un 289, Kbg 191 un 321, bet svētdienas zīmi gandrīz visās.

2) Nedēļas dienas sāk skaitīt ar svētdienu. Kārtas skaitļi šeit saskatāmi vēl latīņu nosaukumos (piem., feria II - pirmdiena), vēlāk tos aizstāj Saules, Mēness un lielo planētu nosaukumi, bet beidzot svētdiena (dominica) un sestdiena (sabbatum) dabū bibliskus apzīmējumus. Viduslaikos dominē bibliskie dienu vārdi un kārtas skaitļi, bet planētu nosaukumi netiešā veidā izpaužas dienu saīsinātajos apzīmējumos ar planētu zīmēm (atzīmētas tālāk pie attiecīgajām dienām), ko 17. un 18.g.s. lietā arī mūsu vecākās baznīcu grāmatās⁸⁷. Ģermāņu tautas, pārņemot dienu vārdus no latīņiem, planētu nosaukumus pa daļai aizstāja ar savu dievību vārdiem, kas redzams arī mūsu sakopojumā vācu un zviedru vārdos.

Plašāki valodnieciski un etnografiski ekskursi neietelp šī pētījuma robežās. Plašākais variantu saraksts sniegts vācu valodā, jo datējumos pēc 15.g.s. ar tiem visbiežāki jā sastopas. Gandrīz visi varianti izrakstīti no mūsu zemē sastādītiem dokumentiem.

Avotu norādījuma shēma: 1) burti un romiešu skaitlis (piem., BII) norāda avota nosaukumu un sējumu, 2) sekojošais indiešu skaitlis - lappusi; 3) pēdējais (četrzīmju) skaitlis - gadus, kad variants lietāts (tikai mūsu zemē datētiem dokumentiem). Apzīmējumi:

LV - Jāņa Langija 1685.g. vārdnīca, izd. E.Blese (1pp. pēc oriģināla numerācijas).

MF - G.Mancelius, Phraseologia Lettica (Rīga, 1638), pēc A.Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, II Bd. (Heidelberg, 1929), 383.lpp.

KK - P.Canisius, Catechismus Catholicorum (Vilnae, 1671), 1pp. pēc A.Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, I Bd. (Heidelberg, 1929).

EE - G.Elger, Evangelia (Vilnae, 1671), 1pp. pēc A.Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, I Bd. (Heidelberg, 1929).

LG - 1762.g. Laika Gramata, 1pp. pēc J.Zēvera apraksta "Vecākais kalendārs latviešu valodā", IMM 1922.g. 9.nra 897.-901.lpp.

Kp - Latweeschu [pareistizzigo] kalenderis us to 1851 g. (Pehterburgā, 1851), 2.lpp.

Ki - Inflantu ziemies Lajkagromota uz 1862^{tro} goda (Rejgā, 1861), 4.lpp.

RV - J.Rīteris, Lietuviski-latviska vārdnīca (Rīga, 1929).

P - J.Plāksis, Leišu valodas rokas grāmata (Rīga, 1926).

S - A.Senn, Kleine litauische Sprachlehre (Heidelberg, 1929).

LL - A.Leskien, Litauisches Lesebuch (Heidelberg, 1919).

LW - iepriekšējam darbam pievienotā vārdnīca.

EB - J.Endzelīns, Senprūšu valoda (Rīga, 1943).

Š - W.Stieda u. C.Mettig, Schragen der Gilden u. Aerter der Stadt Riga bis 1621 (Rīga, 1896).

BI - A.Bulmerincq, Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga, I Bd. (Rīga, 1923).

BIId - Tās pats, Bd. II (Rīga, 1925).

GIII - F. Ginzl, Handbuch der math. u. techn. Chronologie, III Bd., (Leipzig, 1914).

Br - H. Brinkmann, Alte u. neue Zeitrechnung (Görlitz, 1939) §, §§ u. t. t. - pārējie avoti, kas sīkāk norādīti piezīmēs attiecīgās lpp. apakšā.

Planētu zīmes skat. GIII 98, Br 21, LV 241a un 87. piezīmē norādītās vietās.

S V Ē T D I E N A

Zīme

latv: Swāhdeena LV 25a - Šwehdeena, fwāte Deena MF - Sweta denā EE 48 - Swaeta dena EE 49 - fwaedēnu EE 101 - fchweden KK257 - fchwedene KK 260 - Swehdeena LG 898, Kp - swadina Ki - Šwehtdeena §.

lat: Feria prima GIII 102 - dies solis GIII 98 - dominica BI 209:1399, 1401 - Dominica Br 21, EE 3 - Dīca EE 31.

vācu: Sonntag § 502:1600 - son tag § 524:1575, 639:1598, 328:1613 - Son tag § 361:1615 - son tag § 524:1575 - son dag § 662:1425 569:ap 1500, 272, 274, 599:1510, 292:1563, 492:1574, 523:1575, BII 429:1542 - son dag § 534:1414 - Son dag §§:1584 - son dag § 422:1390 - sun dag § 551:1416, BI 210:1421 - Zundag Br 131 - Frontag Br 123.

zv: sōndag GIII 100.

p: niedziela GIII 101, EP 213.

lš: sēkma dienis RV 1024, S 172 - fekma diena ir pafchwente P211 nedelos P 215, 220 - nedēldienē RV 677.

spr: nadele EP 213.

kr: voskresenje GIII 297 - nedēlja §§§.

P I R M D I E N A

Zīme

je b D

latv: Pirm-Deena LV 25a - Pirmdeena MF - Pirmodeena Kp - Pirmmodina Ki - pirmdeena §.

lat: feria II Br 21 - feria secunda GIII 102, BI 210:1407, BII 426:1475 - Feria 2. EE 40 - Feria Secunda §-§:1667 - dies lunae GIII 98.

vācu: Montag § 329:1613, 503:1600, BII 430:1555, 432:1580, 1583 Montag § 492:1574, 524:1575, 652:1579, 444:1581 - Montag § 524:1575, 444:1581 - Montag § 544:1615 - Montag § 626:1576 Montag BII 429:1543, 1551 - mondach § 625:1576 - mantag § 492:1574 - mantach § 625:1576 - mandag § 554:1416, 662:1425, 395:1458, 562:ap 1500, 271, 582:1510, 257:1535, 287:1541, 428:1546, 346:1598, BI 210:1417, 1419, BII 426:1467, 1475, 427:1504 Mandag BII 428:1528, 1530, 1534, 430:1553, 1558 - mandagh BI 212:1469, BII 427:1496 - Mandagh BII 427:1505 - mandach § 562:ap 1500 - manndach §-§:1598 - Mantig Br 126.

zv: māndag GIII 100.

§ LVA'Kbg pēc L. Slokas "Latviešu zemnieks pēc Kbg nekrologiem" LVIŽ 1939, 1(9).nrs, 98.lpp.

§§ Nyenstädt's Chronik, 137.lpp.

§§§ Lavrentjevskaja lētopisj, pod 6622 g., citēts pēc M. Lološ, Sravniteljn Vj kalendarj, izd. 3 (Peterburg, 1869), 152.lpp

§-§ Kleijntjenss, op. cit., I, 93.lpp.

§-§- Buch der Aeltermänner, 242.lpp.

p : poniedziałek GIII 101, EP 231.
lš: pirmadienis RV 831, S 172 - pamedēlis RV 797.
spr: ponadēlo EP 231.
kr: ponedēlnik GIII 297.

O T R D I E N A

Zīme ♀

latv: Ohtr-Deena LV 25a - Ohterdeena MF - Ohtrdeena Kp - Utar -
dina Ki.
lat: feria III Br 21 - feria 3^a BI 210:1405 - Feria 3. EE 43 -
feria tertia GIII 102 - feria tertia BI 209:1387 - dies Mar-
tis GIII 98.
vācu: Dienstag - dingstag § 252:1466, 272:1510 - Dingstag § 646
:17.g.s., 333:1613 - Diengstag §:1644 - dingestag § 562 : ap
1500 - dingestagh § 627:1576 - dingesztach § 627:1576 - din-
gesdag § 562:ap 1500, 625:1576 - dingeszdag BII 427:1524 -
dingeszdach § 627:1576 - dingestdagh BII 427:1510 - dingste-
dag § 562, 573:ap 1500, BI 210:1415 - dinstedag § 468:1492 -
dinxtag § 272:1510, §§:1593 - dinxtagh BI 211:1446, 1452 -
dinxdag BI 210:1410, 410:1418, 212:1462, 1463, 1479, BII 430 :
1556 - dinxdagh BI 212:1468 - Dinxdag BII 429:1551 - dinxst-
dag § 663:1425 - Dinxtedag BII 427:1517 - dinxstag BI 210 :
1408 - dynxtedag § 583:1510 - dynxtedach § 582:1510 -Dyngsz-
dag BII 428:1529, 1531 - Sinstag, Sistag Br 129 - Zeinstag Br
131 - Ertag, Eritag, Erichtag Br 123
zv: tisdag GIII 100.
p : wtorek GIII 101, §§§:1583.
lš: antradienis RV 17, S 172 - utarninkas RV 1243.
spr: wissaseydis EP 276.
kr: vtornik GIII 297.

T R E Š D I E N A

Zīme ♀

latv: Trefch-Deena LV 25a - Trefchdeena MF - Trefchdeena Kp -
Treszdina Ki - trefchdeena §-§:1810.
lat: feria IV Br 21 - feria IIII BII 426:1478 - Feria 4. EE34
- feria quarta GIII 102, BI 209:1400, 1403, BII 426:1471 -
dies Mercurij GIII 98.
vācu: Mittwoch § 490:1554 - mittwochen § 372:1569 - Mitwochen §
329:1613, 544:1615 - Mittwechen BII 429:1548 - middewochen §
628:1576 - middeweken § 575:ap 1500 - mideweken § 563:ap1500
midwecken BI 211:1445, 1450 - Midweken BII 429:1550, 430:1555
middwecken § 470:1482 - mydweken § 551:1416, BI 210:1412, 211
:1454, 1455 - mytweken § 584:1510 - Medeweken BII 429:1540 ,
1542, 1550 - Medewecken BII 429:1546 - Wodenstag, Wonesdag ,
Wunentag, Wunstag Br 130 - Godenstag, Gunstag Br 124.
zv: onsdag GIII 100.
p : šroda GIII 101.
lš: trečiadienis S 172 - sereda RV 1028 - pusnedēlis RV 963.

§ LVA Kbg 157, 10.lpp.

§§ A.Švābe, Vidzemes saimniecības vēstures avoti 1553. -
1618.g. (Rīgā, 1941), 176.lpp.

§§§ A.Salcevičs "A.Oborska ziņojums J.Radzivilam par poļu
vienības sadursmi ar vācu-latviešu spēkiem 1583.gadā LVIŽ 1940.
2(4). 280.lpp.

§-§ LVA Kbg pēc L.Slokas, op.cit., 116.lpp.

spr: possisawaite EP 232
kr: sereda, sreda GIII 297.

C E T U R T D I E N A

Zīme 2

latv: Ttettur-Deena LV 25a - Zätturdeena MF - Zetturtdeena LV 149 - Zettortdeena Kp - Catturdina Ki.

lat: feria V Br 21 - Feria 5. EE 35 - feria quinta GIII 102, BI 209:1398,1397,1402 - dies Jovis GIII 98.

vācu: Donnerstag BII 431:1570,1572,1574 - donnerstag § 272:1510
Donnertag BII 429:1550 - Donnersztg § 335:1613 - donnersz-
tagh § 629:1576 - donnerdag § 564:ap 1500, BI 212:1461, 1466
Donnerdag BII 427:1504,1510, 429:1535,1549, 430:1552,1553 -
donnerdagh BI 212:1464,1467 - Donnerdagh BII 427:1507 - don-
nerdach § 233:1535 - donderdag BI 210:1424,1425,1426 - don-
redag § 534:1414, 553:1416, 590:1510, BI 212:1472, BII 428:
1528 - Donredag BII 427:1516 - donrdag § 274:1510 - dorns-
tagh BI 211:1449 - dannerdag § 470:1492, 468:1512 - Dunredag
BII 426:1491,1492 - Dornstag, Durstag Br 123.

zv: thorsdag GIII 100.

p: czwartek GIII 101.

lš: ketvirtadienis RV 507, S 172 - ketvergās RV 507.

spr: ketwirtire EP 192.

kr: četvērg GIII 297.

P E E K T D I E N A

Zīme +

latv: Peek-Deena LV 25a - Peekdeena MF - pekdenan KK 260, 297 -
Peekdeena LV 149 - Peekdeen LG 899 - Peektdaena Kp - Pik-
dina Ki.

lat: feria VI Br 21 - Feria 6. EE 36 - feria sexta GIII 102 ,
BI 209:1389,1396, 210:1406, §:1718 - dies Veneris GIII 98.

vācu: Freitag BII 431:1564,1573,1574,1575, 432:1580, 434:1601 -
Freytag §§:1615 - ffreydag § 582:1510 - Fritag Br 123 - fri-
dag BII 429:1536,1537,1542 - Fridag BII 432:1576,1580 - frie-
dag BII 429:1542 - Friedag BII 429:1544,1551, 430: 1561,1563
frigedag BII 427:1524, 428:1528 - frydag § 383:1513, 569: ap
1500, BI 210:1430 - ffrydag § 427:1459, 598:1510 - vridag BI
210:1427, 211:1437,1441 - vrigdaghe BII 427:1499 - vrigedag
BII 427:1525, 428:1527,1528 - Vrigedag BII 428:1528 - vrydag
§ 553:1416, 598:1510, BI 210:1411,1413,1414 - vrydach § 618:
1510.

zv: fredag GIII 100.

p: piątek GIII 101.

lš: penktadienis RV 854, S 172 - petnyčia RV 871 - petniezoie P

spr: pentinx, /pentnix/ EP 222. /209

kr: pñatnica GIII 297.

S E S T D I E N A

Zīme t, jeb 7

latv: Seždeena, Pužswāht LV 25a - Seždeena MF - Seftdeena Kp
222 Sasdina Ki - puff-fwehta §§§:1780.

§ Kleijntjenss, op.cit., I,478.lpp.

§§ Napiersky, "Actenstücke zur Geschichte der Noldeschen
Handel in Kurland", Monumenta Livonicae Antiquae, II Bd., 49.lpp.

§§§ LVA Kbg pēc L.Slokas, op.cit., 110.lpp.

lat: /Feria septima GIII 1027 - Feria Sabbati GIII 102 - Sabbatho EP 37 - sabbatum GIII 103, Br 21 - dies sabbati Br 21 dies Saturni GIII 98.

vācu: Sonnabend, Samstag - sonnabent Š 328:1613 - Sonnabent Š 544:1615 - sonnaben Š 625:1576 - sonnavent BI 211:1447 - sonnavend Š 569:ap 1500, 598:1510, 369:1522, 378:1258, BI 211:1451 - sonnaven Š 272:1510 - sonnavend BI 212:1458, BII 429:1539 - Sonnavend BII 427:1520, 428:1530, 430:1552 - sonnavent Š 618:1510 - Sonnobend BII 430:1552 - sonnobendt BII 429:1551 - Sonnobendt BII 429:1550, 430:1553 - Sonnovend BII 430:1557 - sunnavend Š 320:1542, BII 426:1475 - Sunnavend BI 210:1416 - sunnavend Š 553:1416, BI 210:1409, 1420 - sunnobint Br 129 - Zunnnavend Br 131 - Zaterdag Br 131 - Zaterdag Br 120 - Saterdag Br 112.

zv: lördag GIII 100.

p : sobota GIII 101, EP 240.

lš: šeštadienis RV 1160, S 172 - sabata RV 1005 - subata LW, LL 100, RV 1095.- sabbata P 205.

spr: sabbatico EP 240.

kr: subbota GIII 297.

Mēnešu nosaukumos arī vērojami divējādi apzīmēšanas principi: 1) Latīņu nosaukumi, kas pamazām ieviesās visā Rietumeiropā un mūsu sakopojumā parādās latviešu, vācu, zviedru un krievu valodā. 2) Īpatnēji nosaukumi, kas parasti cēlušies no gadskārtu laikiem (sējas, siena, ziemas u.c. mēneši). Ļaudus nosaukumus vēl tagad lietā poļi un leiši, bet agrākos laikos tādi bija pazīstami arī latviešiem, vāciešiem u.c. Datējumos vācu valodā mūsu zemes avotos gan gadskārtu mēneši neparādās, bet tādi sastopami, piem., Gādebuša gada grāmatās un Langija vārdnīcā. Hipotežu nodibināšana par šo nosaukumu senumu, varbūtējo izcelšanos un iztulkošanu neietelp mūsu pētījumā.

Avotu norādījumos apzīmējumiem LV, LG, ML, Kp, Ki, RV, S, P, IL, Š, BI, BII, GIII, Br un Š tāda pati nozīme kā nedēļas dienu nosaukumos, GII - Ginzler, Handbuch II sējums. Jauni apzīmējumi:

D - Daudža ģimenes chronika, 1pp. pēc H.Enzeliņa Atskats Trikātes novada senatnē (Rīgā, 1931).

E - P.Einhorn, Historia Lettica (1649), Scriptores rerum Livonicarum II, 686.-687.lpp.

EV - G.Elger, Dictionarium Polono-Latino-Lothavicum (Vilnae, 1683), citēta pēc J.Zēvera "Vecākais kalendārs latviešu valodā" IMM 1922.g. 9.nra 898.lpp.

LM - P.Smits, Latviešu mītoloģija, 2.izd. (Rīgā, 1926), 99. lpp.

LJ - F.K.Gadebusch, Livländische Jahrbücher, IV T. 1. Abschn. (Riga, 1783) §§.

M - Rīgas Melngalvju nama astronomiskā pulksteņa ieraksti, nolasīti no foto attēla P.Ārenda Melngalvju nama Rīgā (Rīgā, 1943) 57.lpp.

A - J.Altmann, Beiträge zum Sprichwörter- und Rätselschatz der Letten, - skat. A.Āugstkalns, "Aizmirsts latviešu

sakāmvardu un nīklu krājums", Cēli VI, 192.lpp.

Zviedru nosaukumi no vārdnīcas S.H.Helms, Ny fullständig svensk-tysk och tysk-svensk ordbok, 5.izd. (Leipzig,1904).

Vācu nosaukumi, kur nav cita norādījuma, izrakstīti no GIII, 107.-109.lpp.

Baltkrievu un ukraiņu nosaukumi no Pravoslavnyj kalendari na 1947 god, izdanijs missionerskogo komiteta, 9.-46.lpp.

Mēnešu virsrakstos, blakus tagad lietājamien (latīņu cilmes) nosaukumiem pierakstīti latviskie mēnešu vārdi nemti no Tautas palīdzības Gada grāmatas 1944.gadam (Rīgā,1943), 4. - 15.lpp.

JANVĀRIS

JAUNGADA MĒNESIS

latv: Januār LG - Janvār Kp 2 - Janvārs Ki 4 - Januār š:1826 - janvāris D 102:1771 - Seemas-Mānes E - Seemas jeb Swehtku-mehnes LG - Jauna gada mēnesis Ki 4 - Gada eefahkuma mehne-fis Kp 2 - Leeka Māhnēs LV 71a.

lat: Ianuarius GII 171.

vācu: Januarius BII 430:1555 - Januarius šš:1585 - Ianuar M - Jännēr LJ 69:1723 - Janer, Jener, Jenner, Jennar, Genner - Hartung, Wintermonat, Schneemonat šš - Wintermanoth GIII106 Eismonat, Eismond, Hartmand, grosser Horn od. Horner, Barmonat, Dreschmonat, Wolfmonat, Lasmand, Laumaent, louwe, lau-wemaend, lomant, Kalvermaen, Kindelmonat, Königsmonat, Bas-tianmonat, Fabianman, Paulmonat, Steffaman.

zv: januari.

p: styczec GIII 110.

lš: sausis RV 1017, š 168.

kr: janvarj GIII 296 - Genvarj.

bkr: studzenj, ukr: sičenj.

FEBRUĀRIS

SVEČU MĒNESIS

latv: Februar LG - Febrars Ki 5 - Wewrar Kp 4 - Swätzu-Mānes E Swezzu-Mehnes LG - Swacajnis mēnesis Ki 5 - fwetfchu eefwch-tifchanas mehnefis Kp 4.

lat: Februarius GII 171.

vācu: Februarius BII 429:1550, 430:1552 - februaris BII 429:1542 - Februar. Feber - Hornung LJ 92:1725 - Hornungk, hornick, horning, horkung, Horner, der kleine Horn od. Horner, Holzmonat, Thaumonat, Rebmanot, redmanod, rebhonat, redimonat, Blij-demaend, chatzemonat, churzmonat, Wiwermond, Ollewiwermond, Spörkel, sprockel, sporkele, sporkille, Sporkelmaent, Spurkele, Selle, sille, zille, sulle - Zulle Br 131 - Sollman Br 129 - Volborn Br 130 - Vulneborn Br 130 - Faßnachtman, Fron-fastmonat, Lichmeßman, Oculimonat, Brigidemonat.

zv: february.

p: luty GIII 110.

lš: vasaris RV 1287, š 168.

§ M.Stepermanis "Kāda 1812.gada latviešu laika grāmata" LVIŠ 1938, 4(8).ārs, 633.-642.lpp.

§§ Nyenstädt's Chronik, 137.lpp.

§§§ Der Grosse Buden, Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter. (Leipzig,1943), 12.izd. 265.lpp.

kr: fevralj GIII 296.
bkr: ljuty, ukr: lju t j.

M A R T S

SĒRSNU MĒNESIS

latv: Mertz LG - Merz Kp 6 - Merze §:1850 - Marts Ki 8 - Martes maen EV - Sāržnu-Mānes, Ballofcha-Mānes E - Ballofchu jeb Šerkfnu-Mehnes LG - Pawassara mienies Ki 8 - gawena jeb pawaffaras mehnesis Kp 6.

lat: Martius GII 170.

vācu: März LJ 92:1725 - Merz Kbg 500,195.1pp:1796 - Martz M - Marzo Br 126 - Martius BII 430:1563,1564 - Marcius BII 433:1591 - Martzyus § 293:1581 - Mardtzius §§:1590 - Marceo,merzo, merce, merceze, mircze, Maert, maert, merte, mǎrgenmonat, Ackermomat, Dörrmonat, Frühlingsmonat, Lenzmonat, Lenzinmannoth, Thor, Klibolmonat, Albinmonat, Josepsmonet - Taubenmonat, Rabenmonat A 192:1838.

zv: mars.

p : marzec GIII 110.

lš: kovas RV 552, S 168 - Kovinis RV 552 - Kowa P 184:1549 - Mercas LL 100,101:1890.

kr: mart GIII 296.

bkr: sakavik, ukr: berezenj.

A P R Ī L I S

SULU MĒNESIS

latv: April LG, Kp 8 - Aprill LV 147a - Apryls Ki 10 - aprila menes D 103:1792 - April maenessis EV - Sullu-Mānes E - Sullu-Mehnes LG - Sullo-Māhnes LV 147a - Sulu mienies Ki 10 - fullu jeb Georga mehnefis Kp 8.

lat: Aprilis GII 170.

vācu: April LJ 100:1725 - Aprill Kbg 157,7.1pp:1644, M - Aprilis BII 432:1585 - Abrelle, Abrell, Abrille, Abruelle, Abrüll - Prillemond Br 127 - Effeler, Eppurle, Ostarmannoth, Ostermaen, ostermonat, der ander Ackermomat, Frühlingsmond, Grasmonat, Grasmaend, Gerzemaand, gerzmoanne, Hirtenmonat, Koltenmaen, Marxmonat - Wandelmonat §§§.

zv: april.

p : kwiecień GIII 110.

lš: balandis RV 94, S 168 - Aprilis LL 100:1890.

kr: aprēlj GIII 296.

bkr: krasavik, ukr: kvitenj.

M A I J S

LAPU MĒNESIS

latv: Maij LG - Mai Kp 10 - Maii, May Kbg 142,181.1pp:1748 - Mays Ki 12 - Mainmaenes EV - Leppu/-lapu/-Mānes, Sājaž-Mānes E - Šehju-mehnes LG - Ļopu mienies Ki 12, §-§:1861 - lappu

§ A.Altements "Liepājas krājcase klausu laikos" LVIŽ 1938 4(8). nrs, 643.-672.1pp.

§§ Buch der Aeltermänner, 240.1pp.

§§§ Der Grosse Duden, 32.1pp.

§-§ B.Brežgo "Latgales zemnieku attiecības pret 1861.g. agrārreformu" LVIŽ 1940. 1(13).nrs, 108.1pp.

jeb foedu mehnefis Kp 10.

lat: Maius GII 170.

vācu: Mai - May LJ 98:1725, BII 433:1587, M - mai, maie, maye, maige, Meiye, meye, meyge, Meyman, meymane, Bloymaen, Blā - tenmond, Blumenmonat, Bonenmonat, Eselmonat, Lustmonat, Wonnemonat, Wonnemond, wonnemaend, Wunnimanot, Winnemonoth, Lipjäcklemonat, Pfingstmonat - Weidemonat §.

zv: maj.

p : may GIII 110.

lš: gēgužis RV 237, S 168.

kr: maj GIII 296.

bkr: travenj, ukr: travenj.

J Ū N I J S

ZIEDU MĒNESIS

latv: Junius LG, LV 70, Ki 14 - Juni Kp 12 - juni D 103:1872, §§:1806 - Juhni §§§:1830 - Seedu-Mānes E - Seedu-Mehnes LG - ziedu jeb papuves mēnesis LM 99 - Leepas Māhnes LV 70 - Wosoras mienies Ki 14 - waffaras jeb Jahna mehnefis Kp 12.

lat: Iunius GII 170.

vācu: Juni - Juny BII 432:1577,1578,1585 - Iuny M - Brachmonat LJ 114:1726, LV 70 - brachmonat, Brachmanoth, Brachat, Brachet, Brachot, brakman, prachmon - Brochat, Broimond, Bruemaent Br 122 - der ander may, ander meige, Maedermonat, Weidemaand, wedemaent, wedermaend, weydmaend, Rosenmonat, Rosenmond, Sommermonat, lang dag maend, Johannismonat - Lindenmonat A 192:1838.

zv: juni.

p : czerwiec GIII 111.

lš: birželis RV 113, S 168.

kr: ijunj GIII 296.

bkr: červenj, ukr: červenj.

J Ū L I J S

SIENA MĒNESIS

latv: Julius LG, LV 125a - julijus D 100:1791 - Juli Kp 14 - Juliusz Ki 16 - Leepu-Mānes E - Leepu-Mehnes LG - Seena Māhnes LV 125a - Sīna mienies Ki 16 - feena mehnefis Kp 14.

lat: Iulius GII 171.

vācu: Juli - Iuly M - Julius BII 428:1528 - Heumonat A 192:1838, LJ 114:1726 - heumanot, hewmonet, heymant, howemonet, houmanot, hōuwmonet, houw, heuwet, heuet, Wärmemonat, dorremaend, Dieboltmonat, Jakobmonat, Der erst augst, aust, Heunimanoth.

zv: juli.

p : lipiec GIII 111.

lš: liepa RV 602, S 168 - liepžiedis RV 602.

kr: ijuļj GIII 296.

bkr: lipenj, ukr: lipenj.

§ Der Grosse Duden, 351. lpp.

§§ A. Altements "Kārlis Vilams, dzimtzemnieks, students un patriots", Ceļi VI, 295. lpp.

§§§ M. Stepermanis, op.cit., LVIŽ 1948. 4(8).nrs 634. lpp.

AUGUSTS

LABĪBAS MĒNESIS

latv: Augusts LG, Ki 18 - August Kp 16 - Augustus §:1780 - Sunnu-Mānes E - Šunņu-Mehnes LG - sunu jeb rudzu mēnesis IM 99 Labiejbys mienies Ki 18 - labbibas mehnefis Kp 16 - Sillmāhnes LV 128.

lat: Augustus GII 171.

vācu August LJ 94:1725 - Augustus BII 431:1568 - owstmaent § 284:1541 - augstmonet, augstmon, der ander augst, ougeste, ougst, ōgst, ost, aust, owest, Erntemonat, Erndemond - Ernting §§ - arne, erne Br 122 - Bisemond Br122 - Bismanot, Hitzemonat, Kochmonat, obsmon, rispnoane, Schnittmonat, Adolfmonat - Aranmanoth GIII 106 - Hundsmonat A 192:1838.

zv: augusti.

p: sierpieņ GIII 111.

lš: rugpiūtis RV 998, S 168 - šilius RV 1164.

kr: avgust GIII 296.

bkr: žnivenj, ukr: serpenj.

SEPTEMBRIS

RUDENS MĒNESIS

latv: Septembers Ki 20 - September LG, Kp 18 - september D 101:1806 - Sillu Mānes, Wāffalu-Mānes E - Šillu-Mehnes LG - Rudinis mienies Ki 20 - rudens jeb Mikkela mehnefis Kp 18.

lat: September GII 170.

vācu: September BII 432:1580,1584, M - 7br Kbg 500,8.1pp:1645 - Herbstmonat LJ 102:1725 - herbstman, herbesmanoth, herbismande, hirbistmont, hervestman, der erste Herbst, Haberougst - Havermant Br 124 - gherstmaend, Evenmaent, fulmonet, fulmant, Vollmonat - Vollmant, Vulmant Br 130 - Uberherbst, Silmand, Speltmaend, Saumonat, Witumanoth - Scheiding §§ - Michelsmonat.

zv: september.

p: wrzesień GIII 111.

lš: rugsėjis RV 998, S 168 - rudugys RV 998

kr: sentjabrj GIII 296.

bkr: veresenj, ukr: veresenj.

OKTŌBRIS

VEĻU MĒNESIS

latv: Oktober LG, Kp 20 - Oktobers Ki 22 - oktober D 101:1805 - Walla-Mānes, Semlicka Mānes E - Semliku-Mehnes LG - Leyta mienies Ki 22 - leetus mehnefis Kp 20.

lat: October GII 170.

vācu: Oktober §§§:1595 - October BII 433:1592, M - 8br Kbg 500, 8.1pp:1645 - Weinmonat LJ 69:1702 - winmon, wynmanot - Windumemanoth, Seimonat, Saemond, Satemaend, saatman, saedmaend, saeymaend, akernaend, eikelmaend, der ander Herbst, herbstmon, herbstmant, herbestmonet, laubprost, louprixi, Schlachtmund, waasnaermaend (Jagdmonat), Aarzelmaend, herselmaend (saulgriežu mēnesis), Achtmanot, Luxmonet, Ossenmaynt, Rauismaent, Roselmaent, rosenkranzmonet - Gilbhard §§.

§ R.Malvess "Dažas latviskas 18.g.s. epigrammas" LVIŽ 1938. 3(7).nrs, 439.1pp.

§§ Der Grosse Duden, 44., 531. 406.1pp.

§§§ Buch der Aeltermänner, 241.1pp.

zv: oktober.

p : paǵdziernik GIII lll.

lš: spalīs RV 1070, S 168 - Oktobēris LL 101:1887.

kr: oktjabrj. GIII 296.

bkr: kastyryčik, ukr: žovtenj.

N O V E M B R I S

SALA MĒNESIS

latv: Nowembers Ki 24 - Nowember LG, Kp 22, D 101:1769 - Sallas
-Mānes E - Salla-Mehnes LG - salnas mēnesis LM 99 - Solnas
mienies Ki 24 - Andreja mehnes Kp 22.

lat: November GII 170.

vācu: November BII 432:1576, M - 9vbr Kbg 500, 8.lpp:1645 - 9br
Kbg 500, 7.lpp:1644 - Negeder Mant Br 127 - Wintermonat LJ
130:1741 - Wintermanot, wintermanat, Windmonat, wolfmaned,
wolfmon, Schlachtmaen, Smeermaend, Eckermanat, der drit
herbst, Herbistmanot, hervistmanad, horemaent, Kotmonat - Ne-
belmond, Nebelung § - Martensmant, Allerheiligenmonat, erme-
seelemonet.

zv: november.

p : listopad GIII lll.

lš: lapkritis, lapkritys RV 591, S 163.

kr: nojabrj GIII 296.

bkr: listopad, ukr: listopad.

D E C E M B R I S

VILKU MĒNESIS

latv: Decembers Ki 26 - December LG, ML 126, D 101:1811 - De-
zember Kp 24 - Wilku Mānes E - Wilku-Mehnes LG - Wilko-Māh-
nes, Wilk-Māhnes LV 77, 174a - Willka-Mehnes ML 44, 126 - Zi-
mys mienies Ki 26 - feemas mehnefis Kp 24.

lat: December GII 170.

vācu: Dezember - December BII 429:1545, M - Xbr Kbg 500, 8.lpp:
1645 - 10br Kbg 500, 7.lpp:1644 - Christmonat LJ 130:1741 -
Christ-Monat ML 126 - Christmaned, Christman, Cristmon,
kerstmaend, Heilaghmanoth, Heiligmund, Julmonat, Weinachts-
monat, Adventmonat, Andresmonat, Wintermonat, Wendemonat,
windelmaend - Wolfsmonat A 192:1838 - Wolffs-Monat ML 126 -
wolfmonat, wolfsmaend, Hasenmaen, horenmaent, volrat, letst-
monat, lestmonat - Letztemant, Volrot, Dustermant Br 126, 130,
123.

zv: december.

p : grudzień GIII lll.

lš: gruodis RV 283, S 168.

kr: dekabrj GIII 296.

bkr: sjnežanj, ukr: grudenj.

Redzams, ka gadskartu mēneši nav tik stabili, kā latīni-
zētie mēnešu nosaukumi, piem., sila (viršu) mēnesis ir nevien
septembris (E, LG), bet arī jau augusts (LV). Vācu nosaukums,
kur nevien lielāks variāntu skaits, bet arī lielākas atšķirības
teritoriālā ziņā, vēl biežāki vērojams, ka dažādiem mēnešiem
ir vienādi vārdi.

§ Der Grosse Duden, 400.lpp.

4. BAZNĪCAS GADS UN SVĒTKI.- Gada garums apskatāmā laikmetā gan mainījies par dažām dienas simtdaļām (skat. 6.nodaļā), bet gada sākums datējumos mūsu zemē arvien bijis 1.janvāris (īstajā Krievijā⁸⁸ tikai kopš 1700). T.s. baznīcas gads, ko ievēroja dievkalpojums, gan sākās ar 1.adventa svētdienu, tomēr gada skaitlis datējumos arī šeit mainījās tikai ar 1.janvāri. Vienīgā, autoram zināmā, vieta avotos, kas varētu radīt aizdomas, ka Rīgā vēl 1590-tajos gados skaitīts cits gada sākums, ir Melngalvju sabiedrības lēmums par lībekiešu sola ierīkošanu⁸⁹. Minētajā protokolā piemin sarunas un sarakstīšanos 1591.g. 20.oktobrī, 10.novembrī un 13.decembrī, pēc kam tad Melngalvji 1591.g. 20.janvārī pieņem attiecīgus noteikumus. Pēdējais datējums vedina domāt, ka gads skaitīts līdz Māras dienai (25.III) vai Lieldienām. Tā kā Lieldienu gads mūsu zemē vispār nav konstatēts, bet Māras gads izbeidzās jau 14.g.s. vidū⁹⁰, tad domājams, ka protokolā ir vienkārša pārrakstīšanās kļūda, kā domā arī publicētāji.

XVI un XVII g.s. datējumos (pa daļai arī vēlākos) svarīga loma ir baznīcas svētkiem, baznīcas gada svētdienām un baznīcas svēto piemiņas dienām. Daļa baznīcas svētku ir t.s. nemaināmie svētki, jo tos arvien svētī noteiktā kalendāra dienā, kamēr citi ir t.s. maināmie svētki (katoļu literatūrā tos dēvē par cilājamajiem svētkiem⁹¹ un kustamajiem svētdienām⁹²), jo tie saistīti ar Lieldienām, kas ik gadus ir citā kalendāra dienā. (Par Lieldienu datuma noteikšanu skat. 6.nod. un I piel.) Baznīcas gada svētdienu datumi visi ir maināmi, pie kam vienai daļai datums atkarīgs no nedēļas dienas, kādā ir Ziemsvētki (resp. Jaungads vai Zvaigznes diena), bet otram daļai - no Lieldienu (resp. Vasarsvētku) datuma.

Pilnīga baznīcas svētku un svētdienu datumu analīze ir šim darbam par plašu, tādēļ I tabulā sniegts tikai svētku un

⁸⁸ Līdz 1699.g. Krievijā, kam mūsu zeme tanī laikā nebija pakļauta, gadu sāka ar 1.septembri, bet Pēteris Lielais pavēlēja 1699.g. skaitīt 16 mēnešus un sākt 1700. gadu ar 1.janvāri. Sal. Laloš, op.cit., 98.lpp.

⁸⁹ Stieda u. Mettig, op.cit., 630.-631.lpp.

⁹⁰ Ginzel, op.cit., III,163.-167.lpp.

⁹¹ Sal. Inflantu ziemīes ģajkagromota 1862.g., 3.lpp.

⁹² H.Tichovskis "Svētku un svinamo dienu parašas Latgalē" Cēļi VI, 153.lpp.

Nedēļas diena
vai datums.

K a t o l ū

Svētdiena

1.ADVENTA SVĒTDIENA

Pyrma Adwenta swadina Ki 26
Adventus primus GIII 199
Dominica 1.Adventus EE 3
adventas RV 3, Aduento F 205:1591

Svētdiena

2.ADVENTA SVĒTDIENA

2.Adwenta swadina Ki 26
Adventus secundus GIII 199
Dominica 2.Adventus EE 4

Svētdiena

3.ADVENTA SVĒTDIENA

3.Adwenta swadina Ki 26
Adventus tertius GIII 199
Dominica 3.Adventus EE 5

Svētdiena

4.ADVENTA SVĒTDIENA

4.Adwenta swadina Ki 26
Adventus quartus GIII 199
Dominica 4.Adventus EE 5

25.decembris

JĒZUS KRISTUS PIEDEIMŠANA,
1.Ziemsvētki

Pyrma zimys swatku dina Ki 26
Natalis domini GIII 193
Nativitas domini nostri BM
In Nativitate Domini EE 8
Nativitas D N.J.C. KI 450
weihenochten Š 244:1487,
wynachten Š 559:1510,
wynnachten Š 579:1510.
kalēdos RV 470
nāg fehwentu kalledu P 205:1591

26.decembris

2.ZIEMSVĒTKI

Utra zimys swatku dina Ki 26

27.decembris

3.ZIEMSVĒTKI

Svētdiena

SVĒTDIENA PĒC ZIEMSVĒTKIEM

Swadina piec Zimysswatkim Ki 26
Dom. infra Octavam natalis
Domini GIII 199
Dominica infra oct: Nativit:
Domini EE 16

SALĪDZINĀJUMA KATOĻIEM, LUTERTICĪGIEM UN PAREIZTICĪGIEM

L u t e r t i c ģ i g o

1. ADVENTA SVĒTDIENA

Ateefchanas-fwähtdeen LV 149
1. Adventssonntag Br 45
Dnca I Adventus Vbg 168,129:
Aduent Gf 113 /1719

2. ADVENTA SVĒTDIENA

2. Adventssonntag Br 45
Fer. II Adv. Vbg 21,272:1706

3. ADVENTA SVĒTDIENA

3. Adventssonntag Br 45
Dnca III Advent^{us} Kbg 321,
153:1717.

4. ADVENTA SVĒTDIENA

4. Adventssonntag Br 45
D. IV Adv. Vbg 317,202:1700

1. ZIEMSVĒTKU DIENA

Seemas-Swähtki LV 125,149
Weihenachten/Seemas-fwähtki
MF 383 - Weinachtsfest
Weihnachten GIII 193
Weinachten Gf 29, Winachten
Gf 225, Wynachten Gf 49
Wynachten Gf 114
weynachtenn Š 650:1579,
weinnachtenn Š 634:1594
F. Nat: Chr. Vbg 21,278:1706
In 1. Festo Nativitatis
Christi Vbg 21,

2. ZIEMSVĒTKU DIENA

2. Weihnachtstag Br 46

3. ZIEMSVĒTKU DIENA

3. Weihnachtstag Br 46

SVĒTDIENA PĒC ZIEMSVĒTKIEM

*Sonntag nach Weihnachten
Dom. post Nativitat. C.
Vbg 21,317:1722,
D. I. p. Nativ: Christi F.
Vbg 317,202:1701.

P a r e i z t i c ģ i g o

... SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

Nedelja ...ja po Pjatidesjatnice

... SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

Nedelja ...ja po Pjatidesjatnice

SVĒTO VECTĒVU SVĒTDIENA

Neddela to fw. wezztehwa Kp 24
Nedelja ...ja po Pjatidesjatnice
Ned svv. Praotcev K47

SVĒTO TĒVU SVĒTDIENA

Neddela pr. Kr. dfimfchanas Kp 24
Nedelja sv. Otcev
Ned. svv. Otec K47

MŪSU KUNGA JĒZUS KRISTUS PIEDZIM- ŠANA

1 fwehtki Kr. dfimfchanas Kp 24
Roždestvo Gospoda našego Iisusa
Hrista
Roždestvo Hristovo K47

2. ZIEMSVĒTKU DIENA, Viissvētākās Dievmātes goda diena.

2 fwehtki Kr. dfimfchanas Kp 24
Sobor Presvjatoj Bogorodici K47

... SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

Svētdiena pēc Kristus dzimšanas.

Neddela pehz Kr. dfimfchanas Kp 24
Nedelja ...ja po Pjatidesjatnice
Nedelja po Roždestve K47

Nedēļas diena
vai datums

K a t o l n

KRISTUS JĒZUS APGRAIZĪŠ. V.D.

Jauna goda diena Ki 4

Circumcisio Christi, octava
domini GIII 188

In Circumcisione Domini EE 17

Circumcisio domini BM

Circumcisio Domini KII 165:1615

Circumcisio D.N.J.C. KI 448

Nauji metai RV 668, atkalēdēs RV 64

Svētdiena

VISSVĒTĀKĀ JĒZUS VĀRDA SVĒTD.

Svētdiena pēc Jaungada

Jaungoda Swātdina (Aglonas
kalendārā 1917)

Dominica infra Octavam Circum-
cisionis GIII 199

6.janvāris

TRIJU KĒNIŅU DIENA

Treju Kieniniu Ki 4

Trijkungu jeb Zvaigznes diena,
atkrišķis T 143

Epiphania, Theophania GIII, 188

In Festo trium Regum EE 18,

In vigilia Epiphaniae EE 17

Epyphania domini BM

Epiphania Dni KI 448, Festum

Trium Regum KII 102:1605,

Festum S.S.Trium Regum

KI 93:1667

Trys Karaliai - Dreikönigsfest
NSB

Svētdiena

1.SVĒTD.PĒC TR.KĒNIŅU DIENAS

Sv. Ģimenes svētdiena.

Pirma Swadina piec Treju

Kieniniu Ki 4

Dom.1.post Epiphaniam GIII 199

Dominica 1.poft Epiphaniam EE 20

Svētdiena

2.SVĒTD. PĒC TR. KĒNIŅU DIENAS

Utra Swadina piec Treju

Kieniniu Ki 4

Dominica 2.poft Epiphaniam EE 22

Svētdiena

n. t. t.

Iespējamās 1.-6. svētd pēc Zvaigznes dienas

§ LVA Kbg pēc L.Slokas "Latviešu zemnieks pēc Kurzemes
baznīcu grāmatu nekroloģiem", LVIŽ 1939. 1(9).nrs, 114.lpp. :
1803.g.

L u t e r t i c ī g o

JAUNSGADS

/Seemas-fwāhtku/ Atfwāhte
LV 149
New Jahr/Attfwēhtes MF 383
Neujahr GIII 188
Neues Jahr Vbg 256,148:1693
Circumcisionis Gf 29
nyge jar § 233:1535

SVĒTDIENA PĒC JAUNGADA

Dominica post novum annum
GIII 199
Dom: post festum novi anni
Vbg 256,209:1713

ZVAIGZNES DIENA

Guddro-Kung-Deen' -LV 149
Atfpihdefchanas jeb Swaigf-
nes Deenā §
das Feft der Erfcheinigung
Chrifti/Trijo Kungho
Deena MF 383
Erscheinung des Herrn,
Dreikönigstag GIII 188
Epiphanie Gf 29
H.3 König Tag Vbg 205;148:
1693, Die Epiph: Vbg 256,
205:1708, In Festo Epi-
phan: Vbg 21,317:1723.
/svētdienā/ D. Epiph
Vbg 317,202:1701
heilige Drey Koninge tag §§

1.SVĒTD. PĒC ZVAIGZNES DIENAS SVĒTD. PĒC DIEVA PARĀDĪŠANĀS SV.

Dom. 1. post Epiphaniam
GIII 199
Dom: ... p. Epiph: Vbg 256,
188:1701
Neddela pehz apgaifmofchanas Kp 2
Nedēļa pēc tā Kunga kristišanas
Ksp
Nedēļa po Prosveščeniji

2.SVĒTD.PĒC ZVAIGZNES DIENAS ... SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

Dominica 2. post Epiphaniam Nedēļa ...ja po Pjatidesjatnice
GIII 199

u. t. t

u. t. t.

P a r e i z t i c ī g o

MŪSU KUNGA JĒZUS KRISTUS APGRAI- ZĪŠANA

Gadda eefahkuma deena Kp 2
Obrezaniye Gospodne
Novyj god

SVĒTDIENA PIRMS DIEVA PARĀDĪŠA- NĀS SV.

Nedēļa pēred Prosveščenijem

DIEVA PARĀDĪŠANĀS SVĒTKI, Jēzus Kristus kristišanas svētki.

Kriftus deewibas parahdifchana d.
Kp 2
Bogojavlenije (Kreščenije Gos-
podne)

§§ A.Švābe, "Daži Livonijas sāimniecības vēstures avoti
1540-68", Veltījums R.Vipperam, 94.lpp.:1568.g.

Nedēļas diena
vai datums

Svētdiena . . .

K a t o l n

... SVĒTD. PĒC TR. KĒNIŅU D.

Vnt Pinktos Nedēļos po trims
Karalums P/220:1629

Svētdiena

SENĀ AIZGAVĒŅA SVĒTDIENA

Septiņdesmitās dienas svētdiena
T 138

Swadina waca aizgawienia Ki 5
Dominica Septuagesimae EE 28
Circumdederunt me GIII 199

Svētdiena

SVĒTDIENA PIRMS AIZGAVĒŅA

Swadina pyrm aizgawienia Ki 5
Dominica Sexagesima,
Exsurge GIII 199
Dnica Sexagesimae EE 31

Svētdiena

AIZGAVĒŅA SVĒTDIENA

Swadina aizgawienia Ki 5
Dominica Quinquagesimae EE 33
Dominica Quinquagesima KI 447
Esto mihi GIII 199
nāzgavēnēs RV 1247

Otrdiena

/VASTLĀVJU OTRDIENA/

aizgavēni T 146
Fastnachtsdienstag GIII 200
dynxtedag in der vasten
Š 623:1510

Trešdiena

PELNU DIENA

Pelnudiena T 148
Pelnu dina Ki 6
dies cinerum GIII 200
Feria 4. Cinerum EE 34
die Cinerum KII 288:1615 Feria
4ta. Cinerum KI 448 feria
quinta/?/ Cineris KII 263:1602
asschedach Š 553:1416
ascherdach Š 612:1510
pelenija, pelenē RV 851

Svētdiena

1. GAVĒŅA SVĒTDIENA

Pyрма Gawienia swadina Ki 6
Dominica 1 Quadragesimae EE 39
Dominica Quadragesima GIII 199
Invocavit GIII 204, 1. Fasten-
sonntag GIII 200

L u t e r t i c ī g o

... SVĒTD. PĒC ZVAIGZNES D.

9.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Strahdneeku Swehdeena LG 898
Septuagesimae GIII 199
 Dom,Septuages. Vbg 256,209:
 1712

8.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Sehjas Swehdeena LG 898
Sexagesimae GIII 199
 Dom,Sexages. Vbg 256,209:
 1712

7.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Wastlahwju Swehdeena LG 898
Quinquagesimae GIII 199
 Dom,Quinqvag: Vbg 256,192:
 1703, D.Esto mihi Vbg
 317,230:1700

/VASTLĀVJI/

Meteni T 146
 Kurtzemi =Fastnacht LV 65
 Fastnacht/Kurrvemi ML 57
 Fastnacht/Waftlawini/Kurrt-
 zemi MF 384

PELNU DIENA

Pelna deena LV 149
 Afcher Mittwoch/Pällna-deena
 MF 384
 Aschermittwoch GIII 200
 Mitwochens im Vastelabende
 Š 329:1613

6.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Kahrdinafchanas Swehdeena
 LG 898
Quadragesimae GIII 199
Invocavit GIII 204

P a r e i z t i c ī g o

MUITINIEKA UN VARIZEJA SVĒTDIENA
 (10.svētd.priekš Lieldienām)

Muitineeka un warifeja neddela
 Kp 2
 Nedelja o Mytare i Fariseje

PAZUDUŠĀ DĒLA SVĒTDIENA

Nedelja o Bludnom syne
 Nedēlja Bludnogo syna GIII 311

GAĻAS ĒŠANAS BEIGU SVĒTDIENA

Gallas gawena neddela Kp 4
 Gaļas aizgavēņa nedēļa Ksp
 Nedelja Mjasopustnaja

PIENA ĒŠANAS BEIGU SVĒTDIENA

Peena neddela Kp 4
 Piena aizgavēņa nedēļa Ksp
 Nedelja Syropustnaja

1. GAVĒŅA SVĒTDIENA

Pareizticības svētdiena

1 gawena neddela Kp 4
 Nedelja 1-ja Vel/ikogo/ posta
 Nedēlja Pravoslavija GIII 311

Nedēļas diena

K a o l u

Quadragesima KI 448; KI 265:1650
dom nica I Quadragesimae KII
141: 611

Trešdiena

GADA CĒTURKŠŅA DIENA

Svētdiena

2. GAVĒŅA SVĒTDIENA

Utra Gawienia swadina Ki 8
Dominica 2. Quadr. EE 50
Dom. IIa Quadragesimae GIII 200
Reminiscere miserat GIII 204
secunda dominica Quadragesimae
KII 127:1609
sondag reminiscere Š 274:1510
remynissere Š 624:1531
antras gavēnjos sekmdienis NSB

Svētdiena

3. GAVĒŅA SVĒTDIENA

Tresza Gawienia swadina Ki 8
Dominica 3. Quadragesimae EE 64
Dom. IIIa Quadragesimae, Oculi
GIII 204

Svētdiena

4. GAVĒŅA SVĒTDIENA

Catturta Gawienia sw. Ki 8
Dominica 4. Quadragesimae EE 79
Dom. IVa Quadragesimae, Laetare,
Mittfasten GIII 201
mydvasten Š 554:1416, letare
Š 271:1510, laetare Š 383:1513
pusiaugavēnis, pusgavēnjs RV 962
Nedelos Puseugawenio P 215:1599

Svētdiena

CIEŠANU SVĒTDIENA

Pikta Gawienia swadina Ki 8
Dom. Va Quadragesimae, Dom. pas-
sionis GIII 200, Iudica me
deus GIII 204
Dominica Passionis EE 97, KII
137:1611
iudica Š 369:1522

Svētdiena

PŪPOLU SVĒTDIENA

Pūpolnica T 148
Pyūpolu swadina aba Wierbiniejca
Ki 10
Dnica Palmarum EE 108
Dom. VIa Quadragesimae, Dom. pal-
marum GIII 200, Domine ne
longe GIII 205
Dominica Palmarum KI 448, sacra
Palmarum die KII 161:1614, die
Palmarum KII 265:1582
verby nedēlia RV 1296
plakamoti diena NSB

Dom: Invocavit Vbg 256,188: /Toržestvo Pravoslavija/
1701

LIELĀ LŪDZAMĀ DIENA

5.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Atgahdafchanas Swehdeena
LG 899

Reminiscere miserat GIII 204

Dom. Reminiscere Vbg-256,
186:1700

2. GAVĒŅA SVĒTDIENA

2. gawena neddela Kp 6
Nedelja 2-ja Vel. posta

4.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Azzu Swehdeena LG 899
Oculi GIII 204

Dom.Oculis Vbg 256,185:1700

3. GAVĒŅA SVĒTDIENA

3. gawena neddela Kp 6
Nedelja 3-ja Vel. posta
Krestopoklonnaja K47

3.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Preezas Swehdeena LG 899
Laetare GIII 204

Mitfaften/Widdu-ghaweni
MF 384

Lātare Kbg 157,6:1644
mith fastenn §§§

4. GAVĒŅA SVĒTDIENA

4. gawena neddela Kp 6
Nedelja 4-ja Vel. posta

2.SVĒTD. PRIEKŠ LIELDIENĀM

Sohdu Swehdeena LG 899
Judica me deus GII 204

Dom.Judica Vbg 256,192:1703

5. GAVĒŅA SVĒTDIENA

5. gawena neddela Kp 6
5-ja ned. Vel. posta

PŪPOLU SVĒTDIENA

Pupolu Swehdeena LG 899

Pupulo-Deena LV 149

Palmtag/Pupulo-deena MF 384

Palmsontag GIII 200

Palme dach Gf 159, Sondag
vor Palmen Gf 120

Dom.Palmarum Vbg 256,209:
1712

M.K. JĒZUS KRISTUS IEIEŠANA
JERUZALEMĒ

Puhpulu neddela Kp 8

Vhod Gospodenj v Ijerusalim

Nedēlja vaj GIII 311

Nedelja Cvetonosnaja K47

Nedēļas diena

K a t o l u

Pirmdiena, otrdiena,
trešdiena

Ceturtdiena

LIELĀ CETURTDIENA

Lela Catturdina Ki 10
Tirā ceturtdiena T 149
Feria quinta magna GIII 201
Feria 5ta. Magna KI 448
grone donnerdach Š 467:1434
didysis ketvergas NSB

Piektiena

LIELĀ PIEKTDIENA

Lela Pikdina Ki 10
Paffio Doñi noftri IESV Chrifiti
EE 112
Parasceve GIII 201
Feria 6ta. Magna KI 448
feria sexta Magna KII 105:1606

Sestdiena

LIELĀ SESTDIENA

Lela Sasdina Ki 10
Sabbatum sanctum GIII 201
Sabbatho Magno KI 448
Sabbatho sancto KII 171:1617
paschen des hilligen avendes
Š 250:1494

Svētdiena

1. LIELDIENA

Pyrma leldines swatku dinc Ki 10
Leladēna EE 112, Leladēna EE80.
Leladēnu Swaetku EE 106
leledene KK 260
Resurrectio, Pascha resurrecti-
onis GIII 201
Resurrexio domini BM
Dominica Resurrectionis EE 151,
KI 448
festum Paschae KII 237:1587
ipso die Paschatis KI 476:1713
velykos RV 1294
n^g Waelibū, Welī: Schwent:
P 205:1591

ZAĻĀ CETURTDIENA

Leela-Zetturtdeena LV 149
Grün Donnerstag/leela Zet-
turdeena MF 384
Grüner Donnerstag GIII 201
Gründonnerstag Br 57
die Virid: Vbg 256,204:1708

LIELĀ PIEKTDIENA

Leela Peekdeena LV 149,
LG 899
Kluffa Peekdeen LG 899
ftill Freytag/leela Peek-
deena MF 384
Karfreitag GIII 201
Die Parasceves Vbg 256,209:
1712
Die Parasc. §:1637

/KLUSĀ SESTDIENA/

Liieldienu sestdienu §§
Karsamstag GIII 201

1. LIELDIENAS

Leela Deena LV 149
Oftern/Leeldeena ML 136
Ofertag/Leel-deena MF 384
Ostersonntag
Ostern GIII 201, Gf 29, 130,
131, 134
Paschen Gf 49, 148
Passchenn §§§:1554
Ostertag Vbg 256,185:1700,
Feria 1.Paschatos Vbg 256,
209:1712, Festo 1.Pascha-
tos Vbg 256,211:1714
Osterfest § 385:1562, paschen
§ 288:1581

LIELĀ PIEMDIENA, OTRDIENA,
TREŠDIENA

Velikij ponedeljnīk, vtornīk,
sreda

LIELĀ CETURTDIENA,

Sv.Vakarēdiena iestādīšana
Leela zetortdeena Kp 8
Velikij Četverg

LIELĀ PIEKTDIENA, M.X. Jēzus

Kristus ciešana un nāve pie
krusta

Leela peektdeena Kp 9
Velikaja Pjatinica
Svjatyj i velikij Pjatok GIII 311

LIELĀ SESTDIENA,

M.K. Jēzus Kristus aprakšana
Leela feftdeena Kp 8
Velikaja Subbota

M.K. JĒZUS KRISTUS AUGŠĀMCELŠANĀS

Passa svētki
Kr. augšchamz. swtk. Kp 8
Svetloje Hristovo Voskresenije
Pasha /Hristova/

§ K.Draviņš, op.cit., 147.lpp.

§§ E.Putniņš, "Tautas ticējumi", Cēli III,66.lpp.Nr.44.

§§§ A.Švābe, "Daži Livonijas saimniecības vēstures avoti
1540-68", Veltījums R.Vipperam, 66.lpp.:1554.g.

Nedēļas diena

K a t o l ņ

Pirmdiena

2. LIELDIENA

Utra Leļdines swatku dina Ki 10
Feria 2da Paschatis KI 448
Feria 2. Pafchae EE 152

Otrdiena

Feria 3. Pafchae EE 155

Svētdiena

BALTĀ SVĒTDIENA

Swadina Leļdinys atswieties Ki 10
Dnca 1. poft Pascha EE 157
Dom. Ia post Pascha, Dom. in al-
bis, weißer Sonntag, Masimodo
geniti GIII 201-5
dominica in albis KII 165:1615
atvelykēs RV 84, pravadaī RV 919

Svētdiena

2. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENAS
Labā gana svētdiena

Utra Swadina piec Leļdines Ki 10
Dnca 2. Poft Pafcha EE 159
Dom. IIa post pascha, Misericor-
dias domini GIII 201-5
2 dominica post Pascha
KII 161:1614

Svētdiena

3. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENAS

Tresze Swadina piec Leļdines Ki 10
Dnca 3. poft Pafcha EE 160
Dom IIIa post Pascha, Iubilate
omnis terra GIII 201-5

Trešdiena

Svētdiena

4. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENAS

Catturta Swadina piec Leļdines
Ki 12
Dnca 4. poft Pafcha EE 162
Dom. IVa post Pascha, Cantate
domini GIII 201-5

Svētdiena

5. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENAS

Pikta Swadina piec Leļdines Ki 12

L u t e r t i c ī g o

2. LIELDIENAS

Oster-Montag

3. LIELDIENAS

Oster-Dienstag

Ostern, den 3. Feyrtag

Kbg 157,53:1655

Osterdienstag Kbg 157,6:1644

LIELDIENU ATSVĒTE

Leeldeenu Atfwehte LG 899

Atfwāhte LV 149

Balta Swehdeena LG 899Glikš

1. Sonntag nach Ostern

GIII 201

Quasimodo geniti GIII 205

Dom. Qvasimodogeniti

Vbg 256,186:1700

2. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENĀM

Schehlaftibas Sw. LG 899

2. Sonntag nach Ostern

GIII 201

Misericordias GIII 205

D. Misericordias Vbg 317,231:

1700; Sontag Mis:Do:

Kbg 157,7:1644

3. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENĀM

Lihgfmofochanas Sw. LG 899

3. Sonntag nach Ostern

GIII 201

Jubilate GIII 205

Dom. Jubilate Vbg 256,186:

1700

4. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENĀM

Dfeedafchanas Sw. LG 899

4. Son. nach Ostern GIII 201

Cantate domini GIII 205

Dom. Cantate Vbg 256,187:

1700

5. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENĀM

Luhgfchanas Sw. LG 899

P a r e i z t i c ī g o

SPOŽĀ PIRMDIENA

/Svetlyj ponedeljnik/

SPOŽĀ OTRDIENA

Svetlyj vtornik

/Seko spožā trešd., ceturtd.,
piektdiena un sestdiena/

TOMA SVĒTDIENA

Toma nedella Kp 8

Nedelja Pamina

Nedelja 2-aja po Pashe K47

MIRU NESEJŅU SIEVU SVĒTDIENA

Mirresnefeju neddela Kp 8

Nedelja Ņen Mironosic

Nedelja 3-ija po Pashe K47

TIZLĀ SVĒTDIENA

Tifla neddela Kp 8

Tā noguruša nedelja Ksp

Nedelja o rasslablennom

Nedelja 4-ja po Pashe K47

SVĒTKU VIDUS TREŠDIENA

Pufszeldeena Kp 28

Prepolovenije Pjatidesjatnicy

GIII 312

ZAMARIETES SVĒTDIENA

Samariteru feewas neddela Kp 10

Zamariešu sievas nedelja Ksp

Nedelja o Samarjanine

Nedelja 5-ja po Pashe K47

AKLĀ SVĒTDIENA

Neredfiga neddela Kp 10

Nedēļas diena

K a t o l n

Dom.Va post Pascha, Vocem
iucunditatis (Rogate) GIII 201
Diebus Rogationum KI 448
Dnca 5 poft Pascha EE 163

Ceturtdiena

JĒZUS DEBESĪS KĀPŠANAS DIENA
Jezusa Dabassukopszonas diena
KI 12
In feſto Aſcenſionis Domini
EE 164
Aſcenſio domini, Aſcenſa domini
GIII 203
Feſtis Aſcenſionis KI 448
in feſto Aſſumptionis Domini
KII 143:1612
ſeſtins RV 1160
dangun žengimas NSB

Svētdiena

6.SVĒTDIENA PĒC LIEĻDIENAS
Sasta Swadina piec Leļdines KI 12
Dnca 6. poft Baſcha EE 165
Dom.VIa post Pascha, Dom.post
aſcenſionem, Exaudi domine
GIII 201-5

Svētdiena

1. VASARSVĒTKI
Wossoru Swatki, Pyрма Wossoru
swatku diena KI 12
In feſto Pentecoſtes EE 166
Pentecoſte GIII 202
Feſtis Pentecoſtes KI 448
Pentecoſte KII 174:1618,
feſtum Pentecoſtes KII 209:
1583, ipſo vero Pentecoſte
primo KII 210:1583
pinxten Š 320:1542, pynxten
468:1512, pinxtenn 537:1480
ſekminės RV 1024

Pirmdiena

2. VASARSVĒTKI
Utra Wossoru swatku diena KI 12
Feria 2da Pentecoſtes
Feria 2. Pentecoſtes EE 168

Otrdiēna

Feria 3.Pentecoſtes EE 169

L u t e r t i c i g o

5. Son. nach Ostern GIII 201
Rogate GIII 205

Dom. Rogate Vbg 255,793:1736
Dnca Vocem jucund. Vbg 168,
127:1719

DEBESBRAUKŠANAS DIENA

Leela Krufta-deen' LV 149
Himmelfahrt/leela Krufta-
deena MF 384

Himmelfahrtsfest

Christi Himmelfahrt GIII 203
Ascensionis Christi Gf 29,
Hemmelfart Christi Gf 171,
hemmeluart Christi Festum
Gf 135, des Heren hemmel-
fardt Gf 148, Heren Chri-
sti hemmelfart dag Gf 157
Festo Ascensionis Vbg 256,
187:1700, F. Ascens. Chri-
sti Vbg 255,794:1736

6. SVĒTDIENA PĒC LIELDIENĀM

Paklaufifchanas Sw. LG 899
6. Son. nach Ostern GIII 201
Exaudi domine GIII 205

Dom. Exaudi Vbg 256,187:
1700

1. VASARSVĒTKI

Wafsaras-Swāhtki LV 149
Waffara-fwāhtki MF 384
Pfingften/Waffara-fwehtki
ML 136

Pfingst-Sonntag
Pfingsten, Pentecoste
GIII 202

Pfingsten Gf 29, Pinxten
Gf 49, Pynxdag Gf 136,
Pyngsten Gf 148, Ping-
stedach Gf 158

Pfingsttag Kbg 500,5:1637
Fest: Pentecostes Vbg 256,
189:1701

2. VASARSVĒTKI

Pfingstmontag Vbg 256,670:
1700, Fer. II Pentecostes
Vbg 255,794:1736

3. VASARSVĒTKI

III pentecost. Vbg 317,231:
1700

P a r e i z t i c i g o

Tā akla nedelja Ksp
Nedelja o slepom

Nedelja 6-ja po Pashe K47

Kr. debbeskahpfch.d. Kp 10
Ta Kunga debesbraukšana Ksp
Vozneseniye Gospodne

SV. TĒVU SVĒTDIENA

Sw. tehvu neddela Kp 10
Nedelja sv. otcov I Vsel. sobora
Nedelja 7-ja po Pashe K47

SV. TRIJĀDĪBAS SVĒTKI

1. Trihsween.fw.d. Kp 10
Trihsweenibas fwehtdeena Kp 28
Vasara's svētki Ksp
/Piecdesmite/
Denj Sv. Troicy
Sv. Pjatidesjatnica GIII 312
Troicyn Denj - Pjatidesjatnica
K47

SV. GARA DIENA

2. Trihsween.fw.d. Kp 10
Sv. Gara nokāpšana Ksp
Denj Sv. Duha, Duhov Denj K47

Nedēļas diena

K a t o l ņ

Svētdiena

VISSVĒTĀS TRĪSVIENĪBAS SV.

1. svētd pēc Vasarsvētkiem

Swadina S.S.S. Tryadibas Ki 14

In fefto SS. Trinit: EE 170

Dom. Ia post Pentecosten, Octava

Pentecostes GIII 202

Festis SS. Trinitatis KI 448

Festum S.Smae. Trinitatis

KI 459:1777

atsekminēs RV 73, traicē IW

Ceturtdiena

VISSV. SAKRAMENTA SVĒTKI

Sakramenta dina Ki 14

kūnas diena, maizes diena RV 171

Festum corporis Christi, Frohn-

leichnam GIII 203

In festo Corporis Christi EE 172,

KI 344:1636, KII 127:1609

In die Sanctissimi Sacramenti

KII 210:1583, die sacro Chri-

sti Corpore KII 161:1614

hillige lichams dag S 414:1450

hilge lichnams dach S 595:1458

devīntinēs RV 171

Svētdiena

2. SVĒTD. PĒC VASARSVĒTKIEM

Utra Swadina pied Wossoras

swatkim Ki 14

Dominica 2. poft Pentecoften

EE 173

Dom. IIa post Pentecosten

KII 206:1583, KI 275:1690

u. t. t.

Iespējamas 24.-29. svētdienas
pēc Vasarsvētkiem.

Svētdiena

1. ADVENTA. SVĒTDIENA

(skat. iepriekš)

Inter tic ī go

VASARSVĒTKU ATSVĒTE
Trīsvienības svētki

Dreifaltigkeitssonntag, Do-
minica Trinitatis GIII 202
Festo Trinitatis Vbg 255,
795:1736

hylge Dreuolticheit dag
Gf 172

pareiz tic ī go

...SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

1.wiffu fwehtu neddela Kp 12
1.nedēļa pēc Piecdesmitas Ksp
Nedēļa 1-ja po Pjātiesjātnice
Nedēļa vsēh svjatyh GIII 312

1.SVĒTD.PĒC VASARSVĒTSVĒTES 2.SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM

Pirmā fwehtdeenā pehz Waffa-
ras fwehtu atfwehtes §

1.Sonntag nach Trinitatis,
Dominica Ia post Trini-
tatis GIII 202

Dom: ... p.Trinit. Vbg 256,
189:1701, Dom: ... Trin.
Vbg 256,188:1701

u. t. t.

2.nedēļa pēc Piecdesmitas Ksp
Nedēļa 2-ja po Pjātiesjātnice
Nedēļa 2-ja, Vseh Svjatyh v
Rossiji Prospjavših K47

u. t. t

Iespējamas 23.-28.svētdienas
pēc Vasarsvētku atsvētes

1. ADVENTA SVĒTDIENA
(skat. iepriekš)

... SVĒTDIENA PĒC VASARSVĒTKIEM
(skat. iepriekš)

§ L.Sloka, op.cit., 116 lpp.: 1820.g.

baznīcas svētdienu saraksts salīdzinājumā katoļiem, luterticīgiem un pareizticīgiem. Tabulā atzīmēti vienīgi tie svētki, no kuriem atkarīgi baznīcas svētdienu nosaukumi, bet pārējie pieņemti tālāk - kopā ar svēto dienām. Latviešu, vācu un latīņu nosaukumiem sniegti arī mūsu zemē sastopamie varianti, bet krievu valodā tikai tagadējie nosaukumi, transkribējot tos latīņu burtiem. Salīdzinājumam pievienoti arī svētku nosaukumi leišu valodā.

Avotu norādījumos LV, LG, ML, MF, EE, KK, Kp, Ki, Š, Br, GII, GIII, P un LW ir agrākā nozīme. Jauni apzīmējumi:

BM - Das Kalendarium im Missale vom Altar des hl. Kreuzes der erzbischöflichen Kathedralkirche zu Riga, citēts pēc Brūningk, H.v., "Messe und kanonisches Stundengebet nach dem Brauche der Rigaschen Kirche im späteren Mittelalter", Mitt.a.d.Geb.d.Gesch.L.E.K., XIX Bd. (Riga, 1904), I Beilage, 201.-13.lpp.

Gf - Geffcken, J., Kirchendienstordnung un Gesangbuch der Stadt Riga (Hannover, 1862). Lappuses 1.-29. rāda Brismann, J., Kurze Ordnung des Kirchendienstes, ... M.D.XXX.

KI un KII - J.Kleijntjenss, op.cit., I un II daļa

Ksp - J.Sprogis, Latviešu pareizticīgas draudzes tapat katoļu un luteru draudzes kalenders uz to 1868 gadu (Vilņa, 1867). Nosaukumi, kas visi iespiesti krievu burtiem, transkribēti latviešu burtiem

T - H.Tichovskis, "Svētku un svinamo dienu parašas Latgalē", Cēli VI, 136.-159.lpp.

NSB - Niedermann-Senn-Brender, Wörterbuch der litauischen Schriftsprache (Heidelberg, 1932).

K47 - Pravoslavņij kalendarij na 1947 god, izdanijs missiionerskogo komiteta pri arhijerejskom sinode ruskkoj pravoslavnoj cerkvi zagranicej.

Tagadējie nosaukumi ņemti: katoļiem - A.Piebalgs (red.), Auseklis katoļu kalendārs 1944.g. (Rīgā, 1944); luterticīgiem - R.Zariņš (red.), Baznīcas kalendārs 1944.g., I d. (Rīgā, 1943); pareizticīgiem - P.Gredzens (red.), Pareizticīgo latviešu kalendārs 1938.gadam (Talsos, 1937); krievu valodā - V.Gadalin (red.) Vseobščij russkij kalendarij na 1944 god (Riga, 1944).

Kaut gan dažādās konfesijas lietā baznīcas svētkiem un svētdienām atšķirīgus nosaukumus, pašā iedalījumā saskatāma liela analogija. Katoļiem un luterticīgiem atšķirīgā svētdienu numerācija pēc Vasarsvētkiem radās tikai ar Tridentes koncilu XVI g.s. vidū⁹³, kamēr agrāk arī katoļi skaitīja svētdienas no Vasarsvētku atsvētes (post Trinitatis). Pareizticīgiem īpaši nosaukumi ir baznīcas svētdienām, sākot ar 10. svētdienu priekš Lieldienām un beidzot ar Vasarsvētkiem, kamēr visas citas svētdienas skaita no Vasarsvētkiem (Piecdesmitēs), un tikai re-

⁹³ Brinkmann, op.cit., 25.lpp.

tai no tām ir līdztekus arī vēl īpašs nosaukums. Senākos pareizticīgo kalendāros svētdienas vietā lietāts nedēļas vārds pēc krievu agrāko laiku paranga (sal. 3.nod. svētdienas nosaukumu krievu valodā). Visām konfesijām baznīcas svētdienu īpašie nosaukumi parastī atvasināti no attiecīgās svētdienas introīta, evaņģelija vai arī no baznīcas gada tradīcijām. Latviešu vecākā kalendārā šie nosaukumi ir tikai pārtulkoti, un, piem., Sējas svētdienai (ziemā!) nav nekāda sakara ar sējas laiku, bet šīs svētdienas evaņģelijs ir līdzība par sējēju. Nosaukumi Septuagesimae, Sexagesimae un Quinquagesimae ne visur ir lietāti; dažreiz to vietā turpinātas⁹⁴ svētdienas pēc Zvaigznes dienas un Lieldienu cikls uzsākts tikai ar Invocavit svētdienu.

Neielaižoties sīkākās heortologiskās studijās, katolīcīgo pārējie svētki un svēto dienas (kas arī ikdienas dzīvē svētītas - t.s. festa fori) izrakstītas no šādiem divi avotiem: MB - kalendārijs Rīgas Archibīskapa katedrāles sv. Krusta altāra misālē⁹⁵; K - Daugavpils jezuītu tempļa svētku saraksts⁹⁶ (atskaitot tieši jezuītu darbinieku piemiņas dienas). Tagadējie nosaukumi ņemti no Ausekļa katoļu kalendāra 1944.g. ar * apzīmētie svētki ir pāvesta 1917.gadā Codex inris canon. noteiktas katoļu baznīcas svinamdienas. Versāliem rakstītās svinamdienas XIV g.s. uzskatīja par "angstiem svētkiem" (MB atzīme "Totum duplex"). Pievienoti arī daži nosaukumu varianti, kas atrodami mūsu zemes avotos. Avotu norādījumos BII, KI, KII, ES, T, RV un GIII ir agrākās nozīmes.

2.februārī. SV.JAUNAVAS MARIJAS ŠĶĪSTĪŠANAS DIENA (Sveču diena). - BM: Purificacio st.Mariae - K: Purificatio B.V.M. - Svacaine T 144 - Mariā Lichtmeß, Kerzweihe, festum candelarum GIII 189 - hiligen liches dach Š 562:15.g s. - nach purificationis, nah lichtmissen BII 428:1528 - grabnyčios RV 266.

5.februārī. K: SS. Trium MM.

24.februārī. Apustula Matīsa diena - BM: Matthe ap. - vor Matthe BII 428:1531 - in festo s.Matthiae Apostoli KII 233:1586 - in ... S.Matthiae Apostoli XI 282:1702.

*19.martā. Kristus audžu tēva Jāzepa diena - K: S.Joseph. Sponsus B.V.M. - Ieviesta tikai kopš XV g.s. beigām GIII 189.

⁹⁴ Sal., piem., Jelgavas Annas draudzē 1796.gadā, IVA Kbg 191, 41.lpp.

⁹⁵ Pēc Bruiningk, op.cit., 201.-13.lpp

⁹⁶ Pēc Kleijntjenss, op.cit., I,447.-50.lpp.: Consuetudines templi Duneburgensis.

25.martā SV. JAUNAVAS MARIJAS PAULU DIENA - BM: Anunciatio domini - K: Annuntiatio B.V.M. - In feſto Anuncia-tionis B. V. Mariae EE 216 - Maria Verkündigung GIII 190 - Gan-drinēs RV 228

1.maijā. Apustuļu Filipa un Jēkaba (jāpnākā) diena - BM: Philippi et Jacobi - Philippi und Jacobi der Billigen apoſ-teln § 482:1492 - In feſto SS. Philippi & Jacobi Apoſt. EE 217.

3.maijā. Krusta atrašanas diena - BM: Invenio crucis - K: Inventio S. Crucis - In feſto Inventionis S. Crucis EE 220 - Kreuzerfindung GIII 190.

24.jūnijā. Jāna Kristītāja diena - BM: Nativitas st. Jo-hannis bapt. - In natiuitatē S. Joannis Baptistaee EE 222 - ante festum sancti Joannis Baptistae KII 159:1613 - unne Johannis Baptiste BII 428:1530 - Johannistag zur Sonnewende GIII 191 - joninēs RV 456.

*29.jūnijā. Apustuļu Pētera un Pāvila diena - BM: Petri et Pauli ap. - Jn feſto SS. Apoſt. Petri & Pauli EE 223 - Petri und Pauli § 468:1515 - petrinēs RV 871.

22.jūlijā. Marijas Magdalenas diena - BM: Magdalene - In feſto S. Mariae Magdalenaee EE 226 - feſto sanctae Magdalenaee KII 127:1609 - feſto sanctae Mariae Magdalenaee KII 132:1610 - feſto S. Mariae Magdalenaee KI 334:1757

25.jūlijā. Apustuļa Jēkaba diena - BM: Jacobi ap. - In feſto S. Jacobi Apoſtoli EE 229 - s. Jacobsdage BII 428:1530 - In die s. Jacobi KII 210:1583 - jokubinēs RV 456.

10.auguſtā. Mocekļa Labrenča diena - BM: Laurentii m. - Jn feſto S. Laurentii Martiris EE 230 - vor Laurentii BII 427:1525

*15.auguſtā. SV. JAUNAVAS MARIJAS DEBESĪS UZNEMŠANAS DIENA - BM: Assumptio st. Mariae v. - K: Assumptio B. V. M. - Jn feſto Affumptionis B.V. Mariae EE 230 - Assumptionis B.M. Virginis KII 207:1583 - sacro Assumptionis beatissimae Mariae Virginis feſto KII 105:1606 - die Assumptae Beatissimae Virginis KII 139:1611 - in feſto Assumptionis gloriosissimae Virginis KII 149:1612 - feſto Assumptionis beatissimae Virginis KII 167:1615 - in feſto Assumptionis B. Virginis KII 289:1616 - Mariā Himmelfahrt GIII 192. - danginē RV 155 - žolinē RV 1353.

24.auguſtā. Apustuļa Bērtuļa diena - BM: Bartholomei ap. - Jn feſto S. Bartholom. Apoſtoli EE 231.

8.septembrī. SV. JAUNAVAS MARIJAS PIEDZIMŠANAS DIENA - BM: Nativitatis st. Mariae v. - K: Nativitas B.V.M. - Jn Nativitate B.V. Mariae EE 233 - tho unſer frowendage der lateren § 408:1463 - Mariendach erer gebort § 411:1463 - up unſer leven frauwendach § 379:1513 - vor Nativitatis Marie virginis BII 427:1504 - na natiuitatis Marie BII 427:1504, 1508 - vor Marien geborth BII 427:1524 - nach Nativitatis Marie BII 428:1528 - nach Natiuitatis Marie BII 428:1529 - Mariā Geburt GIII 191 - šilinē RV 1164.

14.septembrī. KRUSTA PAAUGSTINĀŠANAS DIENA - BM: Exalta-tio st. crucis - K: Exaltatio S. Crucis - Jn feſto Exaltationis S. Crucis EE 233 - die Exaltationis sanctae Crucis KII 157:1504, 156:1613 - vor Exaltationis crucis BII 427:1510 -- Kreuz-Erhö-hung GIII 191.

21.septembrī. Apustuļa un evaņgelista Mateja diena - BM: Matthei ap. - In feſto S. Matthaei Apoſtoli EE 231 - am ... Mat-thei BII 427:1526.

29.septembrī. Ercengela Mikēla diena - BM: Michaelis archang. - In fefto S. Michaelis Archangelī EE 235 - feste sancti Michaelis archangelī Š 242:1487 - sunte Mychaelis tag Š 250:1494 - sunte Michaelis dag Š 470:1492.

28.oktōbrī. Apustulu Simāna un Jēdas diena (Simjēdu diena) - BM: Symonis et Jude ap. - K: S. Judae Apostoli, principalis patroni templis - In fefto SS. Simonis & Iudae Apoft. EE 237

*1.novembrī. VISU SVĒTO SVĒTKI - BM: Omnium sanctorum - K: Festum OO. SS. - In fefto Omnium Sanctorum EE 238 - am dage omnium sanctorum BII 428:1531 - Allerheiligen GIII 192.

2.novembrī. Visu dvēseļu diena - BE: Commem. omnium animarum - K: Commemoratio OO. fidelium Defunctorum - Allerseelen, Seelentag GIII 192 - velinēs RV 1294.

11.novembrī. Bīskapa Mārtina diena - BM: Martini ep.cf. - In fefto S. Martini Epīscopī EE 240 - sunte Merten Š 562:15.g.s. - nah Martini BII 428:1527 - ad festum s. Martini KII 225:1584 - Festum sancti Martini KII 102:1605.

25.novembrī. Jaunavas mocekles Katrīnas diena - BM: Katherine v.m. - ame ... Katherīne BII 427:1511.

30.novembrī. Apustula Andreja diena - BM: Andreo ap. - In fefto S. Andreae Apoftoli EE 209.

6.decembrī. Bīskapa Nikolaja diena - BM: Nicolai ep.cf.

*8.decembrī. SV. JAUNAVAS MARIJAS BEZVAINĪGAS IENĒMŠANAS DIENA - BM: Conceptio Marie v. - K: Immaculatae Conceptionis B. V.M. - In fefto Conceptionis B.V. Mariae EE 210 - Mariā Empfängnis GIII 192.

21.decembrī. Apustula Toma diena - BM: Thome ap. - In Fef-to S. Thomae Apoftoli EE 214 - sunte Thomas dagh des hilgen apostels Š 555:1477 - vor thome apostoli BII 427:1520.

Bez minētajiem K atzīmēti vēl arī divi maināmie svētki: 1) Feria 6ta. Festum SS. Cordis Jesu cum Indulgentia plenaria - Jēzus sirds diena, kas svētīta 8 dienas pēc Sakramenta svētkiem. Šie svētki radušies XVII g.s., oficiāli atzīti tikai 1765.g.⁹⁷ 2) Dominica 2da Octobris. Dedicatio ecclesiae nostrae - Katolu baznīcai veltīti svētki oktōbra otrā svētdienā (In Dedicazione Ecclesiae EE 241).

No Marijas dienām nav publiski svinēta, bet datējums tomēr minēta 2.jūlijā Sv. Jaunavas Marijas apmeklēšanas diena (Mariā Heimsuchung, visitatio S. Mariae GIII 191 - In fefto Visitationis B.V. Mariae EE 225 - Festum Visitationis beatissimae Mariae Virginis KII 102:1605). Tāpat datējums vēl atrodams Lūkās (18.X: up sunte Lūcas Š 508:1536), Jāņa latīņu vārtu priekšē (6.V: Johannis ante portam latinam BII 427:1517), Erasma (3.VI: vor Erassmi BII 427:1510), Lamberta (17.IX: vo Lamberti BII 427:1523), Teklas (23.IX: sunte Tekelendach Š 469:1518), Elīzabetes (19.IX: am dage Elisabet BII 428:1530) u.c. dienas, arī 11000 jaunavu diena (21.X: ame dahge der elven dusent juncfrowen BII 427:1510). Tātad datumu atšifrēšanai nepietiek ar svinamdienu (festa fori) sarakstu, bet nepieciešama kāda heortologijas grāmata ar pilnīgu svēto dienu (arī festa chori) sarakstu.

⁹⁷ Ginzl, op.cit., III, 203.lpp.

Pēc reformācijas Interticigie atteicās no katoļu svēto dienām un samazināja arī Marijas dienu skaitu. Rīgas pilsētas 1530.gada baznīcas noteikumos (t.s. Brismansche Kirchenordnung) paredzētas šādas svinamdienas⁹⁸: Ziemsvētki, Jaunsgads, Zvaigznes diena, Sveču diena, Marijas pasludināšanas diena, divas Lieldienu un Vasarsvētku dienas, Debesbraukšanas diena, Marijas apmeklēšanas diena, Zālā ceturtdiena un Lielā piektdiena. Praksē svinamdienu skaits laikam gan bija lielāks, vismaz kā termiņi saimnieciskā dzīvē un tāpat datējumos minētas vēl daudzas svēto dienas līdz pat XIX g.s., pie tam XVI un XVII g.s. vēl ar pavārdu "svētais". (Šeit atzīmētos variantos avotu norādījumos MF, BII, Š, Vbg un § ir agrākā nozīme):

AGNESES 21.I - sūnte Agneten dag der hilligen jūneckfrowen § 257:1576

ANDREJI 30.XI - ap Andreem MF 269 - Andrene/Andrea Deena MF 384 - na Andree Apostoli BII 49:1575

BĒRTULI 24.VIII - preekfch jauneem/wezzeem Behrtmeijeem § 524:1802 - Bartholom./Behrtmeis Deena MF 384 - auff Bartholom./Berthmeijoh MF 385 - nach Bartholomei BII 429:1546, 1551 - nha Bartelmei § 292:1563 - Amb dagke Bartulamei §§ 88:1560 - nach Bartholomei §§ 93:1566.

DIONISIJI 9.X - nach Dionisii BII 429:1549 - nach Dionisy BII 430:1556.

EGIDIJI 1.IX - nha Egidii BII 429:1535.

JĀNI 24.VI - S.Johannis Tag/Jano Deena MF 384 - auff Johannis/janoh MF 385 - sūnte Johannes baptistenn dag § 289:1542 - St.Johannis baptistae § 304:1542 - Joannis baptistae § 308:1542 - Joannis § 650:1579 - umb Johanni §§ 94:1568 - Johannis baptiste BII 429:1549 - Johannis Baptistae BII 431:1574, 432:1576 - vor Johannysen BII 432:1585 - S. Joannis BII 434:1599,

⁹⁸ Brizman, J., Kurtze Ordnung des Kirchendiensts ... M.D.XXX., citēts pēc Geffcken, op.cit., 28.-9.lpp.: Alle Feste Christi vnsers Herrn vnd erlösers, woll wir halten, auff das man das gedechtnisz der heylsamen vnd grossen gnadenreichen werck, die vns zu trost geschehen sind, mit predigten vnd ermanung des volcks jerlich begehe, als nemblichen Weinachten, Circumcisionis, Epiphanie, Purificationis, Annunciationis, Ostern, Pfingsten, mit den andern folgenden tagen, auch Ascensionis Christi, vnd Visitationis die weyl das die erste offenbarung Christi ist gewesen, da er noch in mutter leib war, Donnerstag vnd Freitag vor Ostern predigt man vom obertmal des Herrn, vnd newen Testament vnd die Passion, doch yn stunden getoylet.

§ A.Švābe, "Kurzemes muižu tiesības" IMM 1931.g. 5./6.nrs.

§§ A.Švābe, "Daži Livonijas saimniecības vēstures avoti 1540-68", Veltījums prof. Vipperam, - lpp.: gads.

435:1603,1608, 437:1625 - St.Johannis BII 436:1624, 437:1627, 1630,1631 - Sanct Joannis BII 436:1622 - Festo Johannis Vbg 255, 795:1736

JĒKABI 25.VII - Jacobi/Jacoba Deena MF 384 - ap Jācopa deenu MF 269 - Sante Jacobi dag Š 346:1598.

KATRĪNAS 25.XI - nha Catrinen Š 97:1555 - nach Katharine BII 430:1557.

LABRENČI 10.VIII - Laurentij/Labbrentfcha Deena MF 384 - Labbrentfchoh MF 385 - nach Laurenti Š 490:1554.

LAPU DIENA 1.V - Philip.Jacobi/Lappa Deena MF 384.

MĀRGRIETAS 20.VII - nach Margreten Š 81:1560.

MĀRTIŅI 11.XI (tikai vēlāk Interticīgie atmēta bīskapa Mārtiņa dienu 11.XI un sāka svētīt Mārtiņa Lutera dzimšanas dienu 10.XI) - Martini/Martiņa Deena MF 384 - uff sanct Marti-nitagk Š 279:1605 - Martini episcopi Š 372:1569 - Martini Š 428:1546, 634:1594 - nach Martinii BII 429:1544 - vor Martini BII 431:1570.

MATEJI 21.IX - nach Mathei apostoli BII 430:1553 - tags Mathaei apostoli BII 431:1571

MIKEĻI 29.IX - Michael/Mickēla Deena MF 384 - lihdf Mik-keleem ŠŠ 523:1802 - tag sanct Michaelis archangeli 446:1593 - das Fest Michaelis Š 503:1600,1707 - S.Michaelis Š 539:1615 BII 435:1603,1609, 436:1624, 437:1627 - Michaelis Š 288:1581, 356:1694, 435:1619, 449:1593, 494:1576, 650:1579; Š 81:1560; BII 430:1560, 433:1588,1589 - Michelis Š 478:1578; BII 432:1580 - nach Michaelis Archangeli BII 432:1583 - vor sanct Michaelis BII 437:1631 - St.Michaelis BII 437:1631,1632.

NIKLĀVI 6.XII - nach Niculai BII 430:1553 - vor Nicolai Episcopi BII 431:1573.

PĒTERI 29.VI - Peter Paula / Petera Deena MF 384 - auff Petri Pauli/Peteroh MF 385.

SIMJŪDI 28.X - Simon.Judae. / Sim-Juda Deena MF 384 - vor Symonis et Jude BII 429:1537 - umb Simoni unnd Jude Š 94:1568.

TEŅI, ANTONI 17.I - vor Anthoni BII 429:1543.

TOMI 21.XII - Thome apostoli BII 429:1543,1548 - nach Thomae apostoli BII 431:1564.

VITI 15.VI - nach Viti BII 431:1574 - die Viti Vbg 256 , 493:1700.

SVEČU DIENA 2.II - Reinigung Mariae/Schkieftifchana Ma-riae MF 384 - lichtmiszen Š 634:1594 - Tag Mariae Reinigung oder Licht Meßen Vbg 256,148:1693.

MARIJAS PASLUDINĀŠANAS DIENA 25.III - Verkündigung Mariae /Kahpofta Mariņa MF 384.

MARIJAS DEBESBRAUKŠANAS DIENA 15.VIII - Mariae Himmel -fahrt/leela Mari MF 384 - auff Himelfahrt Mariae/leeloh MF 384

§ A.Švābe, "Daži Līvoniņas saimniecības vēstures avoti 1540-68", Veltījums prof. Vipperam, - lpp.: gads.

§§ A.Švābe, "Kurzemes muižu tiesības" IMM 1931.g. 5./6.nrs.

MF 385 - nha Assumptionis Marie BII 429:1536.

MARIJAS DZIMŠANAS DIENA 8.IX - Mariae Geburt/mafe Mari MF 384 - auff Mar.Geburt/mafohj Marohj MF 385 - nach Nativitatis Marie BII 429:1550.

VISU SVĒTO DIENA 1.XI - nach omnium sanctorum BII429:1551.

DVĒSEĻU DIENA 2.XI - aller Seelen Tag/Wellolair/Semmliskas MF 384.

Pareizticīgiem svēto dienu nosaukumos ir daudz īpatnību, bet tā kā datējumos mūsu zemē tās parasti neparādās, tad šinī darbā pareizticīgo svēto dienu sarakstu neievietojam.

Atsevišķu svinamdienu grupu Interdicīgiem sastāda t.s. Lūdzamās dienas. Šīs dienas radušās no katoļu gada ceturkšņu dienām (Quatembertage; vecākie latgaliešu kalendāri tās dēvē par sausām jeb sausuma dienām⁹⁹), kas bija¹⁰⁰ trešdienā, piektdienā un sestdienā pēc 1) Invocavit svētdienas, 2) Vasarsvētkiem, 3) Krusta paaugstināšanas dienas un 4) sv. Lūcijas dienas (13.XII).

Zviedru laikos Vidzemē Gustava Ādolfa 1626.g. patents noteica svinēt trīs Lūdzamās dienas, vēlāk skaitu palielināja līdz četrām¹, pie kam tās svinēja piektdienās, ko tauta sauca par "ķēniņa piektdienām". Vecākās baznīcu grāmatas liecina, ka 1700.-7.gadā svētītas ik gadus četras Lūdzamās dienas, kas gan visas ir zviedru kalendāra piektdienās, bet dažādās baznīcas nedēļās, un tikai retumis saskan ar gada ceturkšņu dienām:

1. Lūdzamā diena. 1700.gadā: Am ersten Behttag den 26° dito /April/ Vbg 256,187 (piektdienā pēc Jubilate) - 1701.gadā: d.12 April erat 1 dies poen: Vbg 256,189 un d. 1 Behttag sc: d.12 Apr: Vbg 168,78 (piektd. pēc Judica) - 1702.gadā: d.13 April 1 Die poenit Vbg 256,190 (piektd. pēc Quasimodo) - 1703.gadā: In 1.d.poenit. d.22 May Vbg 256,193 (piektd. pēc Vasarsv.) - 1705.gadā: d.12 Maji ersten Beht T. Vbg 256,197 (piektd. pēc Rogate) - 1706.gadā: d.13 Apr: am 1 Beht-Tage Vbg 256,199 (piektd. pēc Misericord.) - 1707.gadā: d.10 Maji am 1 Beht-Tage Vbg 256,201 (piektd. pēc Jubilate).

2. Lūdzamā diena. 1700.gadā: D. II. Precat: s.15.Junii Vbg 317,198 un 231; am andern Beht-Tage, die Viti Vbg 256,493 un

⁹⁹ Sal. Inflantu ziemies Ējkragromota 1862.g., 6.,14., 20.,26.lpp. (sausumadina) un 3.lpp. (Sausas dienas), arī Kanizija katkismā (260.lpp.): gauwame deenes ...Cettres gadde laikas, un leišu: sausadienis - gavēnis RV 1017.

¹⁰⁰ Brinkmann, op.cit., 25.lpp.; sal. arī Bruiningk, op.cit., 92.lpp.

¹ Sal. Latv. konversācijas vārdnīcas 24779.slejšā.

187 (piektd. pēc 2.p.Trinit.) - 1701.gadā: Am end/eren/ Beht-Tage den 7. Jun. Vbg 256,189 (piektd. pēc Exaudi) - 1702.gadā: am 2 Beht-Tage d.13 Juni Vbg 256,191 (piektd. pēc 1.p.Trinit.) - 1703.gadā: d.19. Jun. 2 die poen: Vbg 256,192 (piektd. pēc 3.p.Trin.) - 1704.gadā: d.17 /Junii/ am 2 Beht-Tage Vbg 256,195 (piektd. pēc Trinit.) - 1706.gadā: d.8 Juni am ander/en/ Beht-Tage Vbg 256,199 (piektd. pēc 2.p.Trin.) - 1707.gadā: d.14 /Junii/ am end. Behttage Vbg 256,201 (piektd. pēc Trinit.).

3.Lūdzamā diena. 1700.gadā: D.III. Precao/r/um d.13 Julij Vbg 317,232; den 13 dito /Julii/ wahr der 3te Beht- Buß- v. Fasttag Vbg 256,186 (piektd. pēc 6.p.Trin.) - 1701.gadā: Am dritte Beht-Tage /12.7/ Julius Vbg 256,189 (pēc 3.p.Trin.) - 1703.gadā: d.17.Jul. am 3 Beht-Tage Vbg 256,193 (piektd. pēc 7.p.Trin.) - 1705.gadā: Am 3ten Beht-Tage d.7.Jul. Vbg 256,197 (piektd. pēc 5.p.Trin.) - 1706.gadā: d.6 Jul: am dritte/n/ Beht-Tage Vbg 256,199 (piektd. pēc 6.p.Trin.) - 1707.gadā: d.12 Jul. am 2 /3?/ Beht-Tage Vbg 256,201 (piektd. pēc 4.p.Trin.).

4.Lūdzamā diena. 1700.gadā: D.IV. Precanoir. d.10. Augusti Vbg 317,233 (piektd. pēc 10.p.Trin.) - 1701.gadā: Am 4 Beht-Tag 9 Aug Vbg 256,189 (piektd. pēc 7.p.Trin.) - 1702.gadā: d.8.Aug: 4 d.poenit. Vbg 256,191 (piektd. pēc 9.p.Trin.) - 1703.gadā: d.14.Aug. am 4 Beht-Tage Vbg 256,193 (piektd. pēc 11.p.Trin.) - 1705.gadā: Am 4ten Beht-Tage den 4.Aug Vbg 256,197 (piektd. pēc 9.p.Trin.) - 1706.gadā: d.4 /Aug/ am 4 Beht-Tage Vbg 256,199 (piektd. pēc 10.p.Trin.) - 1707.gadā: d.9 Aug am 4 Beht-Tage Vbg 256,201 (piektd. pēc 8.p.Trin.).

Krievu laikos Vidzemē (pēc 1710.g.) sākumā svinēta² tikai viena Lūdzamā diena gadā, bet pēc 1737.gada visas četras (Vidzemes guberņas pārvaldes 1737.g. 25.aprīļa patents) - pirms 4.adventa svētdienas, Reminiscere svētdienas, Vasarsvētku atsvētes un 18.svētdienas pēc Vasarsv. atsvētes³ (tātad tieši gada ceturkšņu laikos). Kopš 1781.g. atkal svētīta tikai viena Lūdzamā diena (Vidzemes guberņas pārvaldes 1781.g. 8.novembra patents), kas XIX un XX g.s. bija trešdienā pirms Reminiscere svētdienas (resp. pēc Invocavit).

Hercogu laikos Kurzemē un Zemgalē zemes kungs varēja noteikt ārkārtējas un pastāvīgas Lūdzamās dienas⁴. Hercogs Jēkabs 1662.g.22.III ar rakstu superintendentam Adolfijam apstiprināja

² Sal. Bruiningk, op.cit., 92.lpp. 2.piezīmi.

³ Sal. Vbg 22,165 : 1747 "Beht-Tag d. 18:Sept", kas ir piektdienā pēc 13.svētdienas pēc Vasarsvētku atsvētes, resp. gada ceturkšņa laikā

⁴ Sal. Richter, Versuche etc. (Mitau,1830) 22.lpp., kur atsaucas uz Ziegenhorn, Staats Recht, 395.§ (K.O.Art.16).

šādas trīs Lūdzamās dienas⁵: 1) 25./15.janvāris - par piemiņu 1582.gada miera līgumam ar Maskavu, 2) 28./18.februāris - par piemiņu hercoga izglābšanai no nāves 1648.gadā Liepājas ezera purvos, un 3) 7.jūlijs/27.jūnijs - par piemiņu hercoga atbrīvošanai pēc 1660.g. Olīvas mierlīguma. Vecākos latviešu kalendāros minētas divas Lūdzamās dienas gadā, kas pēc jaunā stila bijušas⁶: 1761.gadā 29.aprīlī un 28.oktobrī, bet 1762.gadā 28.aprīlī un 27.oktobrī - tāpat aprīļa un oktobra pēdējā trešdienā. Kad 1796.gadā, pārejot atpakaļ pie Jūlija kalendāra (skat. šī darba 8.nod.), Lūdzamās dienas (v.st. 27.IV un 26.X) noiznāca vairs trešdienās, bet gan svētdienās, gubernas vietniecība, sazinā ar baznīcas vadību, norādīja, ka Lūdzamās dienas svinamas⁷ nākamajās trešdienās - 30.aprīlī un 29.oktobrī. Vēl 1798.gadā nāca papildinājums: ja Lūdzamā diena gadās valsts svētku dienā, tad tā svinama nākamajā dienā⁸. Vēlāk visā Krievijas luteriskā baznīcā noteica vienu Lūdzamo dienu - trešdienu pēc Invocavit svētdienas⁹, kad to svin arī vēl tagadnē¹⁰.

5. DATĒŠANAS VEIDI. - Datējums ir kāda notikuma fiksēšana laikā (un parasti arī telpā). Katra datējuma rezultātā dabūjam kādu datumu. Lai datums būtu noteikts, tad jāuzrāda nepieciešamās un pietiekamās pazīmes viennozīmīgai datēšanai. Mūsu laikos šādas pazīmes ir gads un mēneša diena (ja lielāka

⁵ Juškevičs, J., Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē, 429.-30.lpp., atsauces uz Handlungen und Gebeten ... Herzogthümern Kurland und Semgallen (Mitau, nach 1737).

⁶ Zēvers, J., "Vecākais kalendārs latviešu valodā" IMM 1922.g. 9.nrā 899.lpp.

⁷ Kurzemes gubernas vietniecības 1796.g.24.marta 348.patents, publicēts arī Mitauische Politische Zeitung, 1796.g.30.nrā; sal. arī Neander, Auszug etc., 11.-12.lpp.

⁸ Sal. Neander, Auszug etc. 1.Fortsetzung "Bußtag" minēto 1798.g. 27.augusta patentu.

⁹ Sal. Richter, Kalender 1899, 105.lpp.

¹⁰ Šo paražu respektējis arī 1918.gadā vācu okupācijas varas Rīgas gubernators, izdodams j.st. 14.II noteikumu, ka 20.februāris (t.i., trešdiena pēc Invocavit) gubernas iecirknī svētijs kā vispārīga grēku nožēlošanas un lūdzamā diena. Šīnī dienā visām fabrikām, tirdzniecības veikaljiem u.t.t. jāpāliek slēgtiem. (Sal. Rīgas Latweeschu Awise, 1918.g. 20.nrā).

¹¹ Brinkmann, op.cit., 12.lpp.

precīzītāte, arī stundas, pat minūtes un sekundes), parasti arī vieta.

Gada viennozīmīgai norādīšanai nepieciešami zināt ēru - laika mirkli, kas apzīmēts ar kādu ievērības cienīgu notikumu, no kura sāk skaitīt gadus. Mūsu parastā ēra skaita gadus no Kristus dzimšanas, ko noteica Dionisijs 531.gadā un ko vispār sāka lietāt tikai VIII gadsimtā. Jaunākie pētījumi rādīja, ka Dionisijs aprēķinājis Kristus dzimšanu dažus gadus par vēlā, bet ēru tomēr atstāja nemainītu¹¹. Agrākos gadsimtos tādēļ mēdza mūsu ēras gadus saukt par Kunga gadiem (Anno Domini, saīsināti A.Ē. un Aō, piem., Š 242:1487, 281:1605; Domini anno 1620 KII 300 - anno Domini KII 195:1581 - in den jahren unsers Heren Š 660:1415 - anno Christi Š 633:1594 - in den jahren vnsers herren Christi Š 248:1494), Pestītāja dzimšanas gadiem (im jare na Christi unsers erlösers und heylandes gebort Š 284:1541 - im jar na der saligen gebenedieden gebort unsers herren und heilandes Jesu Christi Š 278:1581) un dažādās citās variācijās (piem., anno dominice salutis BII 33,93:1499 - anno salutis KII 60:1591). Kā šādi nosaukumi varētu skanēt latviski (nav uzglabājušies), rāda leišu pirmie rakstu valodas pieminekļi (3.diena menefis Kowa. Metu Diewa vžgimima 1549, P 184 - Maeta Pono 1591, P 205 - Metufe vžgimimo Wiežpaties 1595, P 213).

Līdz pat XVIII g.s. sākumam bija paradums neizrakstīt gada skaitļa simtniekus un tūkstošniekus (piem., A^o 703 = 1703 Vbg 20,315 - Anno 76 = 1576 Š 388 - in dem 458.jare = 1458 Š 396). Šādi atzīmētus gadus mēdza arī saukt par "mazākā skaitļa" gadiem (Anno etc. der minderenn tzall im acht unnd siebentzigsten = 1578 Š 471 - anno der myndern thall drie vnd veertich = 1543 BII 67,321 - ao.etc. der weniger thall im sex vnd siebenzigstem = 1576 BII 67,320 - Anno der wenigern Zahl im neun und siebenzigsten = 1579 Š 655 - anno etc.31 = 1531 Š 624 - in deme jare dusent etc. und in dem 35sten = 1535 Š 256 - anno drei unnd siebentzigk = 1573 Š 372 - anno 40 uthgosc. = 1540 Š 399). Pašu gada skaitli mēdza vai nu izrakstīt vārdiem (Anno ein tausend sechs hundert fünfzehen Š 357:1615 - funffzehen-hundert unnd darnach im neun unnd siebentzigsten jhare Š 655:1579 - anno millesimo quincentesimo octogesimo secundo Š 312:1582), simtniekus vārdiem un pārējo cipariem (Int jar eyn dus-zenth fynffhundert 63 = 1563 Š 292) vai otrādi (14 hundred in

dome vyf unde twintigesten jare = 1425 š 660), vai arī tikai cipariem - gan romiešu (anno MDLXXXIII = 1584 XII 213 - anno Domini MDXCIX = 1599 XII 253 - MDCLIX = 1659 Vbg 321,222 - Matricula parochialis Arrasiensis a.R.M.S. MDCCCLXVI = 1776), gan indiešu (Anno 1598 š 639 - anno Dni 1500 und im 76 jahre š 494). Romiešu ciparu atšifrējumus jāiegūst, ka I=1, V=5, X=10, L=50, C=100, D jeb I=500, M jeb I=1000, pie kam rakstīšanu sāk ar tūkstošniekiem un turpina līdz vieniniekiem; ja mazāko skaitli raksta pirms lielākā, tas no lielākā ir jāat- skaita, piem., IV=4, IX=9, XL=40, XC=90, CD=400. Rakstībā nav lielas noteiktības, piem., Liezēres baznīcas grāmatā 1699.gads rakstīts MDCLXXXIX, bet 1693.gads - MDCXCIII (sal.LVA Vbg 168; 104. un 145.lpp.). Saīsinātā rakstībā simtniekus apzīmē ar ^c (piem.: XV^cVIII = 1508 BII 427 - XV^cXLII^o = 1542 BII 429 - XV^c unde IIII = 1504 BII 427) vai pavisam atmet (LXX^{mo} = 1570 BII 431).

Krievijā līdz 1699.gadam skaitīja gadus no bizantiešu ēras - kopš pasaules radīšanas, kas pieņemta 1.septembrī 5509. gadā priekš Kristus¹².

Mēneša diena datējumus vai nu norādīta tieši (piem., 1^{mā} deenā ruddena mehnešha 1796 š - pikta dina Apryla goda 1772 šš - 1792 eekfch aprila menes 22 deena ššš - tay 12-ta Dena Mertz menesfi, 1796 š-š - den 11.Marcii š 399:1540 - denn Sieben- zehenden Aprilis š 260:1607 - am andern dage des owstmaentes = 2.augustā š 284:1541 - den dritten monatstagk Aprilis = 3.ap- rili š 494:1576 - die vigesima sexta mensis Aprilis = 26.aprili š 312:1582 - die 22 Julii XII 334:1757 - XXX Novembris XII 213 :1584), vai arī netieši (piem., mēneša pēdējā dienā: Den letz- ten february = 28.II 1577 š 436 - die ultima mensis Aprilis = 30.IV 1582 š 491). Datējumus latīņu valodā, piem., jezuītu

¹² Ginzel, op.cit., III,292.lpp.

⁸⁸⁸ A.Švābe, "Kurzemes muižu tiesības", IMM 1931. 3.nra 266. lpp.

⁸⁸⁸ J.Zēvers, "Nepazīstami latviešu valodas pieminēkli", IMM 1930. 1.nra 63.lpp.

⁸⁸⁸ Daudža ģimenes chronika, citēts pēc H.Enzeliņš, "At- skats Trikātes novada senatnē (Rīgā,1931), 103.lpp.

⁸⁸⁸ M.Stepermanis, "Dažas 18.g.s. zemnieku sūdzības un iesniegumi", LVIŽ 1938. 3(7).nra 433.lpp.

II tabula. ROMIEŠU MĒNEŠU DIENU NOSAUKUMI.

Tac. dat.	marts maijs jūlijs oktobris	aprīlis jūnijs septembris novembris	janvāris augusts decembris	februāris
1.	Kalendis	Valendis	Kalendis	Kalendis
2.	VI Non.	IV Non.	IV Non.	IV Non.
3.	V Non.	III Non.	III Non.	III Non.
4.	IV Non.	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5.	III Non.	Nonis	Nonis	Nonis
6.	Pridie Nonas	VIII Idus	VIII Idus	VIII Idus
7.	Nonis	VII Idus	VII Idus	VII Idus
8.	VIII Idus	VI Idus	VI Idus	VI Idus
9.	VII Idus	V Idus	V Idus	V Idus
10.	VI Idus	IV Idus	IV Idus	IV Idus
11.	V Idus	III Idus	III Idus	III Idus
12.	IV Idus	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13.	III Idus	Idibus	Idibus	Idibus
14.	Pridie Idus	XVIII Kal.	XIX Kal.	XVI Kal.
15.	Idibus	XVII Kal.	XVIII Kal.	XV Kal.
16.	XVII Kal.	XVI Kal.	XVII Kal.	XIV Kal.
17.	XVI Kal.	XV Kal.	XVI Kal.	XIII Kal.
18.	XV Kal.	XIV Kal.	XV Kal.	XII Kal.
19.	XIV Kal.	XIII Kal.	XIV Kal.	XI Kal.
20.	XIII Kal.	XII Kal.	XIII Kal.	X Kal.
21.	XII Kal.	XI Kal.	XII Kal.	IX Kal.
22.	XI Kal.	X Kal.	XI Kal.	VIII Kal.
23.	X Kal.	IX Kal.	X Kal.	VII Kal.
24.	IX Kal.	VIII Kal.	IX Kal.	VI Kal.
25.	VIII Kal.	VII Kal.	VIII Kal.	V Kal. bisVI Kal.
26.	VII Kal.	VI Kal.	VII Kal.	IV Kal. V Kal.
27.	VI Kal.	V Kal.	VI Kal.	III Kal. IV Kal.
28.	V Kal.	IV Kal.	V Kal.	Prid. Kal. III Kal.
29.	IV Kal.	III Kal.	IV Kal.	--- Prid. Kal.
30.	III Kal.	Pridie Kal.	III Kal.	parastā gadā garā gadā
31.	Pridie Kal.	---	Pridie Kal.	
	Aprilis Junijs Augusti Novembris	Maijs Julijs Octobris Decembris	Februārijs Septembris Januārijs	Mārtijs

annālēs, vēl līdz pat XVIII g.s. beigām lietā arī mēneša dienu apzīmējumus pēc romiešu kalendāra, kur dienas nenūmūrē pēc kārtas cauri visam mēnesim, bet skaita līdz kalendām (datumi faktiski pieder pie iepriekšējā mēneša), nōnām un idām. Romiešu mēneša dienu pārrēķināšanai pēc mūsu kalendāra noder II tabula¹³. Piemēri: decimo kalendas Aprilis = 23.III 1771 KI 431 - pridie Nonas Februārii = 4.II 1586 VII 45 - 8 idus Octobris

¹³ Brinkmann, op. cit., 163.lpp.

= S.X.1717 KI 70. Romiešu datējumi bija pazīstami arī luterticīgo teologu aprindās, piem., datējums¹⁴ Tērbatas universitātē: 4.d. Nonarum Martii Anno salutis 1633 = 4.III 1633.

Katoļu laikos, un arī kādu laiku pēc reformācijas, datējumos mēneša dienas vietā parasti minēja tuvākos baznīcas svētkus, baznīcas gada svētdienu vai arī baznīcas svēto piemiņas dienu (skat. šī darba 4.nod.). Pie tam norādīja: 1) vai nu pašu attiecīgo dienu (ipso die Paschatis KI 476:1713 - Feria 1 Paschatis Vbg 256,209:1712 - up sunte Johannes baptistem dage Š 299:1542 - auff Michaelis Š 455:1593 - am andern Beht-Tage, die Viti Vbg 256,493:1700 - in festo Corporis Christi KI 360:1678 - Dominice Oculi Vbg 21,272:1706); 2) vai tās priekšvakaru resp. iepriekšējo dienu, ko apzīmēja vārdiem Abend, avent, pridie, nox, profestum (am avendt Joannis baptistae = 23.VI 1542 Š 308 - am pingestavende = 29.V 1512 Š 338 - in pervigilio Nativitatis Domini KI 51:1768 - in vigiliam S. Matthiae Apostoli KI 282:1702 - pridie dominicae Palmarum. quae erat 7 Aprilis KII 265:1582 - in nocte Paschatis KII 201:1683 - in profesto s. Michaelis Archangelici KII 223:1582 - Ipsa Resurrectionis nocte KII 187:1585); 3) vai nākamajā dienā pēc tās, un to apzīmēja vārdiem am anderen Tag, crastino die, altero, secundo, feria proxima (des anderen dags na Petri und Pauli = 30.VI 1515 Š 468); 4) vai nedēļas dienu pirms vai pēc svētku dienas (donnerdach vor dem nygen jare Š 233:1535 - am donrdage na dem son-dage reminiscere Š 274:1510 - des sondages nha Bartelmey Š 292:1563 - sonnavendes vor iudica Š 369:1522 - mittwochens vor Martini episcopi Š 372:1569 - am frydage negest vor laetare Š 383:1513 - des dunnerdages in den pynxten Š 468:1512 - des anderen dynxtdages na sunte Michaelle Š 663:1425 - am Pfingstmontage Vbg 265,670:1700 - Feria Secunda post Festum S.S. Trium Regnum KI 93:1667 - feria quinta post Dominicam Conductus Paschae proxima KII 259:1600.27.III). Retumis datējumos gadās atsvētes vārds, kas apzīmē nedēļu (7 dienas resp. astoto dienu - octava) pēc attiecīgiem svētkiem, piem., in der octaven des hilligen ly-chams (= Sakramenta dienas atsvēte Š 248:1494). Atrodami arī īpatnēji datējumi, piem., vertein dage na paschen (četrpadsmit dienas pēc Lieldienām Š 414:1450), Dominicam secundam Octobris (oktobra 2.svētdienā KI 326:1746).

¹⁴ K.Draviņš, op. cit., 136.lpp.

Lai atšifrētu datējumus, kuŗos minēti maināmie svētki vai nedēļas dienas, nepieciešams attiecīgā gada vairāk vai mazāk pilnīgs kalendārijs. Tā kā 1.Lieldienas var būt kādā no tām 35 dienām, kas ir starp 22.martu un 25.aprīli, tad arī iespējami tikai 35 dažādi kalendāriji (gan vēl ar atšķirībām garajam un parastajam gadam). Zinot 1.Lieldienu datumu, tālīn iespējams izraudzīties vajadzīgo no šiem 35 kalendārijiem. Šādus 35 kalendārijus sastopam chronologijas rokas grāmatās jau vairākus gadsimtus, tādus ievietoja arī vēl XIX g.s. savās grāmatās Weidenbachs¹⁵ un Grotefends¹⁶, pat XX g.s. vidū Līcmanis^{16a}. Tikai pēdējā laikā Brinkmanis¹⁷ sāka populārizēt šo 35 atsevišķo tabulu vietā vienu pašu tabulu ar pārbīdāmu maināmo svētku un nedēļas dienu skālu, kas tad iestādāma ar 1.Lieldienu datumu. Praktiskā chronologa darbā, bez šaubām, daudz ērtāki lietāt vienu pašu tabulu nekā šķirstīt veselas 35. Tāpēc Brinkmana pāņēmiens ne vien atslogo darbu, bet arī ietaupa laiku, ja ir jāatšifrē daudzi datējumi dažādos gados, kā bija arī šinī pētījumā.

Arī apskatāmā laikmetā, kā atliekas no iepriekšējiem gadsimtiem, dažos datējumos (īpaši valdnieku izdotos dokumentos) vēl minēti valdīšanas gads un indikcija. Tā kā šīs pazīmes arvien minētas blakus citām un nepieder vairs pie datējuma nepieciešamajām pazīmēm, tad tās sīkāki neapskatīsim.

Kāds no pilnīgākiem sava laika datējumiem gan laikam ir Kavildas dzimtkunga Promolda fon Tīzenhauzena testaments datējums Rīgā 1561.g. 11.martā¹⁸:

... im jahre nach Christi vnsers einigen erlosers vnd seligmachers geburdt, funfftzehen hundert eins vnd sechtzig, der vierten Romertzall, tzu latein Indictio genandt, dingstags nach Oculi, welicher war der eilffte tagk des mondes Martii, zwi-

¹⁵ Weidenbach, A.J., Calendarium historico-Christianum medii et novi aevi (Regensburg, 1855).

¹⁶ Grotefend, H., Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Bd. I (Hannover, 1891).

^{16a} Lietzmann, H., Zeitrechnung (Berlin, 1946).

¹⁷ Brinkmann, H., Alte und neue Zeitrechnung (Görlitz, 1939).

¹⁸ Sal. A. Švābe, Vidzemes saimniecības vēstures avoti 1553-1618.g., Latvijas vēstures avoti, VI sējums, (Rīgā, 1941), 228.lpp.

schen acht vnd neun vhren vngewerlichen vor mittags, bei zeiten vnd regirung des allerdurchlauchtigsten groszmechtigsten fursten vnd herrn, herrn Ferdinandi, des nahmens des erstenn, Römischen keisers zu allen zeiten, mehrern des reichs in Germanien, Hungern vnd Beheim etc. konigs etc., seiner keyserlichen/ m/ayesteten/ regiments vnd keiserthumbs im dritten jahre zu Riga, ...

Datējumu, kurā dotas tikai nepieciešamās un pietiekamās pazīmes viennozīmīgai datuma raksturošanai, sauksim par vienkāršu datējumu. Ja datējumā dotas vēl kādas pazīmes vairāk - dabūjam divkāršu datējumu, kurā dažas pazīmes varētu atnest, nekaitējot datuma precizitātei. Visparastākie divkāršo datējumu paraugi ir tādi, kur blakus mēneša dienai vai svētkiem minēta arī nedēļas diena, piem., piektdien, 1718.g. 19.augustā (feria sexta die 19 Augusti 1718 KI 478). Nereti kopā ar mēneša dienu minēti arī kādi svētki, piem., Marijas Madāļas dienā, 22.jūlijā (Die 22 Jullii ... festo S. Mariae Magdalenae KI 334:1757), trešdienā pirms bīskapa Mārtiņa dienas, 1569.g. 9.novembrī (mittwochens vor Martini episcopi, welcher der neunende tagk monats novembris nach Christi unsers herrn geburt tausent funfhundert vnd darnach im neunundsechstigten jare Š 372) vai 23. svētdienā pēc Vasarsvētkiem, 1690.g. 22.oktobrī (die 22 Octobris, dominica 23-tia post pentecosten KI 275), Pūpolu svētdienā, 1582.g. 8.aprīlī (die Palmarum ... quae erat 8 Aprilis KII 265:1582). Šīs pārējās minētās pazīmes nav gluži liekas - tās dod iespēju pārbaudīt datējuma pareizumu, jo visām pazīmēm jābūt saderīgām, t.i., bez pretrunām. Piem., datējums: 1.Lieldienās, 1713.g. 18.aprīlī (ipso die Paschatis 18 Apr. 1713 KI 476) ir kļūdains, jo 1713.gadā 1.Lieldienas bija nevis 18., bet gan 16.aprīlī. Kalendāru maiņas laikos divkāršie datējumi nereti dod iespēju noteikt kalendāra stilu. Piem., jau pieminētais datējums - piektdien, 1718.g. 19.augustā - ir saderīgs tikai jaunajā stilā.

Agrākos laikos gadījās arī nepilnīgi datējumi, kad neminēja visas nepieciešamās pazīmes. Visbiežāki trūka mēneša dienas, reizēm pat mēneša nosaukuma, piem., 1496.gada pirmdienā (Act. sunt hoc anno domini etc. 96 amme mandage BII 33,91). Rīgas amatu šrāgās ir grūtumi datējumos, kur norādīti Vastlāvji, nepzīmējot šinis nedēļu ilgajos svētkos tuvāk dienu, piem.: 1576.g. Vastlāvji (Anno 76 up fastelavent Š 258) ilga no 1.-6. martam. Ja redzams, ka citos gados amata sēdes notikušas,

piem., Vastlāvju pirmdienā, tad zināms pamats domāt, ka tāpat darīts arī 1576.gadā.

Īpatnējs datējuma veids ir t.s. chronogrammas jeb chronodistichi - kur notikuma gada skaitlis apslēpts kādā uzraksta vai ieraksta teikumā. Šinī (parasti latīņu valodas) teikumā tad I, V (arī U vietā), X, L, C, D un M vietā jāņem attiecīgie romiešu skaitļi, kuŗu summa rāda gada skaitli. Atzīmēsim dažus chronogrammu piemērus mūsu zemē. Jelgavas pils baznīcas iesvētišanas gadu (1582.) ietver šāda chronogramma¹⁹:

eXtInCtIs aLy trIbVant saCrarIa DIvIs
hIC tIbI sIt seDes ChrIste benIgne saCra

Pa chronogrammai rotāja daudzus vecās Rīgas vaļņu vārtus. Piem., Smilšu vārtu celšanas gadu (1639.) izteica šāds pants²⁰:

CIVes neC portas serVant neC VaLLa neC arCes
ConserVat pIetas paX aC ConCorDIa CIVes

Chronogramma atrodama arī K.Fīrekera ierakstā kādā albumā Pienavā 1643.g. 23.februārī²¹:

Poenoviae in Sengallia

7 Cal: Martij²²

ANNO

sI tIbI pVra habitat mens pVro In Corpore, non tV
CVrabis trVnCos haeCCe VeL Ista LoqVI

Šķiet, jezuītu aprindās gan bijis parasts chronogrammas ietvert grāmatu titullapās, jo tāda atrodama 1729.gadā Vilņā izdotajā jezuītu apsveikumu rakstu sakopojumā Universitas Lingvarum²³: Anno qVo PraesVL atqVē PrInCeps IngreDItVr VILnaM.

¹⁹ Publicēta Salomon Henning Liffeländische Churlendische Chronica /1593/, Scriptores rerum Livonicarum, II, 314.lpp. un Tetsch, Curländische Kirchengeschichte, I, 189.lpp. (pēdējā rakstīts aLII, no kam iznāk 1584.gads).

²⁰ Sal.P.Campe, "Die Stadttore Rigas im 17., 18. und 19. Jh. und deren Meister, Latv. Univ. raksti, Archit. fak. ser. II, 3. (Rīga, 1939), 265.lpp.

²¹ L.Bērziņš, "Kristofors Fīrekers", IMM 1930.g. 4.nra 363.-4.lpp., faksimils arī IMM 1932.g. 4.nra 326.lpp.

²² 23.februārī.

²³ A.Augstkalns, "Astonpadsmitā gadu simteņa apsveikuma dzejolis", Cēli V, 42.lpp.

Izdošanas gads chronogrammas veidā atzīmēts uz titullapas
arī kādai 1696.gadā Jelgavā iespiestai jezuītu grāmatai²⁴:

VIrI

In

ortV, progrefsV, & obItV

ā

prosapia, VIrtVte, & sCIentIa

LaVDatIfsIMI

²⁴ Titullapas reprodukciju skat. Kleijntjenss, op. cit.,
I, ilustrāciju pielikuma II lpp. Publicētājs, šķiet, chrono-
grammu nav pamanījis, jo grāmatu datē tikai ar 17.g.s.

KALENDĀRA STILU MAIŅAS

6. STILU IZCEĻŠANĀS UN PĀRVĒRŠANA. - Kalendāra pamatā ir tropiskais gads - laika sprīdis, pēc kura Saule ar redzamo īpatnējo kustību atkal atgriežas tanī pašā ekliptikas vietā, piem., laika sprīdis starp Saules divreizēju ieiešanu pavasara punktā. Tropiskā gada vidējais garums ir (pēc Nūkomba) $365^d\ 5^h\ 48^m\ 46^s$ jeb 365,2422 vidējā laika dienas. Tā kā ikdienas dzīvē iespējams gadu skaitīt tikai veselām dienām, tad jāizraugās tāds gadu skaitīšanas paņēmieni, lai gada ceturmēra garums būtu jo tuvāks tropiskajam gadam. Skaitīšanas pamatā ir 365 vid. dienas ilgs gads (t.s. parastais gads), bet apm. ik četrus gadus ir jāiesprauž viena "lieka" diena resp. jāskaita 366 vid. dienas ilgs gads (t.s. garais gads), lai necizsteigtos priekšā Saules gadskārtējai gaitai. Kristīgie garīdznieki bez tam prasīja, lai gadu skaitīšanā ievērotu arī 325.g. Nikajas koncila lēmumu, ka 1.Lieldienas svinamas svētdienā pēc pilnā Mēness, kas seko pavasara ekvinokcijai²⁵. Ja pilnais Mēness ir tieši svētdienā, tad 1.Lieldienas svinamas nedēļu vēlāk. No daudziem iespējamajiem gadu skaitīšanas paņēmieniem mūsu apskatāmā laikmetā ir lietāti galvenokārt divi: 1) Jūlija kalendārs jeb vecais stils un 2) Gregora kalendārs jeb jaunais stils.

Jūlija kalendāru ievēda Jūlijs Cēzars, pēc astronoma Sosigēna ieteikuma, ar 45.gadu priekš Kristus, nosacīdams gadu skaitīšanā četrgadņu ciklus: katram garajam gadam seko trīs īsie gadi. Garie gadi ir tie mūsu ēras gadi, kas bez atlikuma dalāmi ar četri. Garajā gadā liekā diena ir februāra mēnesī (mūsu apskatāmā laikmetā - 29.februāris). Jūlija gada ceturmēra garums tāpat ir 365,25 vid. dienas, tādēļ tas ir 0,0073 dienas garāks par tropisko gadu. Šīs starpības dēļ ik 128 gados ir viena diena mazāk kā īstenībā. Garīdznieki Nikajas koncilā 325.g. pēc Kr. atzina, ka kristiešu baznīcā lietājams Jūlija kalendārs, un

²⁵ Sal. A. Žaggers, Vispārīgā astronomija I (Rīgā, 1940), 283. lpp.

deva arī noteikumus Lieldienu datuma aprēķināšanai (skat. iepriekš). Pilno Mēnesi pēc pavasara ekvinokcijas nenoteica ar astronomiskiem novērojumiem, bet aplēsa ar t.s. Metona ciklu, no kam 219 gados radās vienas dienas atšķirība²⁶. Ar laiku abas pieminētās atšķirības (gada garums un pavasara pilnais Mēness) kļuva ļoti manāmas. Tā 1582.gadā pavasara ekvinokcija bija Jūlija kalendārā 11.martā (īstenībā 10.martā 23^h 58^m pēc Grīničas vid. laika²⁷), kamēr 325.gadā tā bija 21.martā (īstenībā 20.martā 11^h 54^m Gr.v.l.²⁷) – tāpat pavirzījusies nepilnas 10 dienas atpakaļ. Pavasara pilnais Mēness tad bija 3-4 dienas agrāk par aprēķināto²⁸.

Gregora kalendārs, ko 1582.g. ievada pāvests Gregors XIII pēc ārsta Lilio ieteikuma, bija iekārtots tā, lai izlabotu un novērstu Jūlija kalendārā kļūdas ar praktiski visērtākiem paņēmieniem. Kalendāra reformu visās katolu zemēs izsludināja ar pāvesta 1582.g. 24.II bullu *Inter gravissimas*, kurās 7. un 9.§ nosacīja²⁹:

§ 7: ... quo igitur vernum aequinoctium, quod a patribus concilii Nicaeni ad XII.Kal.Aprilis³⁰ fuit constitutum, ad eandem sedem restituatur, praecipimus et mandamus ut de mense Octobris anni MDLXXXII decem dies inclusive a tertia nonarum³¹ usque ad pridie idus³² eximantur, et dies, qui festum S.Franci-si IV. nonas³³ celebrari solitum sequitur, dicatur idus Oct.³⁴, atque in eo celebratur festum Ss. Dionysii, Rustici ... mutata littera dominicali G in C ...

§ 9: Deinde, ne in posterum a XII. Kalendas Aprilis³⁰ aequinoctium recedat, statuimus bissextum quarto quoque anno (uti mos est) continuari debere, praeterquam in centesimis annis; qui, quamvis bissextiles antea semper fuerint, qualem etiam esse volumus annum MDC, post eam tamen qui deinceps consequentur centesimi non omnes bissextiles sint, sed in quadringentis quibusque annis primi quique tres centesimi sine bissexto transigantur, quartus vero quisque centesimus bissextilis sit, ita ut annus MDCC, MDCCC, MDCCCC bissextiles non sint. Anno vero MM, more consueto dies bissextus intercaletur, februario dies XXIX continente, idemque ordo intermittendi intercalandique bissextum diem in quadringentis quibusque anni perpetuo conservetur.

²⁶ F.K.Ginzēl, *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie*, I Bd. (Leipzig, 1906), 65. un 97.lpp.

²⁷ Ginzēl, op. cit., III, 257.lpp.

²⁸ Turpat, III, 142. un 260.lpp.

²⁹ Citēti pēc Ginzēl, op. cit., III, 257.-8.lpp.

³⁰ 21.marts. ³¹ 5.oktōbris. ³² 14.oktōbris. ³³ 4.oktōbris.

³⁴ 15.oktōbris.

Tātad, lai pa asara ekvinokcija būtu atkal 21.martā, noteikts, ka pēc 1352.g. 4.oktobra (Sv.Franciska dienas) nākamajā dienā jāskaita 15.oktobris (Sv. Zemnieku Dionīsijs diena). 4.oktobris bija ceturtdiena, un 1582.gadam bija svētdienas burts G; lai nemainītos nedēļas dienu secība, 15.oktobrim vajadzēja būt piektdienai, un līdz ar to atlikušajai gada daļai (annus correctionis) vajadzēja noteikt svētdienas burtu C. Lai ekvinokcija arī turpmāk paliktu 21.martā, noteikta citāda gado gadu skaitīšanas kārtība: ik 400 gados jāatmet 3 garie gadi - 1700., 1800. un 1900. gads skaitāmi par vienkāršiem, bet 1600. un 2000. gads par gariem gadiem. Tātad pilnie gadu simti tikai tad skaitāmi par gariem gadiem, ja tie bez atlikuma dalāmi ar 400. Gregora gada caurmēra garums ir 365,2425 vid. dienas, un tas tikai 0,0003 dienas garāks par tropisko gadu, tā ka ik 3333 gados ir viena diena mazāk kā īstenībā. Pavasara pilnā Mēness pareizākai noteikšanai paredzētās korrektūras ir sarežģītākas, un šeit tās pieminēsim tikai īsumā. Arī Gregora kalendārā sastādītāji atteicās no pavasara pilnā Mēness noteikšanas ar astronomiskiem novērojumiem, bet tikai uzlaboja cikliskās aprēķināšanas paņēmieni. Jūlija kalendārā jaunā Mēness aprēķināšanai lietāto zelta skaitļu vietā Gregora kalendārā stājas epaktas, bet to labākai saskaņošanai ar Mēness griežiem pilnos gadu simtos noder t.s. Saules un Mēness vienādojumi³⁵. Arī šeit aprēķinātais pavasara pilnais Mēness var būt vienu dienu agrāk vai vēlāk par redzamo, un reizēm gadās nosvinēt Lieldienu tieši pavasara pilnā Mēness dienā, nevis nedēļu pēc tās³⁶ (kā to nosaka Nikajas koncila lēmums).

Redzams, ka arī Gregora kalendārs pilnībā nenovērš gadu skaitīšanas un Lieldienu noteikšanas kļūdas, tomēr tās ievērojami samazina, pie kam kalendāra sastādīšanas noteikumi ir visai vienkārši. Vācijas evaņģeliskās kārtas (Corpus Evangelicorum) 1699.g. pieņēma t.s. "izlaboto kalendāru": pēc 1700.g. 18.februāra nākamajā dienā jāskaita 1.marts, bet Lieldienu pilnais Mēness turpmāk jānosaka astronomiskā kārtā. Praksē Lieldienu noteikšanā radās nesaprašanās un grūtumi, tādēļ ar 1777. gadu atkal uzsāka Lieldienu ciklisko aprēķināšanu resp. pieņēma

³⁵ Ginzel, op. cit., III,257.-65.lpp.

³⁶ Turpat, III,277.-8.lpp.

pilnīgi Gregora kalendāru³⁷. 1723.gadā arī Kurzemes hercogistes landtāgā pārrunāja par Lieldienu svētīšanu pēc izlabotā kalendāra, bet nolēma palikt pie Gregora kalendāra³⁸. Tā šis izlabotais kalendārs mūsu zemē nekad nav pieņemts.

Gadu skaitīšanā mūsu zemē Jūlija un Gregora kalendārs vairākkārt mainījušies vai pat lietāti abi divi vienlaicīgi (skat. 7.-10.nod.). Maiņas gados pie datējumiem mēdza saīsinātā veidā atzīmēt kalendāra stilu: Jūlija kalendāram - v.st. (vecā stila), st.v (stilo vetere), st.a. (stilo antique), a.St. (alten Stils), CT.CT. (starago stilja); Gregora kalendāram - j.st. (jaunā stila), st.n. (stilo novo), st.cor. (stilo correcto), n.St. (neuen Stils), H.CT. (novāgo stilja). Sastopami arī citādi apzīmējumi.

Daudzreiz nākas viena stila datumus pārrēķināt otrā stilā. Tad vispirms jāzina abēju stilu dienu starpība attiecīgā gadā. Šī dienu starpība (d) viegli atrodamā³⁹, ja attiecīgā gadā skaitļa simtus (s) pareizina ar 3, tad atņem 5 un iznākumu dalām ar 4:

$$d = (3s - 5) : 4$$

Tā kā dienu starpība veselos gadu simtos rodas reizvien 29.februārī, tad datumi līdz v.st. 29.II vēl pieder pie iepriekšējā gadu simta, bet ar 1.martu jau sākas jaunam gadu simtam aprēķinātā dienu starpība. Mūsu apskatāmajam laikmetam dienu starpības ir šādas:

1) Pārejot no v.st. datuma uz j.st. datumu, ir jāpieskaita

no 1582.g.5.X	līdz 1700.g.29.II	- 10 dienas
" 1700.g.1.III	" 1800.g.	" - 11 "
" 1800.g."	" 1900.g.	" - 12 "
" 1900.g."	" 2100.g.	" - 13 "

2) Pārejot no j.st. datuma uz v.st. datumu, ir jāatskaita

no 1582.g.15.X	līdz 1700.g.11.III	- 10 dienas
" 1700.g.12.III	" 1800.g.12.III	- 11 "
" 1800.g.13.III	" 1900.g.13.III	- 12 "
" 1900.g.14.III	" 2100.g.14.III	- 13 "

(pie tam pēdējās ailes robežas datumus pārrēķinot, pirms atņemšanas jāpieskaita j.st. februāra 28 dienas; piem., j.st.1700.g. 11.marts + 28 dienas = 39.februāris, atskaitot 10 dienas, dabū v.st. 29.februāri).

³⁷ Turpat, III, 272.-4.lpp.

Pieskaitīšana un atskaitīšana ir viegla, ja rezultātā dabū tā paša mēneša datumu; bet ja mēnesis mainās, tad ieteicamas šādas formulas⁴⁰:

$$d_1 = d_0 + d - m_1 \quad (\text{no v.st. uz j.st.})$$

$$d_1 = d_0 + m_2 - d \quad (\text{no j.st. uz v.st.})$$

kur: d_1 - meklējamais datums, d_0 - pārrēķināmais datums, d - stilu dienu starpība, m_1 - v.st.datuma mēneša dienu skaits, m_2 - j.st. datuma iepriekšējā mēneša dienu skaits.

Lieldienu datumu aprēķināšanai arī izstrādātas vairākas formulas, no kurām pazīstamākā ir slavenā matemātiķa Kārļa Frīdricha Gausa dotais priekšraksts⁴¹: attiecīgo gada skaitli dalot ar 19, dabū atlikumu a, dalot ar 4, dabū atlikumu b, dalot ar 7, dabū atlikumu c. Tad sastāda izteiksmi $(m+19a):30$ un dabū atlikumu d, bet no $(n+2b+4c+6d):7$ dabū atlikumu e. Jūlija kalendāram $m=15$ un $n=6$, bet Gregora kalendāram šie lielumi atrodami tabulā:

	1582-1699	1700-1799	1800-1899	1900-2099
m	22	23	23	23
n	2	3	4	5

Tad l.Lieldienu datums ir $(22+d+e)$ -tais marts vai $(d+e-9)$ -tais aprīlis. Iznēmumi Gregora kalendāram: ja izrēķina 26.aprīli, tad jāņem 19.aprīlis; bet ja izrēķina 25.aprīli, pie kam $d=18$ un $e=10$, tad jāņem 18.aprīlis. Mūsu apskatāmajam laikmetam nav vajadzības lietāt šo sarežģīto priekšrakstu, jo ir sastādītas jau gatavas Lieldienu datumu tabulas abiem stilēm. Tādas atrodamas arī mūsu darba I pielikumā.

Pārejot no viena kalendāra stila uz otru, rodas savas problēmas sadzīvā: 1) datuma maiņa un nepārprotama atzīmēšana,

³⁸ Sal. F.K.Gadebusch, Livländische Jahrbücher, IV T., 1.Abschn. (Riga, 1783), 177.lpp. 70.š: Landesbevollmächtigte Ehdén überreichte einen von dem rigischen Buchdrucker Frölich an den Superintendenten geschriebenen Brief, worinn er um Nachricht bath, wie es inskünftige mit dem Kalender in Kurland gehalten würde, da an vielen Orten in Deutschland derselbe des Osterfestes wegen verändert worden. Man beschloß, daß man sich in diesem Stücke nach der Republik Polen richten müste.

³⁹ Ginzel, op. cit., I, 98.lpp.

⁴⁰ Sal. Brinkmann, op. cit., 10.-11.lpp.

⁴¹ Ginzel, op. cit., III, 224. un 266.lpp., kur norādīts Gauss, Werke VI, 73.-79.lpp.

2) Lieldienu u.c. maināmo svētku datumi, 3) agrāko datumu (piem., dzimšanas) pārrēķināšana, 4) līgumu un saistību termiņu datumi pēc stila maiņas, 5) procentu aprēķini finanšu operācijās, 6) ikmēneša maksājumu (algas, pensijas, īres u.c.) aprēķins un maksāšanas termiņi sakarā ar stila maiņu formāli zudušām vai klāt nākušām dienām. Agrāko laiku kalendāra reformās nekad visas šīs problēmas nenokārtoja ar likumdošanu, tādēļ aizvien radās šādi vai tādi sarežģījumi.

7. GREGORA KALENDĀRA IEVEŠANA XVI UN XVII G.S. - Latviešu zemes toreiz ietilpa Polijā, kur jauno stilu formāli ievēda pāvesta noteiktā laikā⁴². Tūlīt pēc tā proklamēšanas jauno stilu caur pāvesta nunciju Albertu Bologneto Viļņā lika pieņemt Lietuvā⁴³. Solikovskis, toreizējā Livonijas pārvaldnieka Georga Radzivila asesors, liecina, ka viņi no kardināla jauno kalendāru saņēmuši jau 1582.g. septembrī⁴⁴. Stila ievēšanai par pierādījumu noder arī datējumi 1582.gadā karaļa Stefana Batorija privilēģiju apstiprinājumā Rīgai 16.novembrī, Cēsu bīskapijas dibināšanas dokumentā 3.decembrī un Livonijas konstitūcijā 4.decembrī, kur visur skaidri norādīts jaunais stils⁴⁵.

Maldīgi tomēr domāt, ka kalendāra reforma arī izdevās 1582.gadā. Tā kā Polijas iedzīvotāji, kas piederēja pie citām konfesijām (luterticīgie un pareizticīgie), uzskatīja jauno kalendāru par katoļticīgo netiešu uzbrukumu viņu reliģiskai pārliecībai, tad karalis Stefans Batorijs bija spiests 1584.g. 21.janvārī no Viļņas izsūtīt cirkulāru valsts iestādēm, ko kalendāra reforma neizliedz pareizticīgo un citus baznīcas svētkus

⁴² Sal.Rühl,F., Chronologie des Mittelalters und der Neuzeit (Berlin,1897), 236.lpp.

⁴³ Gadebusch, Jahrbücher, II,1.335.lpp., 171.š.

⁴⁴ Sulicovii, Commentarius rerum polonicarum, 144.lpp., citēts pēc Gadebusch, Jahrbücher, II,1.338.lpp., 172.š.

⁴⁵ Dogiel, Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Litvaniae, T.V (Vilnae,1759): 1) 185.nrs,317.lpp.: Datum Varsaviae in Conventu Regni Generali, die decima sexto Mensis Novembris correcti Calendarii, Anno millesimo quingentesimo octuagesimo secundo, Regni vero nostri Anno septimo. - 2) 186.nrs, 319.lpp.: Datum Varsaviae die tertia Mensis Decembris iuxta Calendarium Gregorianum, Anno Correctionis millesimo quingentesimo octuagesimo secundo.- 3) 187.nrs,324.lpp.: Actum, & Datum Varsaviae die quarta Decembris, Correctionis Anno millesimo quingentesimo octuagesimo secundo, Regni nostri Anno septimo.

un ka ikviens var savus svētkus ieviest bez kavēkliem⁴⁶. Īstenībā arī mūsu zemē jauno stilu lietāja tikai poļu ierādņi, bet lūterticīgie muižnieki un pilsoņi pret to pat protestēja.

RĪGAS PILSĒTA jauno kalendāru sākumā pilnīgi noraidīja⁴⁷, un izcēlās t.s. kalendāra nemieri⁴⁸. Livonijas pārvalde 1584.g. 23.novembrī iesniedza Rīgas rātei asu karaļa mandātu⁴⁹, kas pavēlēja pieņemt jauno kalendāru un piedraudēja protošanās gadījumā uzlikt 10 000 dukātu naudas sodu. Tādēļ rāte nolēma, ka jaunais kalendārs kā politisks rīkojums Rīgā ievadams ar baznīcas gada sākumu 1584.g. I adventā, un vecā stila 29.XI (jaunā stila 9.XII - jau II adventā) Rīgas baznīcās nolasīja šo lēmumu līdz ar garīdznieku protestu pret iejaukšanos atzītās konfesijas ceremonijās un paražās⁵⁰. Pilsoņi protestēja, neierazdamies dievkalpojumos jaunajos Ziemsvētkos, bet vecajos baznīcās bija bez mācītājiem. Pēc v.st. 1585.g. 2.janvāra jau sākās asiņainas jukas. 21.janvārī rāte bija spiesta slēgt izlīgumu ar nemierniekiem un atcelt jaunā kalendāra ieviešanu. Izmantojot karaļa maiņu Polijā, jukas ilga vairākus gadus, un šinī laikā, sarakstoties ar poļu valdības amatpersonām, lietāja jauno stilu, bet rīdzinieki savā starpā veco stilu⁵¹. Beidzot 1589.gada jūlijā Rīgā ieradās poļu karaļa komisāri, un 2.augustā sodīja ar nāvi nemiernieku vadoņus. Vēl j.st. 24.augustā karalis Sigismunds III sūtīja saviem komisāriem atgādinājumu par jaunā kalendāra ieviešanu Rīgā⁵², kas pienāca Rīgā 3.septembrī⁵³. Rīgas rāte šo

⁴⁶ Sal. A. Bochlendorff, "Ueber die Versuche zur Einführung des gregorianischen Kalenders in Russland", Baltische Monatschrift, XXVII Bd., 211.lpp.

⁴⁷ Sal. E. Seraphim, Geschichte Liv-, Esth- und Kurlands (Reval, 1896), II, 117.lpp., kur Rīgas rāte 1583.g. beigās piekodina pie karaļa komandētajam Dr. Velingam sevišķi rūpēties par to, lai pilsētu neapgrūtinātu ar jauno kalendāru.

⁴⁸ Sal. Gadebusch, Jahrbücher, II, 1.338.lpp.172.š; Richter, Geschichte der Ostseeprovinzen, II, 1.92. un sek.lpp.; Seraphim, op.cit., II, 114. un sek.lpp.; C. Mettig, Geschichte der Stadt Riga (Riga, 1897), 275. un sek.lpp.

⁴⁹ Napiersky, Index Corporis historico-diplomatici, II (Riga u. Dorpat, 1835), 3641.nrs.

⁵⁰ Turpat, II, 3643.nrs, arī Franz Nyenstädts Livländische Chronik, Monumenta Livoniae Antiquae II, 137.lpp.

⁵¹ Sal. Index, II, 3647., 3652., 3661. un 3663.nru.

⁵² Turpat, II, 3670.nrs.

karāja mandātu pieņēma klusu ciešot "zināšanai", bet faktiski lietāja joprojām veco kalendāru⁵⁴. Tikai iespēstie Rīgas kalendāriji, kas līdz 1590.gadam iznāca vecajā stilā, ar 1591.gadu sastādīti abiem stilēm⁵⁵.

Apskatot datējumus tā laika dokumentos, skaidri redzams, ka vecais stils lietāts arī turpmāk. Rīgas Lielās gildes eltermanu grāmatā atrodam veselu rindu divkāršo datējumu, kas apliecina vecā stila lietāšanu 1590., 1598., 1600., 1607. un 1611.gadā⁵⁶. Turpat pieminēti kara notikumi 1601.gadā, un ja tos salīdzinām ar poļu datējumiem, tad redzam, ka eltermanis datējis vecajā stilā⁵⁷. Arī birgermeistara F.Niensteta rakstītajā Rīgas chronikā kara notikumi 1601., 1602. un arī 1609.gadā datēti vecajā stilā⁵⁸.

⁵³ Sal. Kleijntjenss, op.cit., II, 55.lpp.: Tertio Nonas Septembris (= 3.sept.).

⁵⁴ Sal. Gadebusch, Jahrbücher II, 2.44.lpp.; Richter, Geschichte, II, 1.124.lpp.; Seraphin, op.cit., II, 163.lpp.; Mettig, Geschichte, 299.lpp.; Bochlendorff, op.cit., 207.lpp.

⁵⁵ Piem., "Schryff Calender vp dat Jaer na der Gebordt vn- ses Heren vnd Heylandes Jesu Christi, M.D.XC. Vp den Meridian der Könincklichen Stadt Riga in Lyflandt (deren Eleuation 58. Gradt 46.Minuten) Gestellet dörch Johennem Nicolaum Arboreum" un "Alt vnd Neu Schreibealender, auff das Jar nach der heiligen vnd frewden reichen Geburt Jesu Christi, vnsers einigen Mittlers vnd Seligmachers, M.D.XCI: Gerechnet durch Bernhardum Lessingium Rigensem Livonum". (Citēti pēc Katalog der Rigaschen culturhi- storischen Ausstellung (Riga, 1883), 33.lpp.; sal. arī Arend Buchholtz, Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga 1588-1888 (Riga, 1890), 257.-8.lpp. un J.Straubergs "Rīgas vecie kalendari" SM 1940., 19. un sek. lpp.).

⁵⁶ "Das Buch der Aeltermänner Großer Gilde", III Abt., Mo- numenta Livoniae Antiquae IV, 240.lpp.: ... Ao 1590 den 2.Mardt- zy, was des Mandages in dem fastelavent ...; 242.lpp.: ... Ao 1598 den 27.7 February, was de manadach In Fastelauende ... (iespiests 21. February, kas uzskatāms par lasīšanas kļūdu, jau- nā stila Vastlāvju pirmdiena ir 2.II); 248.lpp.: Anno 1600 den 4.february, do up den Mandach ...; 260.lpp.: Als ich nun lei- der Anno 1607 /war der Mandag/ im Fastelabendt zum Elterman ge- koren, vnd Elterleute vnd Eltisten den 24. February meine person einem Erbarn Rhatte presentiret ... (v.st. Vastlāvju pirmdiena 16.II, bet j.st. 26.II, tā tad ievēlēšana iznāktu pēc priek- šā stādīšanas rātei); 272.lpp.: ... den 24.Febr. 1611 auff einen Sonntag ...; 273.lpp.: ... Montags den 25.Febr. 16117.

⁵⁷ Turpat, 249.lpp.: In dem Jare 1/601 den 13.Juny haben sich die sweden vnd deutschen vor kakenhusen geslagen... In dem Jare 1/601 den 30.Augusti Morgens die klock drey vren ist hort- zoch karll sein Volk in die vorstedt gefallen buten der santpor- ten. - Poļu vēsturnieki datē cīņu pie Kokneses 23.VI un uzbruku- mu Rīgai naktī no 8. uz 9.IX (Sal. Stanisław Herbst, "Der liv- ländische Krieg 1600-1602", Pirmā Baltijas vēsturnieku konferen- ce (Rīgā, 1938), 385.-6.lpp.).

Rīgas luterietieģu baznīcu ienēmumu grāmatā "Kercken-bock Entfanck" apbedīto sarakstos par 1608.-19.g. tieši kalendāra stilu neredzam, bet, konfrontējot ar citiem avotiem, noskaidrojas, ka 1609. un 1616.gadā lietāts vecais stils. Doma baznīcā apbedīto sarakstā atrodam ierakstus⁵⁹:

1609

- Juli 13. Der seel. Rittmeister Jürgen Gotthe welcher im polnischer Lager zu Dünamünde gerichtet worden.
- Octobr. 3. Unter den Männerbänken hinter dem Rathsstuhle 8 ritterliche Edelleute, welche in der Schlacht vor der Dünamünde gefallen ...

1616

- Febr. 1. Sind die Edlen und mannhaften Magnus und Gotthard Nolle /Nolde/ eingeführt, welche im verflossenen Sommer zu Mitau schmählich um's Leben gekommen ...

Niensteta chronikā, kas datēta vecajā stilā, atzīmēts⁶⁰:

Anno 1609 den 11. Julii ist im Lager vor Dünamünde ein rittermäßiger Mann, Christoph Götze, erbarmlich hingerichtet, die Ursache davon weiß ich nicht. Er liegt im Thumb begraben ...

Anno 1609 den 27. September kahn der Graff v. Mansfeld mit des Königs Carls Volck aus der Wiecke vnd wollten die Dünamünde entsetzen ... Darauf bekam der Feldherr den 28. September das Hauß Dünamünde ...

Par brāliem Noldēm izmeklēšanas komisijas protokolā Jelgavā ierakstīts⁶¹:

Et ita Termino utrique parti ad Gravaminum determinationem assignato, die XI Februarii corpora Noldiorum Mitavia Rigam deduximus, et ex voluntate propinqvorum in Capella Ecclesiae Cathedralis collocavimus.-

Tātad 1609. un 1616. gadā apbedīto sarakstā lietāts vecais stils. Tā kā sarakstu rakstījusi viena pati persona un nekādu atzīmju par stila maiņu nav, tad secināms, ka arī visa grāmata datēta vecajā stilā.

⁵⁸ Monumenta Livoniae Antiquae II, 108., 112. un 124.lpp.

⁵⁹ Sal. J.C. Berens, "Das Älteste Kirchenbuch der Stadt Riga 1608-1619", Mitteilungen a.d. Geb. der Geschichte Liv-, Est- u. Kurlands, 15.Bd. (Riga, 1893), 65. un 71.lpp.

⁶⁰ Monumenta Livoniae Antiquae II, 124.lpp.

⁶¹ Sal. Napiersky, Dr.C.E., "Actenstücke zur Geschichte der Noldeschen Handel in Kurland", Monumenta Livoniae Antiquae, II, 124.lpp. Skat. arī publicētāja izklāstu XIX lpp. un Gadebusch, Jahrbücher II, 2.491.lpp. piez.r un Richter, Geschichte II, 3.35.lpp.

Turpretim Rīgas jezuītu kollēģijas vēsture un annāles kopš 1584.gada ir datētas jaunajā stilā, kā to rāda divkārtšie datējumi un salīdzinājumi ar citiem avotiem. Daži piemēri: Ziņa, ka 1583.g. 7.martā Rīgā ieradies jezuītu provinciālis Kampāns⁶², pilnīgi saskan ar datējumu Zerafīma vēsturē⁶³, kur parasti lietāts vecais stils. Tādēļ domājams, ka pirms karaļa 1584.g. mandāta arī jezuīti Rīgā vēl lietājuši veco stilu. Turpretim norādījums, ka 1584.g. Ziemsvētku priekšvakars ir pirmdienā⁶⁴, liecina par jauno stilu. Skaidri arī pateikts⁶⁵, ka j.st. 1585.g. 4.janvāris ir vecā stila Ziemsvētki. Pazīstamā Salaspils kauja, kurā sakauj zviedrus, jezuītu kollēģijas vēsturē un annālēs⁶⁶ datēta 1605.g. 27.septembrī, sv. Staņislava dienā, kamēr Zerafīms pēc Bodekera raksta, ka kauja notikusi 17.septembrī (v.st.), Lamberta dienā⁶⁷. Piezīmes, ka 1608.g. 27.marts Lietuvā ir pirms Lieldienu svētkiem⁶⁸ (v.st. 27.marts togad ir tieši 1.Lieldienās) un ka 1610.g. Debesbraukšanas diena ir jaunā stila pirmdienā⁶⁹ (v.st. Deb.br.diena 17.V tiešām ir jaunā kalendāra pirmdienā), liek domāt, ka tanī laikā baznīcas svētki Rīgā vēl svinēti pēc vecā kalendāra. Beidzot annālēs minēts⁷⁰, ka Gustavs Ādolfs 1621.g. aplencis Rīgu no 24.augusta līdz 22.septembrim, kamēr Zerafīms liecina⁷¹, ka Gustava Ādolfa pēdējais uzaicinājums Rīgai padoties bijis 12.septembrī, ar padošanās termiņu 14.septembrī, plkst. 12, un 16.septembrī, plkst. 3 p.p., jau zviedru karaspēks ienācis Rīgā. Tādēļ domājams, ka arī Rīgas katoļu Jēkaba baznīcas metriskā grāmata

⁶² Kleijntjenss, op.cit., II, IX lpp.

⁶³ Seraphim, op.cit., II, 103.lpp.

⁶⁴ Kleijntjenss, op.cit., II, 32.lpp.: ... feria secunda, quae fuit vigilia Nativitatis Domini ...

⁶⁵ Turpat, II, 37.lpp.: ... quarta Januarii dies, quo iuxta veteram calendarii ritum Natalitia festa peragenda erant.

⁶⁶ Turpat, II, 77. un 104.lpp.

⁶⁷ Seraphim, op.cit., II, 211.lpp.

⁶⁸ Kleijntjenss, op.cit., II, 119.lpp.: ... 27 Martii qua in Lithuaniam ante festa Paschatis veni ...

⁶⁹ Turpat, II, 132.lpp.: ... in Ascensione Domini (secundum novum Calendarium) ...

⁷⁰ Turpat, II, 179.lpp.: ... Rigam a 24 Augusti usque ad 22 Septembris obsedit ...

⁷¹ Seraphim, op.cit., II, 227.lpp.

1582.-1621.g. rakstīta jaunajā stilā, bet pārbaudīt to nebija iespējams, jo minētā baznīcas grāmata glabājas Upsalā⁷².

Rašas pilsētas iestādes lietājušas veco stilu, jo Rīgas pilsētas zemju nomas grāmātā (Das Grundzinsbuch 1438-1693) daži ieraksti iespējami tikai tad, ja 1591., 1600., 1608., 1612. un 1625.g. datējumi ir vecajā stilā⁷³. Tā kā nekur atzīmju par stila maiņu nav, domājams, ka arī visi pārējie datējumi ir vecajā stilā, kā to pieņēmis publicētājs savos datējumus atšifrējumos⁷⁴. Pati Rīgas rāte 1593.g.14.II apstiprina 1592.g.15.XI sastādītos noteikumus par pilsētas zemju apsaimniekošanu⁷⁵ - abi datumi v.st. trešdienā, bet j.st. svētdienā.

VIDZEMĒ jaunā kalendāra ieviešana nav veikusies labāki. To rāda datējumi dažos saimniecības vēstures avotos. Tā, piem., Bērzaunes un Kalsnavas kungs Heinrichs f. Tizenhauzens vecākais raksta 1591.g. 12.jūnijā savos norēķinos un arī Bērzaunes draudzes saimniecības grāmātā, ka togad no 10.janvāra līdz Vasarsvētkiem pagājušas tieši 19 nedēļas⁷⁶, kas iznāk tikai pēc

⁷² Sal. C.Schirren, Verzeichnis livl. Geschichts-Quellen (Dorpat, 1861.-8.), 231.lpp.

⁷³ Bulmerincq, Dr.iur. August, Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga. II (Riga, 1925), 82.lpp.389.nrs: Diese Zugschrift ist durch den Herrn Landvogt ex officio geschehen ihn beider partei beisein den 23ten Junij anno 1591 (v.st. trešdienā, j.st. svētdienā, kad sēde gan nav domājama); 88.lpp.470.nrs: Act. den 29. Februarij nach dem 1. offenen Rechtstag vor den heiligen Ostern Ao. 1600 (v.st. piektdiena, un līdz Klusajai nedēļai vēl iznāk 2 atklātās sēdes 7. un 14. III; j.st. otrdiena, un līdz Klusajai nedēļai iznāk vēl sēdes 7., 14. un 21. III resp. viena sēde par daudz, jo pēdējā sēde ir trešā); 91.lpp.508.nrs: Actum den 18 Martij im 3ten offenen Rechtstag vor Ostern Anno 1608 (v.st. piektdiena, Lieldienas 27. III, bet j.st. Lieldienas 6. IV, kas atbilst 3. atklāto sēdi 25. III); 92.lpp.524.nrs: Den 10 Augusti Ao 1625 haben die herrn Land Vogte schrift- und mündliche relation gethan ... (v.st. trešdienā, j.st. svētdienā); 93.lpp.529.nrs: Act. den 3 April Anno 1612, war der dritte offenb. Rechtstag vor den H. Ostern (v.st. Lieldienas 12. IV, j.st. 22. IV). Vienīgais gadījums, kad sēde iznāk v.st. svētdienā, ir 89.lpp.471.nrs: Act den 23. Sept. Ao 1604, bet te, domājams, lasīšanas kļūda, un jābūt 20. Sept. v.st. piektdienai, jo arī iepriekšējā piektdienā v.st. 21. IX bijusi sēde (sal. 494. un 496.nru).

⁷⁴ Turpat, II, 433. un sek. lpp.

⁷⁵ Turpat, III, 10.lpp.3.nrs: Instructio oder Anordnungk aus ganz erheblichen Ursachen bewilligten Vorraths-Kastens. Act. den 15 Novembris Anno MDXCII und hernacher intimiret unter der Stadt Insiegel den 14 Februarij Anno 93 ...

⁷⁶ Sal. A.Švābe, Vidzemes saimniecības vēstures avoti 1553.-1618.g., Latv. vēstures avoti VI sēj. (Rīgā, 1941), 138.

vecā stila (10.I svētdienā un 1.Vasarsvētki 23.V), bet pēc j.st. būtu 20 1/2 nedēļas. Citā ierakstā pieminēts⁷⁷, ka 1593. gadā 3.Lieldienas bijušas 17.aprīlī, kas atkal rāda veco stilu. Tāpat vēl 1600.g. 2.martā Kalsnavas dzimtkungs Heinrichs f. Tīzenhauzens jaunākais datē nomas līgumu vecajā stilā⁷⁸. Veco stilu lietājuši ne vien muižnieki un luteriņiegie garīdznieki, bet pat oficiālas poļu un leišu valdības amatpersonas. Tā, piem., Straupes draudzes karaliskais nodokļu piedzinējs Gotards Rēbinders 1588.g. 30.oktobrī izdevis vecajā stilā datētu kvīti⁷⁹. Turpretim karaliskās majestātes sekretāri Ādams Gorskis un Staņislavs Lokmeckis savu Ļaudonas muižas inventāra apliecinājumu datē Koknesē 1591.g. 18.aprīlī⁸⁰, kas laikam ir jaunajā stilā (trešdien, 4.Lieldienas svētkos), jo vecā stila 18.IV iznāk svētdienā, kad gan laikam kanceleja nestrādāja. Tāda pati nenoteiktība turpinājās arī vēlāk: kamēr Voicechs Dembinskis datē Tolkas muižas pirkšanas līgumu Jaunajā muižā 1596.gada 14.janvārī jaunajā stilā, Cēsu novada galvenais pārvaldnieks (general ministerial in districtu Wendensi) Ambrozijs Časkoškis datē savu izmeklēšanas protokolu 1597.g. 26.augustā vecajā stilā⁸¹. Tā kā 1601. un vēlākajos gados Vidzemi jau pārstaigāja zviedru karaspēks, kas lietāja Zviedrijā parasto veco stilu, tad šķiet, ka Vidzemē jaunais stils privātā dzīvē vispār neieviesās; tanī datēja tikai poļu un leišu valdības pārstāvji, bet arī ne vienmēr.

Vēlreiz katoļu garīdznieki un valdība mēģināja ievest jauno kalendāru XVII g.s. otrā desmitā. Pāvesta nuncijs Polijā Franča Simonetas uzdevumā protonotors Johans Beletijs veica 1610./11.gadā vispārēju vizitāciju Cēsu bīskapijā (tanī toreiz ietilpa visas Vidzemes un tag. Latgales katoļu draudzes), kur sevišķu vērību pievērsa Tridentes koncila lēmumu īstenošanai un

un 170.lpp.: ... so von dem 10 tage Januarii /1591/ an ... bis auff Pfingsten (welches zw dher zeith gerade 19 wochen gewesen).

⁷⁷ Turpat, 176.lpp.: ... dinstags in den heiligen Ostern, so gewesen den 17 tag des montes Aprillis itzigen 1593 jares..

⁷⁸ Turpat, 345.lpp.

⁷⁹ Turpat, 311.lpp.: ... Datum in meynem hofte Arenszberch, den 30 October alten calenders anno /15/88.

⁸⁰ Turpat, 206.lpp.: ... Zw Kokenhausen 18 tagk Aprilis Ao 1591.

⁸¹ Turpat, 342.lpp.: Anno Domini 1597 die 26 mensis Augusti stylo veteri ...

līdz ar to apkaŗoja ieviesušos paraŗu svētīt baznīcas svētkus divreiz⁸² - pēc jaunā un arī pēc vecā kalendāra. Beletija attiecīgos rīkojumus nolasīja Rīgā 1611.g. 28.II un sasauktās sinodes beigās 4.III noteica Kazimira (4.III), Adalberta (23.IV), Floriāna (4.V), Stenceļa (8.V) un Venceļa (28.IX) dienas svētiŗanu. Aso karaļa 1614.g. 28.februāŗa atgādinājumu par jaunā kalendāra ievēroŗanu Vidzemē saņēma 1614.g. pavasarī⁸³, un laikam tas arī bija galvenais pamudinājums, kas lika Vidzemes landtāgam 1614.g. 30.jūnijā pieņemt Gregora kalendāru⁸⁴.

Vidzemes latvieŗu daļas pilsētu rāŗu protokoli par ņo laiku nav apzināti, bet interesantus pētījumuŗ par stila maiņām Vidzemes igauņu daļā publicējis Feiereizens pēc Tērbatas rātes protokoliem⁸⁵. Tur poļu karaļa mandāts par kalendāra maiņu saņemts 1584.g. 17./27.novembrī, un rāte jauno stilu ievēdusi ar v.st. 29.decembrī, bet jaunais kalendārs nav ieviesies ārpus rātes kancelejas sienām. Vēl 1589. un 90. gadā rāte pieņēmusi liecības, vēstules, sūdzības, līgumuŗ un pat priekŗlikumuŗ, kas datēti vecajā stilā; arī visi tirgi noturēti pēc vecā kalendāra. Tāpat 1590.g. vecajos Mārtiņos un Ziemsvētkos nav notikuŗas rātes sēdes. 1600.g. 27.decembrī (v.st.) Tērbatā iņnāca zviedru hercogs Kārlis, un no ņīs dienas visas aktis atkal rakstītas vecajā stilā līdz 1603.g. 3./13.aprīlim, kad Chodkevičs ieņēma Tērbatu atpakaļ. 1614.g. katoļu prāvests Gotardijs pieprasīja uz 28.II karaliskās pavēles pamata, lai turas pie Gregora kalendāra Tērbatā un svētī Lieldienas pēc jaunā stila, bet rāte aizbildinājās, ka jāsaskaņojas ar visu zemi. Ap ņo paŗā laiku izdarīts arī spiediens uz landtāgu (sk. iepriekŗ), un jau 1614.g. 30.jūnijā Chodkevičs pieprasīja, lai Tērbata seko landtāga lēmumuŗ, bet 1616.g. 3.oktōbrī bija nepiecieŗams jauns karaļa Sigismunda III mandāts tieŗi Tērbatai, un tikai 1617.g. 28.III bija galīgi lauŗta rātes un pilsoņu pretestība (ŗinī datumā rakstīts atbildēŗ raksts karalim). Savukārt 1625.g. 18./28.

⁸² Gadebusch, Jahrbücher II, 2.436.lpp.: Scopus visitandis erit ... inire rationem, vt tollatur detestabilis abusus, qui regnat in quibusdam locis huius provinciae eadem festa bis celebrandi vna vice secundum novum, altera secundum antiquum Calendarium. - Sal. arī Richter, Geschichte II, 1.233.lpp.

⁸³ Richter, Geschichte, II, 1.227.lpp., kur atsaucas uz Gadebusch, Versuche in der livländischen Geschichtskunde, I, 35.lpp.

⁸⁴ Richter, Geschichte, II, 1.234.lpp., kur atzīnēts, ka ņinī ziņā vienīgais avots ir Sähmen, altes Dorpat, 325.lpp.

augustā, t.i. nākamajā dienā pēc zviedru karavedoņa Delagardi-
ja ienākšanas Tērbatā, līdz ar protestantisma restaurāciju at-
kal ieveda atpakaļ veco stilu.

KURZEMES UN ZEMGALES hercogistē kalendāru lietas nopietni
sāka cīnīties tikai XVII g.s. otrajā desmitā. No pašiem kurzemie-
kiem jauno stilu pirmie sāka lietāt muižnieki, kas O.Grotūsa
vadībā cīnījās pret hercogu. Tā muižnieku 1615.g. landtāga lē-
mumi datēti⁸⁶: "Actum Riga den 7/17 Januarii 1615" un "Actum
Autzischen in der Herren Vettern von Vietinghoff Gütern d. 13.
Junii neben Calenders Anno 1615". Ka datējumi jaunajā stilā vēl
nebija diez cik parasti, to liecina paša muižnieku vadotā Grotū-
sa garais apologijas raksts pārējiem muižniekiem, kurā notiku-
ni viņa braucienā uz Polijas seimu 1615.g. februārī un martā
viscār datēti vecajā stilā⁸⁷. 1616.g. sākotnēji Jelgavā ieradās
karala izmeklēšanas komisija brāļu Nolžu lietā, kas savos pro-
tokolos, protams, arī lietāja jauno stilu. Turpretim pats her-
cogs Frīdrihs datēja savus paskaidrojumus tikai vecajā stilā.
Piemēram, komisija 1616.g.9.februārī (j.st.) pieprasīja ar rak-
stu no hercoga dažus paskaidrojumus, ko viņš steigzīgi sniedza
ar 1616.g. 30.janvāri (v.st.) datētā atbildē⁸⁸. Muižnieku 1616.
g. delegātiem sarakstoties no Varšavas ar mājiniem, atrodami
datējumi abos stilos, pie kam jaunā stila datums likts pirmajā
vietā, piem.⁸⁹: den 28/18 May 1616; den 12/2.Juny Anno 1616.

Formāli jauno kalendāru ieveda reizē ar jaunajiem statū-
tion (Formula Regiminis), kuru XLVI pants nosacīja⁹⁰:

Calendarium novum in omnibus Imperio Regiae Maiestatis
subiectis Provinciis receptum, ad postulationem nostram, nomine
eiusdem Sacrae Regiae Maiestatis factum, Illustris quoque Cur-

⁸⁵ Feurereisen, Arnold, "Ueber die Einführung und den Ge-
brauch des Gregorianischen Kalenders in Dorpat", Sitzungsbe-
richte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft, 1902 (Jürjew,
1903), 70. un sek. lpp.

⁸⁶ Napiersky, Actenstücke, Mon.Liv.Ant, II,202. un 75.lpp.

⁸⁷ Turpat, II,48, un sek.lpp.: Den 20.February, ist gewe-
sen an Montage, u.t.t.

⁸⁸ Turpat, II,122.-3.lpp.

⁸⁹ Turpat, II,233. un 235.lpp.

⁹⁰ Dogiel, Codex diplomaticus, 228.nrs 378.lpp. un Zie-
genhorn, Staats Recht der Herzogthümer Curland und Semgallen
(Königsberg,1772), 104.nrs 133.lpp.

landino, & Semigalliae Dux Fridericus, consentiente omni eiusdem Nobilitate recipit, quod ut ad primam Januarii anni futuri millesimi sexcentiesimi decimi octavi diem introducatur, promulgatur, constanterque in posterum ab Illustri Principe, eiusque in Ducatu Curlandiae, & Semigalliae Successoribus legitimis servetur, Autoritate nostra Commissoriali constituimus.

Redzams, ka jaunā stila oficiālais ieviešanas laiks bija j.st. 1618.g. 1.janvāris, nevis 1617.gads, kā tas literatūrā vietām nepareizi norādīts⁹¹. Kaut gan Kurzemes statūtu beigās speciāli vēlreiz atgādināts par jaunā kalendāra ieviešanu, minot šo prasību blokus katoļu reliģijas brīvībai⁹², tomēr pagāja ilgs laiks, kamēr šis kalendārs kļuva par vispārēju lietu. Jauno kalendāru piemin arī Piltenes novada landrātu 1622.g.30.janvāra sanāksmes lēmumu 11.punkts⁹³:

Zum Eilften, des Calenders betreffende, wird durch scharfe Mandate von uns an die Ungehorsamen geistlichen und weltlichen Standes, gebotener massen gebührlich fortgesetzt werden.

Sadzīvē jaunais stils tūlī vis neieviesās. Draugi kāzu dienas apsveikumu Andrejam Gecelim datēja: Jelgavā 1618.gada 16.aprīlī vecajā stilā⁹⁴. Arī pats hercogs Frīdrihs savā vēstulē hercogienei Elizabetei Magdalēnai vēl 1625.g. 22.oktobrī (tātad 8.gadā, kopš ievests Gregora kalendārs) pieminina, ka datējums ir jaunajā stilā⁹⁵. Oficiālos darījumos, protams, lie-

⁹¹ Sal. Richter, Kalender für Riga auf das Jahr 1899 (Riga), 170.lpp. (nevieta atsaucas uz Seraphim, op.cit. II, 499.lpp., kur gads nav minēts); Rühl, op.cit., 241.lpp.; pareizāka LKV ziņa (15036.sl.), ka Kurzemē Gregora kalendārs ievests 1618-45. Sastopam arī pareizus norādījumus par jaunā kalendāra ieviešanu ar 1618.g. 1.janvāri - sal. Hupel, Neue Nordische Miscellaneen, 11.u. 12.St., 498.lpp. (atsaucas uz statūtu 39.p.) un Richter, Geschichte II, 3.41.lpp. Pilnīgi nepamatota ir Tērbatas Astronoma Mēdlera ziņa, ka Kurzeme esot vienīgā zeme, kur ievests atpakaļ Jūlija kalendārs (skat. šī darba 8.nod.!) pēc tam, kad no 1701.-1795.g. tur bijis Gregora kalendārs (sal. Mädlér, "Entstehung und Einführung des Gregorianischen Kalenders in Europa", Baltische Monatsschrift V, 5.446.lpp.).

⁹² Dogiel, op.cit., 379.lpp. un Ziegenhorn, op.cit., 134.lpp.

⁹³ Tetsch, Curländische Kirchengeschichte, II, 37.lpp.

⁹⁴ Sal. J. Straubergs "Andrejs Gecelis" IMM 1933.g. 4.nra 301.lpp. ... Mitovij ad 16 Aprilis stylo veteri ... Anno 1618.

⁹⁵ J.v.Bohlen, "Die Schweden in Kurland in Jahre 1625", Mitt.n.d. Geb.d.Gesch., X Bd., 30.lpp.: Datum Frawenburgk d.22. Octobris Neuen Kal. Ao.1625.

tā jauno stilu, tādēļ 1636.gada zvejas līgums ar Rīgu (kur ir vecais stils) datēts abos stilos⁹⁶.

Vecākās baznīcu grāmatas uzrāda lielas un labi noizprotamas mācīšanas stila ziņā. Ventspils baznīcas grāmatā 1637.g. kristīto sarakstā (LVA Kbg 500, 5.lpp.) atzīmēts, ka 28.maijā bijuši Vasarsvētki, kas norāda uz veco stilu. Turpat 1638.g. laulāto sarakstā (365.lpp.) redzams datums abos stilos (den 21/11 Stbf war der Donnerstag nach dem 20.p.Trin.), bet, tā kā minētā ceturtdiena ir 20. pēc Vasarsvētku atsvētes tikai vecajā kalendārā, tad baznīcas svētki vēl svētīti vecajā stilā. To rāda arī nākamās laulības, kas notikušas 4. un 18.novembrī, - vecā stila svētdienās. Tāpat Jelgavas Trīsvienības draudzē 1642.g. atzīmēts (LVA Kbg 157, 5.lpp.), ka pats superintendents P.Einhorns kristījis kādu bērnu ceturtdienā pēc 23.svētā, no Vasarsv.atsv., kas pēc vecā stila bijis 17.novembrī (Den Donnerstag nach dem 23.p. Trinit. war der 17.Novembr st: vet:). Tādēļ nav nekāds brīnums, ka P.Einhorns savu vēstuli G.Mancelim 1637.g. 9.jūlijā datējis vecajā stilā⁹⁷, un publicētāju tulkojumam pieliktā jautājuma zīme te ir nevietā. Turpretim 1644.gads baznīcu grāmatās uzrāda nākamā stila maiņu, jo Jelgavas Trīsvienības drauzzes kristīto un apbedīto sarakstos (LVA Kbg 157, 6.-11. un 491.lpp.) vesela rinda ierakstu jaunajā stilā - pie lažiem tieši stils atzīmēts (piem.: Den Freytag nach Lätore war der 11 Martii st. novi), citur tas nosakāms no divkāršā datējuma. Tāpat arī 1645.g. kristīto sarakstā (23.lpp.) lietāts jaunais stils, bet tālākaajos gados trūkst divkāršo datējumu, tādēļ stils nav redzams. Ventspils draudzē 1644.g. laulāto sarakstā (LVA Kbg 500, 366.lpp.) pieminēts 5.jūlijs jaunajā stilā un 1645.g. mirušo sarakstā (505.lpp.) 19.janvāris j.st., bet vairums ierakstu ir bez stila atzīmes un vienkāršā datējumā. Asi pret veco kalendāru vēršas arī 1645.g. landtāga lēmums⁹⁸. Savādā gadījumā ir, ka 1655.g. Jelgavas Trīsvienības drauzzes kristī-

⁹⁶ Bulmerincq, op.cit., III, 35.lpp.: Actum im Puckszehmschen Dorffe den 19/29. Febr. des 1636 Jahres.

⁹⁷ J.Straubergs un T.Zeils, "Daži dokumenti par Juri Manceli", Veltījums prof. A.Tentelim (Rīgā, 1936), 109.lpp.: Datum Mijtaviae 9 Julij st:vet. Ao 1637.

⁹⁸ Sal. "Paul Einhorn und seine Schriften über Lotten", Script.rer.Livon. II, 654.lpp. piezīmi, kur norādīts uz "Verordnung des Landtagsabschlusses vom Jahre 1645 §2."

to sarakstā (LVA Kbg 157, 53.lpp.) atkal parādās divkāršs datējums "Ostern den 3.Feyrtag 18.Aprilis", bet 18.aprīlī ir tikai v.st. 3.Lieldienas. Jāpiemin, ka šī paša 1655.gada 11.svētdienā pēc Vasarsvētku atsvētes superintendents P.Einhorns, sprediķodams pret jaunā kalendāra pieņemšanu⁹⁹, mira kancelē ar vārdiem "Verflucht sei der Kalend-". Drīz pēc tam jaunais kalendārs tomēr nostiprinājās galīgi. Tā Liepājas vācu draudzes mācītājs Johans Birgers ieraksta savas baznīcas grāmatas (LVA Kbg 321, 1.lpp.) titullapā: "Ao 1657 d. 28.maij st.n." un pie jaunā stilā turas arī tālākajos divkāršajos datējumos.

Tad jauno stilu vairs nespēja paliekami satricināt arī zviedru okupācija, kaut gan tā spieda mācītājus 1659.gadā izsludināt atkal veco kalendāru. Gregora kalendāru šinī laikā pierāda kāds jaunajā stilā datēts 1659.g.13.jūlija ziņojums¹⁰⁰, un arī hercogiene Luīze Šarlote vēstulē Zviedrijas karalienei pirmajā vietā likusi datumu jaunajā stilā¹. Tāpat jauno stilu rāda izraksti no Liepājas rātes protokoliem 1687.gadā, kur datējumi 24.janvāris piektdienā un 12.marts trešdienā pareizi tikai jaunajā stilā². Atsevišķos gadījumos veco stilu Kurzemē un Zemgalē vēl lietāja arī XVIII g.s., piem., hercogienes Annas Ōberhōfmeistars Bestūževs 1721.g. savās vēstulēs Virčavas muižkungam E.J.Bironam³.

⁹⁹ Sal.Richter, Kalender 1899, 170.lpp.; A.Buchholz "Über den Zeitpunkt, wann der im April 1700 in Livland eingeführte schwedische Kalender abgeschafft und der alte (russische) Styl wieder eingeführt wurde", Sitzber.d.Ges.f.Gesch.u.Alt.d.Ostseepro.v.a.d.J.1899, 18.lpp.; Tetsch, op.cit., I, 214.lpp.; Seraphim, op.cit., II, 499.lpp.; "Paul Einhorn etc.," Script.rer.Livon., II, 654.lpp. - Iedomājoties, ka 11.svētd. pēc Vassv.atstv. skaitāma vecajā stilā, Einhorna nāves diena iznāk 1655.g. 26.VIII resp. j.st. 5.IX (jaunā kalendāra 11.svētd. pēc Vassv.atstv. ir 8.VIII). Katrā ziņā nepareiza ir atzīme LKV 6904.slejā, ka Einhorns miris 25.5.

¹⁰⁰ Sal. Juškevičs, Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē, 556.lpp.: ... geschahe denn 13ten Julii st.nov.: war der 5te Sonntag nach Trinitatis.

¹ Turpat, 574.lpp.: Ivanegrot, den 22/12. August 1659.

² A.Augstkalns, "Latviešu fragmenti 17.g.s. beigu Liepājas aktis", Veltījums prof. A.Tentelim, 143.lpp.: Actum die 24. Januarij Anno 1687. un 144.lpp.: Actum die 12.Martij Anno 1687.

³ Sal. R.Malvess "Virčavas muižkunga Ernsta Jāņa Birona vēstules", LVIŽ 1939.2.(10.) nra 302.lpp. 5.vēstulē: ... Euer Excelens befehl vom 8 Maj st.v. habe erhalten ...

LATGALE jaunā kalendāra ieviešanas sākums bija gluži tāds pats kā Vidzemē, jo ne vien oficiālie noteikumi, bet arī dzīves kārtība bija vienādi. Pastiprinoties pretreformācijai, līdz ar katolicisma uzvaru ieviesās arī jaunais kalendārs, sevišķi pēc 1629.gada, kad Latgale palika pie Polijas, bet Vidzemi pārņēma Zviedrija.

Jau 1583.gadā jezuīti iesāka savu misionāru darbību Latgalē⁴, bet jaunā kalendāra ieviešanā pirmais jūtamākais solis gan bija 1614.gada landtāga lēmums. Zviedriem okupējot Vidzemi, no turienes izraidīja jezuītus, kas tad kopš 1620.g. savu aktivitāti pārnesa uz Latgali⁵. Pēc 1626.g. kaujām pie Daugavpils, kur zviedrus atsita⁶, poļu un arī katolu ietekme Latgalē jūtami vairojās. Ap 1630.g. jezuīti Daugavpilī nodibināja savu pastāvīgu rezidenci⁷, ko izlietāja par bazi plašākai darbībai. Domājams, ka 1630-tajos gados Latgalē veco stilu vairs lietāja tikai luterticīgo aprindās, kas kļuva aizvien šaurākas. Avotu nepieejamības dēļ pagaidām nav iespējama attiecīgo pierādījumu savākšana no privāttiesiskiem dokumentiem. Aulejas tradēšanas aktā jezuītiem 1640.g. 7.VIII atzīmēts⁸, ka datējums pēc jaunā kalendāra. Stila atzīme pie datējuma it kā liecina par jaunā stila nesenu ieviešanos, bet varbūt šī atzīme ir tādēļ, ka tradētāji Grotūsi bija kurzemnieki, kur toreiz vēl notika stila maiņa.

XVII g.s. otrā pusē jaunais stils Latgalē redzams gan jezuītu annālēs un ordeņa brāļu dzīves aprakstos (piem., 1667.g. 10.I bijis pirmdienā pēc Zvaigznes dienas⁹; 1690.g. 22.X bijis 23.svētdienā pēc Vasarsvētkiem¹⁰), gan arī Krāslavas baznīcas 1677.g. kristīto sarakstā¹¹, kur vairums kristīšanas datumu ir

⁴ B.Brežgo, Latgolas pagotne I (Daugavpilī, 1943), 6.lpp.

⁵ Turpat, 6.lpp., sal. arī Kleijntjenss, op.cit., I, 243.lpp.

⁶ Kleijntjenss, op.cit., I, 244.lpp.

⁷ Turpat, I, 243.lpp.

⁸ Turpat, I, 433.lpp.: ... die Augusti septima, iuxta novum calendarium, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo.

⁹ Turpat, I, 93.lpp.: Feria secunda post festum SS. Trium Regum proxima die decima Januarii anno Domini 1667.

¹⁰ Turpat, I, 275.lpp.: ... 1690 die 22 Octobris, dominice 23-tia post Pentecostem.

¹¹ Nolasīts no fotokopijas, ko publicējis B.Brežgo "Latgolas katōļu draudžu grōmotas" Olūts 2. (Daugavpilī, 1943), 225.lpp.

jaunā stila svētdienās (piem., 18.IV, 25.IV, 23.V, 4.VII) vai svētkos (piem., Debesbraukšanas dienā 13.V).

8. JŪLIJA KALENDĀRA ATPAKALIEVEŠANA XVII UN XVIII G.S. - Tā kā 16. un 17. g.s. jaunais stils mūsu kaimiņu zemēs bija ieviests tikai Polijā, bet Zviedrijā un no 1700.g. arī Krievijā bija vecais stils, tad, politiskām varām mainoties, nācās mainīt arī kalendāra stilu.

VIDZEMĒ jaunā kalendāra mūšs bija visīsākais. Tikko 17. g.s. sākumā te ienāca zviedri, tie tūlī lietāja savu, t.i., veco stilu. Tam, bez sevišķa rīkojuma, pieskaņojās arī rātes u.c. pārvaldes iestādes, bet privātā satiksmē vecā stila lietāšana, kā jau minēts (skat. 7.nod.), vēl nemaz nebija īsti sākusies. 1629.g. pamieru saderot, jau visā Vidzemē bija atkal vecais kalendārs.

KURZEME AR ZEMGALI pievienojās Krievijai 1795.gadā, un veco kalendāru tur ieveda atpakaļ saskaņā ar ķeizarienes 1795. g. 27.novembra ukazu¹², reizē ar Kurzemes guberņas vietniecības darbības uzsākšanu 1796.g. 28.janvārī/8.februārī. Attiecīgo patentu parakstīja 1796.g. 31.janvārī (v.st.)¹³:

Auf Befehl Ihrer Kaiserlichen Majestät der Selbstherrscherin aller Reußen etc. ist aus der kurländischen Statthalterchaftsregierung, zu Jedermanns Wissenschaft, Nachstehendes erlassen.

Demnach in Ihrer Kaiserlichen Majestät allerhöchsten namentlichen Befehl, an seine Excellenz, den kurländischen Herrn Generalgouverneur, Generallieutenant und verschiedenen Orden Ritter, Baron von der Pahlen, vom 27.November vorigen Jahres, vorgeschrieben ist:

¹² Polnoje Sobranije Zakonov Rossijskoj Imperiji s 1649. goda, tom XXIII (SPB, 1830), str. 818, № 17.441. - Nojabrja 27. Imennyj, dannyj pravjaščemu dolžnostj Kurljandskogo General-Gubernatora, General-Poručiku Baronu fon-der Palenu. - O priyedeniji v dējstvije Učreždenij o Gubernijah v Kurljandskoj Guberniji. - - - - -

14. A ravnym obrazom pri učreždeniji novago obraza pravlenija dolžno ustanovitj i isčislenije vremeni, nabljudajemoje po vsej Imperiji Našej. - - - - -

¹³ Mitauische Politische Zeitung, 17.Stück, Freytag den 15. Februar 1796. Sal. arī Meander, G.F., Alphabetisch summarischer Auszug aus den seit Eröffnung der kurländischen Statthaltertschaft daselbst zur allgemeinen Nachachtung eröffneten allerhöchsten Manifesten, Ukasen und Regierungs-Befehlen (Mitau, 1798), 54.lpp.

"Desgleichen soll auch bey der Einrichtung der neuen Regierungsform, die in Unseren ganzen Reiche gewöhnliche Zeitrechnung eingeführet werden:"

so wird solches, damit nun ab, bey allen kirchlichen, gerichtlichen und bürgerlichen Verhandlungen, zur Nachlebung Ihro Kaiserlichen Majestät allerhöchster Veroränung, die alte Zeitrechnung gebraucht, auch sämtliche Kirchenfeste, nach derselben gefeyert werden mögen, zu Jedermanns Wissenschaft und Nachachtung bekannt gemacht. Mitau, den 31. Januar 1796. Nr. 87.

Tātad oficiālā kalendāra stila maiņas diena ir 1796.g. 28.janvāris/8.februāris (Kurzemes guberņas vietniecības darbības uzsākšanas diena), kas arī atzīmēts vēstures un chronologijas grāmatās¹⁴. Ka šī diena nevar būt faktiskā pārejas diena, to liecina vispirms jau patenta parakstīšana tikai v.st. 31.janvārī un iespiešana "Mitauische Politische Zeitung" tikai v.st. 15.februārī. Šīs avīzes numuri gan jau datēti šādi: 11.nrs ar 5.februārī (j.st.), 12.nrs ar 29.janv./9.februārī un 13.nrs ar 1.februārī (v.st.). Guberņas ierēdņu sludinājumos un rīkojumos šīnī avīzē datējumi līdztekus abos stilos parādās jau krietni agrāk, bet turpinās tikai līdz oficiālai pārejas dienai, kamēr privātos sludinājumos datējumi abos stilos sākas ar pārejas laiku un turpinās vēl pāris mēnešus (sal. arī 23.nrā kādu sludinājumu par ūtrupi 27.III/7.IV). Tā kā patentus toreiz mēdza izsūtīt pa pastu visu draudžu mācītājiem, kam tie bija jānolasa dievkalpojumā un vēlāk jāsūta apkārt draudzes muižniekiem¹⁵, tad stila maiņai vajadzētu būt labi dokumentētai baznīcu grāmatās.

Tādēļ pārbaudītas baznīcu metriskās grāmatas 1796.gadā Jelgavas draudzēm un arī dažām attālākām draudzēm Kurzemes guberņas nomalēs, kur būtu sagaidāms, ka patents par stila maiņu pienāks ar nokavēšanos. Tā kā vairumam baznīcu grāmatu datumu vietā atzīmēts tikai attiecīgās baznīcas svētdienas nosaukums, tad novērtējumam nepieciešama III tabulā, kur salīdzinātas baznīcas svētdienas abos stilos 1796.g. sākumā.

¹⁴ Sal. Cruse, Kurland unter den Herzögen (Mitau, 1837) II, 220.lpp.; Rühl, op.cit., 247.lpp.; Ginzel, op.cit., III, 296.lpp.; Richter, Kalender 1899, 170.lpp. (Nepamatota gan izrādās Richtera iedomā par ķeizarienes ukaza parakstīšanu Pēterburgā 28.I un saņemšanu Jelgavā 31.I; šī iedomā radusies nepazīnātā 27.XI ukaza dēļ).

¹⁵ Sal. Kurzemes guberņas vietniecības 41.patentu 1796.g. 5.II, kas izsludināts Mitauische Politische Zeitung 18.nrā.

III tabula. BAZNĪCAS SVĒTDIENU DATUMU UN NOSAUKUMU SALĪDZINĀ-
JUMS JAUNAJĀ UN VECĀJĀ STILĀ 1796.G. SĀKUMĀ

Jaunais stils			Vecais stils		
Datums	Nosaukums		Dat.	Nosaukums	
17.I	Dominica	2.post Epiphaniam	6.I	Festum	Epiphania
24.I	"	Septuagesima	13.I	Dominica	1.post Epiph.
31.I	"	Sexagesima	20.I	"	2. " "
7.II	"	Quinquagesima	27.I	"	3. " "
14.II	Dominica	Invocavit	3.II	Dominica	4.post Epiph.
21.II	"	Reminiscere	10.II	"	5. " "
28.II	"	Oculi	17.II	"	Septuagesima
6.III	"	Laetare	24.II	"	Sexagesima
27.III	Festum Paschatis		20.IV	Festum Paschatis	

Jelgavas Trīsvienības baznīcas (vācu) lauku draudzes 1796.g. mirušo sarakstā (LVA Kbg 160, 315.lpp.) ir ieraksts: "Nota: d. 12 Febr. fing sich mit Eröffnung der Statthalterschaft der alte Kalender an." Līdzīgs ieraksts atrodams arī Jelgavas Trīsvienības baznīcas pilsētas draudzes 1796.g. laulāto sarakstā (LVA Kbg 159, 967.lpp.), kur pirms šīs piezīmes ir ieraksti par notikušām laulībām 31.I, 11.II un 14.II j.st., bet pēc piezīmes 10.II, 14.II u.t.t. pēc vecā stila. Tātad pašas guberņas pilsētas galvenajā draudzē stila maiņa formāli notikusi 1./12.II (ar 3 dienu nokavēšanos), bet faktiski vēl vēlāk, par ko liecina svētdienas j.st. 14.II laulību ieraksts.

Jelgavas Annas (latviešu) draudzes grāmatā (LVA Kbg 191) nav tiešas atzīmes par pāreju, bet tā redzama notieši pēc baznīcas svētdienu nosaukumu maiņas un atzīmēm st:vet: pie tām, bez tam 1796.g. kristīto sarakstā pie darbdienu datumiem atzīmētas arī dienu zīmes (7.I, 12.I un 27.I), kas liecina jauno stilu, bet 16.II, kas rāda veco stilu). Redzams, ka 1796.g. kristīto, dievgaldnieku un mirušo sarakstā, tāpat arī baznīcas sludinājumu (publicationes) sarakstā (5., 58., 154. un 184.-5.lpp.) aiz Dom. IV p. Epiph. & Sexages., resp. jaunā stilā 31.I, seko D. III p. Epiph. st:vet: resp. vecā stila 27.I. Tātad vecais kalendārs ievests ne vēlāk kā 27.I/7.II, kas ir agrāk par oficiāli noteikto. Turpretim iesvētīto sarakstā (41.lpp.) tikai aiz D. V p. Epiph. seko D. IV p. Ep. st:vet:, no kam izriet pārejas laiks 3./14.II. Šī nesaskaņa, šķiet, izskaidrojama tā, ka kalendāra stila maiņa notikusi noteiktā laikā, bet maiņas nedēļā (starp 27.I/7.II un 3./14.II), ierakstot

iepriekšējā svētdienā notikušos garīgos aktus, šī svētdiena dažos sarakstos jau apzīmēta ar vecā stila datumu.

Bārbeles draudzes iesvētīto sarakstā (LVA Kbg 26, 78. lpp.) 1796. gada februāra mēnesī aiz ierakstiem "Sonabend vor Dom: Quinquages:" seko piezīme "Nach Einführung des alten Kalenders" un tālāk "Sonabend vor Dom: IV post Epiphs:". Līdzīgi ieraksti arī dievgaldnieku sarakstā (106. lpp.), kur aiz Dom: quinquagesimae seko Dom. IV post Epiphans. Tātad kalendāra stila maiņa Bārbelē notikusi starp 7. II / 27. I un 13. / 2. II.

Sikeles un Bornes draudzē kristīto sarakstā (LVA Kbg 456, 41. lpp.) aiz ieraksta "d. 31ten Jan: 1796" seko "d. 18ten Febr. A. St. 1796", bet laulāto sarakstā (103. lpp.) pirmais vecā stila ieraksts ir "d. 10ten A. St. Febr. 1796". Tātad maiņa notikusi starp 31. / 20. I un 21. / 10. II, izsludināšana varēja notikt 14. / 3. II vai, kā vairāk ticams, 21. / 10. II.

Grobīnas (vācu) draudzes 1796. g. kristīto sarakstā (LVA Kbg 118, 31. lpp.) aiz 7. II ierakstīts: "Nota. vom Monath Februar an, gehet auf Kayserlichem Befehl die Zeitrechnung nach dem alten Styl oder Julianischen Kalender, welches hier der Richtigkeit wegen wohl zu bemercken ist", pēc tam seko 3., 13., 18. Febr. a. St. - Mirušo sarakstā (315. lpp.) pēc 29. I ieraksta seko atzīme "nach altem Styl" un "Feb. 10". Domājams, ka maiņa notikusi 12. / 1. II, tāpat kā Jelgavas vācu draudzē.

Liepājas latviešu draudzes baznīcas grāmatā (LVA Kbg 333, 71. un 72. lpp.) aiz "Invoc. 14 Febr." seko piezīme "Hier wurde der Alte Kalender auf Kayserlichen Befehl angefangen" un tālāk "5. Epiph. 10. Febr.". Tātad maiņa notikusi starp 14. / 3. II un 21. / 10. II.

Rucavas un Syentājas draudzes grāmatā 1796. g. kristīto, iesvētīto, laulāto un apbedīto sarakstos (LVA Kbg 410; 90., 132., 158. un 192. lpp.) ierakstīta vienāda piezīme: "NB. Da auf allerhöchst-Kaiserlichen Befehl der alte Julianische Kalender eingeführet worden, so ist das datum demselben gemäs aufgezeichnet." Savādi tikai, ka šī piezīme kristīto sarakstā ir starp j. st. 9. I un v. st. 22. I, laulāto sarakstā starp j. st. 17. I un v. st. 20. I, mirušo sarakstā ierakstīta 1796. gada pašā sākumā (seko ieraksti 3., 12., 13., 20. janvārī, 8., 9., 16., 21., 24., 28. februārī n. t. t.), bet vēl divaināki iesvētīto sarakstā, kur aiz 26. Janvārii un 17. Februārii seko minētā piezīme, bet pēc tam 4 Janvārii neuen Stils, 22 Martii n. t. t. Pēc kristīto un

laulāto saraksta spriežot, pāreja būtu notikusi starp j.st. 17. un 20.I, tātad pirms patentā noteiktā laika. Tā kā kristīto sarakstā (90.lpp.) piezīme par stila maiņu pirmo reizi ierakstīta starp 2. un 3.janvārī kristītiem, tad izsvītrotā un ierakstīta par jaunu starp 9. un 22.I kristītiem, tad secināms, ka mācītājs viens ierakstus baznīcas grāmatā ierakstījis tikai vēlāk - jau pēc stila maiņas izsludināšanas - un datumus sajaucis aizmāršības vai vienkārši paviršības dēļ. Domājams, ka stila maiņa notikusi februārī.

Ventspils draudzē (LVA Kbg 500) nekādu ierakstu par stila maiņu nav, bet 1796.g. februāra mēnesī parādās datējumi ar divi datumiem, kas liecina par datēšanu abos stilos resp. par vecā stila ieviešanu. Kristīto sarakstā (194.lpp.) datējumi: Feb. 6., 7./18., 14./25., 18./29., 19 feb./1 Merz u.t.t. (pāreja starp 26.I/6.II un 7./18.II), laulāto sarakstā (422.lpp.) pēc ieraksta Januar 3 seko Feb: 10/21, bet mirušo sarakstā (589.lpp.) datējumi: Feb. 7., 10., 13., 15/26, Merz 3/14 u.t.t. (pāreja starp 2./13.II un 15./26.II). Tātad stila maiņa notikusi starp 2./13.II un 7./18.II, domājams, 3./14.II.

Irves un Ģipkas draudzē, kas atrodas Kurzemes pašā ziemeļu stūrī, kalendāra maiņa arī notikusi visvēlāk. Kaut gan 1796.g. mirušo sarakstā (LVA Kbg 142, 265.lpp.) ir ieraksts: "Laut Patent vom 30.Jan: die Einführung des alten Julianischen Calenders publiciret, welche sich mit dem 1.Feb: St:Vet: anhebet" (līdzīgas atzīmes arī kristīto sarakstā 66.lpp., iesvētīto sarakstā 106.lpp. un laulāto sarakstā 151.lpp.) un nēkamais ieraksts datēts "den 3/14 Febr.", tomēr īstenībā stila maiņa notikusi vēlāk, ko pierāda ieraksti par vecā kalendāra pasludināšanu, kuri atrodami kā Irves, tā Ģipkas baznīcu mazajā baznīcgrāmatā. Irves baznīcas 1796.g. kristīto sarakstā (LVA Kbg 142^b, 68.lpp.) ir ieraksts: "St:Vet: Dom: V p.Epiph: d.10.Febr. NB. Die Einführung des alten Julianischen Calenders Heute publiciret", bet Ģipkas baznīcas 1796.g. iesvētīto sarakstā (LVA Kbg 142^a, 84.lpp.) ierakstīts: "St:Vet: Dom: Sexages d.24.Febr. Nota: An diesem Sonntage Hier den Kayserl. Befehl vom 31.Jan. wegen Einführung des alten Julianischen Calenders, zum Kirchlichen u. Bürgerlichen Gebrauch publiciret. Der sich mit dem 1.Febr. anhebt u. Heute hier seinen Anfang genommen." Tātad kalendāra maiņa oficiāli izsludināta Irvē 10./21.II un Ģipkā 24.II/6.III.

Redzams, ka faktiskā pāreja no jaunā stila uz veco ilgusi no 28.I/8.II līdz 24.II/6.III (apmēram mēnesi), bet, ievērojot datējumu nenoteiktību dažos avotos, jākonstatē, ka ikkatrā gadījumā, kur pāreja nav skaidri norādīta, par datumiem 1796.gada janvārī, februārī un martā arvien jānoskaidro, kāds stils ir vai vismaz varētu būt lietāts.

Kalendāra stila maiņa bija pār oēloni arī Lūdzamās dienas maiņai (skat. 4.nod.), tāpat radīja neskaidrības t.s. Jāņu terminu ievērošanā. Tolaik Jāņos vairums Kurzemes un Zemgales muižnieku un tirgotāju mēdza ierasties Jelgavā, ne vien svinēt svētkus, bet arī norēķināties un līgt jaunus līgumus, pīrkt, pārdot un iekīlāt īpašumus¹⁶. Kalendāra maiņas dēļ 1796.gadā šis saimniecisko darījumu termiņš iznāktu v.st. 13.VI, bet gubernas vietniecība izdeva patentu, ka Jāņu termiņš turpmāk nolikts katra gada 1.jūlijā¹⁷. Iedzīvotāji tomēr šo maiņu neievēroja un turpināja savu darījumu kārtošana "jaunajos Jāņos", tādēļ valdībai nācās to akceptēt un noteikt¹⁸ Jāņu termiņu atkal 13./24.VI. Kad XIX g.s. stilu dienu starpība palielinājās vēl par vienu dienu, jo jaunie Jāņi bija 12./24.VI, nācās arī šo termiņu juridiski fiksēt, un tas tā pārgājis¹⁹ Baltijas provinču civiltiesību 3508.§, pie kam 1900.gadā to vairs nelaboja par 11./24.VI. Tātad kurzemnieki 18. un 19.g.s. ne mazāk sīkstī turējušies pie jaunajiem Jāņiem kā 20.g.s. pie vecajiem Jūrgiem.

LATGALE veco stilu neievēdā atpakaļ tūlīn pēc tās pievienošanas Krievijai 1772.gadā, bet gan tikai XVIII g.s. beigās.

¹⁶ Richter, Kalender 1899, 66.-7.lpp.

¹⁷ Neander, op. cit., 127.-8.lpp.: Johannis-Termin wird für die Zukunft für die Kurländische Gouvernment auf den 1. Julius jedes Jahres verlegt. Publ. Er. Kurl. Statth. Reg. 28.May No 798. - Iespiests arī Mitavische Pol. Ztg., 50. Stück, den 10.Junii 1796.

¹⁸ Neander, op. cit., Erste Fortsetzung (Mitau, 1799), 50.lpp.: Johannis Termin, soll in Zukunft auf nahmentlichen Befehl Sr. Kayserlichen Majestät, im Kurländischen Gouvernment, nach ehemaliger Art, alljährlich wieder den 13/24 Junius gehalten werde. Publ. 1.Julii 1797.

¹⁹ Sal.Richter, Kalender 1899, 67.lpp. citēto § 3508 des Privatrechts der Ostseeprovinzen: "In Kurland ist nach Landrecht Neu-St.-Johannis der allgemeine Zahlungstermin, welcher in Mitau abgehalten wird, am 12/24.Juni beginnt und am 14/26. Juni mit Untergang der Sonne endigt. In diesem Termin sind alle Zahlungen zu leisten, wenn kein anderer Termin von den Parteien verabredet worden."

Arī jezuītu nekroloģijā atzīmēts²⁰, ka 1777.g. 25.V bijusi Varsavētku atsvēte, kas norāda jauno stilu. Turpretim 1799.g. 26.VII izdotajā ukazā par vecā stila ieviešanu Lietuvas guberņā teikts, ka tur vecais stils ievēdams tāpat, kā tas jau izdarīts Baltkrievijas u.c. guberņās²¹. Tā kā Baltkrievijas guberņā, kurā ietilpa arī Latgale, izveidoja²² tikai 1796.g.12.XII, tad stila maiņa izdarīta starplaikā starp 1796.-9.g., domājams - 1797.gadā. To netieši norāda Inflantijas bīskapa Kosakovska 1797.g. 10./21.novembra vēstules datējums abos stilos²³, kā arī jezuītu nekroloģijā sastopamā atzīme²⁴, ka j.st.1796.g.9.jūnijs bijis pirmdiena (nedz iepriekšējā nekroloģā par 1792.g.28.V, nedz nākamajā par 1797.g.2.VIII mirušo vairs stila atzīmes nav). Dūkstagala draudzes laulību sarakstā 1805.gadā jau laulību datumi (piem., 5., 12., 26.XI) ir vecā stila svētdienās²⁵.

9. ZVIEDRU KĒNIŅA KALENDĀRS VIDZEMĒ XVIII G.S. - Zviedrijā līdz 1700.gadam lietāja Jūlija kalendāru, tad pēc bīskapa Bilberga priekšlikuma - lai līdzšinējā 10 dienu starpība ar Gregora kalendāru nemainītos - skaitīja 1700.gadam tikai 365 dienas (tāpat kā Gregora kalendārā, kamēr jūlija kalendārā bija 366 dienas), bet Lieldienu datumus arī turpmāk noteica pēc Jūlija kalendāra nosacījumiem. 1712.gadā atkal atgriezās pie Jūlija kalendāra, skaitot 1712.gadam 367 dienas resp. šī gada februārim 30 dienas. Šī, t.s. zviedru kēniņa kalendāra, datumi laikā no 1700.g. 1.III līdz 1712.g. 30.II tāpat bija par vienu dienu lielāki nekā vecā stila datumi. Bez tam arī 1705., 1709. un 1711.gadā Lieldienas zviedru kēniņa kalendārā bija 6 dienas agrāk nekā Jūlija kalendārā²⁶ (skat. IV tabulu).

²⁰ Kleijntjenss, op.cit., I,459.lpp.: ... a.1777. d.25. Maji, qui SSmae Trinitatis festus erat.

²¹ Polnoje Sobranije Zakonov Rossijskoj Imperiji, tom XXV, № 19.049, 736.lpp.

²² Sal. B.Brežgo "Latgales pilsētas" K.Apiņa grāmatā Latvijas pilsētu vēsture (Rīgā,1931), 199. un 225.lpp.

²³ B.Brežgo, Latgolas pagotne I, 156.lpp.

²⁴ Kleijntjenss, op.cit., I,463.lpp.: ... anno 1796, die 9.Jun.(n.s.), feria 2-da.

²⁵ No fotokopijas B.Brežgo, Latgolas pagotne, I,112.lpp.

²⁶ Ginzel, op.cit., III,275.lpp.; Rühl, op.cit.,244.lpp.; Richter, Kalender 1899, 68. un sek.lpp. (pēdējam kļūda 1709.g. Lieldienu datumā).

Gads	Jūlija kal.	Zviedru ķēn. kal.	Gregora kal
1700	31.III	1.IV	11.IV
1701	20.IV	21.IV	27.III
1702	5.IV	6.IV	16.IV
1703	28.III	29.III	8.IV
1704	16.IV	17.IV	23.III
1705	8.IV	2.IV	12.IV
1706	24.III	25.III	4.IV
1707	13.IV	14.IV	24.IV
1708	4.IV	5.IV	8.IV
1709	24.IV	18.IV	31.III
1710	9.IV	10.IV	20.IV
1711	1.IV	26.III	5.IV
1712	20.IV	21.IV	27.III

Vidzemē zviedru ķēniņa kalendāru ievēda ar nokavēšanos. Generālgubernātors Dālbergs pār to izdeva šādu patentu²⁷:

ES haben Ihre Königl. Majest. von Schweden unser allergnädigster König und Herr vor gut befunden, daß zum Anfang der vorhabenden Verbesserung des bißhero im Reiche Schweden gebräuchlichen Calenders, der Schalt-Tag in diesem eingetretenen 1700 Jahre, welches sonst ein Schalt-Jahr ist, ausgelassen werden soll. Wie nun diese Königl. allergerechtsamste Verordnung allen und jeden hiermit kund gemacht wird; So soll ein jeder sich hinführo in seiner Zeit-Rechnung dieses Ortes darnach gehorsamst richten, und von nun an das datum allemahl einen Tag voraus setzen, als sonst nach dem alten Calender sein müste, weiln der Schalt-Tag schon vorbey ist, wie den solches in allen publq und privat Handlungen hinführo observiret, auch die hiesigen Calender oder Almanachen darnach corrigiret werden sollen. Gegeben auff dem Königl. Schlosse zu Riga den 4. April 1700.

Patents tātad nosaka, ka Vidzemē, sākot ar 1700.g.4.aprīli, datumī jāskaita vienu dienu uz priekšu. Pēc Antona Būchholca pētījumiem²⁸ karaļa pavēle par zviedru ķēniņa kalendāra ievēšanu saņemta Rīgā v.st. 3.aprīlī (tātad tūlī, pēc Lieldienām), pēc kam nākamajā dienā skaitīts zv.kal. 5.aprīlis (tātad izmetot 4.IV, ar ko datēts Dālberga patents). Tā kā kara apstākļu dēļ iespiesto patentu tikai lēnām varējuši izplatīt, tad aprīļa mēneša datējumos jāuzmanoties. Rīgas chronikās kalendāra

²⁷ Citēts pēc Richter, Kalender 1899, 70. lpp., kur iespiests pēc Rīgas pilsētas bibliotēkā esošā oriģinālspluduma.

²⁸ Sal.Richter, Kalender 1899, 69.lpp., kur norādīts avots Anton Buchholtz, "Beiträge zur Lebensgeschichte Johann Reinhold Patkuls", 142.lpp.

maiņa esot uzsākta tikai 13.aprīlī, rāses iestāžu protokolos zviedru ķēniņa kalendāra datums esot atrodams tikai, sākot ar 10.aprīli, un paša Dālberga kanceleja sākusi to lietāt tikai pēc 8.aprīļa.

Vidzemes draudžu vecākajās baznīcu grāmatās zviedru ķēniņa kalendārs tieši pieminēts vienīgi Raunas draudzes 1700.g. laulāto sarakstā 6.ierakstā (LVA Vbg 256, 321.lpp.): "den 3.Dom. p.Trinit: erat 17.Jun: Cal.Svei: wurde copuliret..." Ņemiet, ka zviedru kalendārs lietāts arī agrāk: iepriekšējais pāris laulāts 3.jūnijā (zv.kal. svētdiena), un kristīto sarakstā (493.lpp.) atrodamais divkāršais datējums: 10.jūnijs = 2.svētd. pēc Vassv.atsv. pareizs tikai pēc zviedru kalendāra. Turpretim mīrušo sarakstā divkāršais datējums (670.lpp.): "Den 20.dito Maij am Pfingstmontage wurde ... begraben" rāda Jūlija kalendāru, jo tikai tanī 2.Vasarsvētki ir 20.maijā. Tāpat latviešu dievgaldnieku sarakstā (187.lpp.) datējums "Dom. Exaudi den 12. dito Maij", un laikam gan arī vācu dievgaldnieki (186.lpp.) 26.maijā (Jūl.kal. svētdiena) liecina, ka vēl lietāts Jūlija kalendārs. Tātad Raunas draudzē zviedru ķēniņa kalendārs ieviesies 1700.gada maija beigās vai jūnija sākumā. Lieldienas svētības 31.martā (skat. 185.lpp.).

Straupes draudzes grāmatā divkāršie datējumi 1700.g. nevācu dievgaldnieku sarakstā (LVA Vbg 317, 231.lpp.) rāda šādu kalendāra maiņas robežu: D.Jubilate 21.aprīlī (Jūlija kalendārs), 3.Vasarsvētki 22.maijā (zviedru ķēniņa kalendārs). Savādi, ka 1700.g. kristīto nevācu sarakstā (197.-9.lpp.) visu laiku, kamēr ir divkāršie datējumi (līdz 8.septembrim), lietāts Jūlija kalendārs (izņemot 2.Lūdzamo dienu 15.VI, kas ir zv.kal. piektdienā), bet kristīto vācu sarakstā (200.lpp.) redzams zviedru kalendārs (piem.: D.XVII p.Trin: s.28.Oct.), tāpat nevācu laulāto sarakstā (66.lpp.: Copul: d 14 Octob: s.d.XX.post Trinit.). Domājams, ka kalendāra maiņa notikusi 1700.g. maijē.

Āraišu draudzes vecākajā baznīcas grāmatā (LVA Vbg 20, personāla grāmatā) divkāršo datējumu nav, bet par kalendāra stilu var spriest pēc datumiem dievgaldnieku sarakstā. Par lauku draudzi ir pamats domāt, ka iešana pie dievgalda notikusi galvenokārt svētdienās. Izrakstot pie dievgalda iešanas datumus 1699., 1700. un 1701. gadā no grāmatas 284.-376.lpp. (Rāmuļu muižas mājām) - katrs datums rakstīts tikai vienu reizi, neievērojot atkārtojumus - un, noskaidrojot, kādā nedēļas dienā šie

datumi iznāk Jūlija un zviedru ķēniņa kalendārā, dabūta V tabula. (Datumi no pārējām lpp. izmeklēti papildus un tādi, kas Rāmuļos nebija sastopami.) Tūlīg redzams, ka vairums datumu svētdienās iznāk: 1699. un 1700. gadā (līdz pat 10. novembrim) pēc Jūlija kalendāra, bet 1701. gadā (jaun sākot ar 6. janvāri) - pēc zviedru ķēniņa kalendāra. Tātad šādi kalendāri arī lietāti, un pāreja notikusi starp 1700. g. 10. XI un 1701. g. 6. I, domājams, 1701. g. 1. I.

Liezēres draudzes baznīcas grāmatā (LVA Vbg 168) 1700. gadā datējumu ar mēneša dienas norādījumu nemaz nav (norādīts tikai baznīcas svētku nosaukums); vienīgi 1701. g. dievgaldnieku sarakstā (78. lpp.) ir datējums: "d. l. Behtag sc: d. 12 Apr.", kas rāda, ka lietāts zviedru kalendārs, jo tanī 12. IV ir piekt-dienā. Arī Raunas baznīcas grāmatā (LVA Vbg 256, 189. lpp.) 1701. gadā 1. Lūdžamā diena ir 12. aprīlī, bet šinī draudzē, kā jau konstatējām, lietāts zviedru kalendārs.

Krimuldas (LVA Vbg 131) un Mazsalacas (LVA Vbg 289) draudzes grāmatās divkārtšo datējumu nav, arī vienkāršos datējumos parasti minētas tikai baznīcas svētdienas un svētki, tāpēc lietāto kalendāra stilu nevar droši konstatēt.

Baznīcu grāmatas tātad ļauj spriest, ka zviedru ķēniņa kalendārs Vidzemē ieviesies tikai pamazām un pāreja ieilgsi līdz pat 1700. gada beigām (Āraišos).

Rīgas draudžu baznīcu grāmatu pārbaudīšana pašlaik nav iespējama, bet no publicētiem konsistorijas protokoliem un baznīcu vizitācijām spriežams, ka 1702.-9. gadā zviedru ķēniņa kalendārs tur ir lietāts²⁹.

²⁹ Sal. Bulmerincz, op.cit., III, 912.-31. lpp., no konsistorijas protokoliem redzams, ka 1690.-97. g. gandrīz visas sēdes notikušas v. st. otrdienās, bet sēdes 1703. g. 18. un 25. VIII, 8., 15. un 22. IX, 1704. g. 6. IX un 1705. g. 29. VIII ir otrdienās pēc zviedru kalendāra (resp. v. st. trešdienās). Turpat, 969. lpp., no protokoliem par baznīcu vizitācijām redzams, ka introdukcijas Bīskapiņos notikušas 1702. g. 17. VIII (zv. kal. 11. svētd. pēc Vassv. atsv.) un 1709. g. 9. V (zv. kal. svētdiena/Miseric.).

³⁰ Richter, Kalender 1899, 70. un 71. lpp.

³¹ Turpat, 69. lpp.

³² Kleijntjens, op.cit., I, 147. lpp. (Ilūkste) pieminēta kara darbība pie Krustpils 1704. g. 5. augustā, bet I, 285. lpp. (Daugavpils) atzīmēts maskaviešu iebrukums 1705. g. 1. novembrī.

³³ Richter, Kalender 1899, 74. lpp.

³⁴ Turpat, 74. lpp., kur norādīts Anton Buchholtz "Zur Geschichte der Belagerung und Kapitulation der Stadt Riga 1709-

1 6 9 9			1 7 0 0			1 7 0 1		
Vbg 20	Ned.d.		Vbg 20	Nedēl.d.		Vbg 20	Nedēl.d.	
lpp. datums	Jūl.k.		lpp. datums	Jūl.zv.k.		lpp. datums	Jūl.zv.k.	
284 4.Juni	Sv		284 14.Mart.	C T		284 21.Apr.	Pr Sv	
12.9vbr	Sv		288 31.Jan	T T		288 12.Maii	Pr Sv	
14.Maii	Sv		290 10.Mart.	Sv St		294 3.9vbr	Pr Sv	
288 8.8tbr	Sv		294 24.Mart.	Sv St		298 25.Aug.	Pr Sv	
29 Jan.	Sv		10.9vbr	Sv St		13.Febr.	C T	
208 26.9vbr	Sv		20.8tbr	Sv St		4.Aug.	Pr Sv	
302 22.8tbr	Sv		304 3.Mart.	Sv St		304 13.8tbr	Pr Sv	
3.Xbr	C		316 15.Jan.	Pr Pr		316 7.Apr.	Pr Sv	
304 2.Feb.1	C		31.Jul.	T O		318 14.Apr.	Pr Sv	
316 25.Juni	Sv		328 17.Mart.	Sv St		340 25.Fbr4	C T	
320 1.Maij2	Pr		7.Jul.	Sv St		346 10.9vbr	Pr Sv	
328 19.Mart.	Sv		338 14.Jul.	Sv St		352 16.Juni	Pr Sv	
350 10.Mart.	Pt		340 28.Jan.	Sv Sv		360 17.Febr.	Pr Sv	
360 15.8tbr	Sv		344 10.Mart.	Sv St		376 20.Jan.	Pr Sv	
432 12.Febr.	Sv		352 21.Apr.	Sv St		432 18.Apr5	Pt C	
543 19.9vbr	Sv		358 24.Juni3	Pr Sv		583 24.9vbr	Pr Sv	
			360 19.Aug.	Pr Sv		747 13.Jan.	Pr Sv	
			372 20.8tbr	Sv St		146 8.Xbr6	T O	
			376 4.Febr.	Sv Sv		142 24.Febr.	Pr Sv	
			697 3.9vbr	Sv St		539 5.Febr7	T O	
						503 1.Jan8	T O	
						435 6.Jan.	Pr Sv	

- 1 Sveču diena 2 Apust. Filipa un Jēkaba diena 3 Jāņa diena
 4 1.Ziemsvētki 5 Zv.kal. Zālā ceturtdiena 6 Marijas ieņemš.d.
 7 Agates diena 8 Jaungada diena

Nedēļas dienu apzīmējumi: Sv - svētdiena, Pr - pirmd., O - otrd.
 T - trešdiena, C - ceturtdiena, Pt - piektdiena, St - sestdiena.
 Visas lpp. un datumi no Āraišu vecākās bazn. grām. (LVA Vbg 20).

Bārtas mācītāja un hercoga astronoma Georga Krīgera izdo-
 tajā "Lieffländische Kalender" zviedru kalendārs pirmo reizi
 pieminēts 1701.gadā, bet 1703.-8.gadā datumi doti katrai dienai
 trīs stilos: pēc zviedru ķēniņa, vācu (j.st.) un Jūlija kalendā-
 ra³⁰. Šie paši trīs stili jāpatur prātā, lasot...
 aprakstus. Piem., sakšu nometnē lietāja jauno stilu³¹, tāpat arī
 jezuitu annālēs³². Rīgas padošanās raksti grāfam Šeremetjevam
 datēti³³: "Riga, Schloß 4./14.Juli 1710" (zviedru k. un j. sti-
 lā) un "Im Lager unter Riga 3./14.Juli 1710" (vecajā un jaunajā
 stilā), bet Šeremetjeva parakstītais kapitulācijas līgums datēts
 "Im Lager vor Riga den 4.Juli st.v. 1710". Par svinīgā uztie-
 bas zvēresta dienu grāfam Šeremetjevam min³⁴ gan 1710.g. 13./24.
 jūliju (v./j.st.), gan arī 14./24.jūliju (zv.k./j.st.).

Ar šo pašu 1710.gadu, Vidzemei nonākot Krievijas pārvaldībā, arī izbeidzās zviedru ķēniņa kalendārs mūsu zemē. Pāreja nav notikusi tūlīt pēc padošanās krieviem, bet tikai gada beigās. Antons Būchholcs par to savācis šādas avotu liecības³⁵. Rīgas pilsētas akcīzes valdes (Accisekasten) rakstveža Johana Ziksteļa ieraksti 1710.g. dienas žurnālā liecina, ka 24.decembrī saņemti nodokļi (zv.kal. sestdiena), pēc kam seko: "25.Dez. war Sonntag; 26.Dez. Erste Weynacht Feyer Tag, 27.Dez. der Andere Fest Tag, 28.Dez. der Dritte Fest Tag", tad 29., 30. un 31.decembrī atkal iegrāmatoti nodokļi, un beigās seko piezīme: "Nach dieſen Tag war Sonntag, an welchen kein Datum zu stellen, so dz wir mit der Neuen Regierung nunmehr eine Zeit führen". Tā kā Ziemsvētki ir 25.-27.XII, tad savādaiz ieraksts liecina, ka svētki jau svinēti pēc Jūlija kalendāra. Otra liecība atrodama Doma baznīcas diakonu rakstītajā uzsaukto grāmatā, kur divkārtšie datējumi rāda, ka visas svētdienas un svētku dienas līdz 1700.g. 1.adventam 4.XII atzīmētas pēc zviedru ķēniņa kalendāra, 2. un 3.adventa svētdienā uzsaukto nav bijis, bet 4.adventa svētdienai pierakstīts 24.XII (tātad pēc Jūlija kalendāra); arī 31.XII ierakstīts kā svētdiena. Salīdzinot šīs liecības, Būchholcs secina, ka Jūlija kalendārs ieviests Ziemsvētkos, un 24.XII (nevis 31.XII, kā iznāktu pēc Ziksteļa ierakstiem) esot skaitīts divas reizes, lai datumus izlīdzinātu. Vēl 8 dienas, līdz Jaungadam, esot bijis sajukums, jo 24. un 31.XII baznīcās bijusi svētdiena, bet iestādēs darba diena. Sajukums varējis izcelties, attiecīgo rīkojumu par vēlu un neskaidri izziņojot. Arī 4.XII, kas gan ir zv.kal. svētdiena, nevarēja būt 1.advents, jo tad 4.adventa svētdiena iznāktu 1.Ziemsvētkos. Tātad jau bijis nodoms sākt baznīcas gadu pēc Jūlija kalendāra, t.i., ar 1.adventu 3.XII, bet kļūda izlīdzināta tikai 4.adventā, 24.XII. Būchholcs vēl piemetina, ka šo kalendāra reformu chronikās nepiemin, arī Rīgas rātes protokolos par to neesot nekāda norādījuma.

1710", Mitth.a.d.Geb.d.Gesch. Liv-,Est- u. Kurlands, 15.Bd.(Rīga,1893), 222., 312. un 325.lpp.

³⁵ Anton Buchholtz, "Ueber den Zeitpunkt, wann der im April 1700 in Livland eingeführte schwedische Kalender abgeschafft und der alte (russische) Styl wieder eingeführt wurde", Sitzb. d.Ges.f.Gesch.u.Alt.d.Ostseepro.v.Russl. a.d.J.1899 (Rīga,1900), 15. un sek. lpp.

Vidzemes lauku draudžu baznīcu grāmatās nav izdevies atrast datējumus (pārtraukumi mēra dēļ), kas dotu iespēju noskaidrot pāreju no zviedru uz Jūlija kalendāru.

10. GREGORA KALENDĀRA GALĪGĀ IEVEŠANA XX G S. - Mūsu gadsimta sākumā Krievija bija viena no tām nedaudzajām zemēm, kur vēl nebija ieviests Gregora kalendārs. Apzinoties šādu atpalicību, zinātnieki un valstsvīri vairākkārt ierosināja pāreju uz jauno kalendāra stilu. Richtera kalendārs Rīgai sāka jau sniegt visas astronomiskās ziņas jaunajā stilā, tikai pašā kalendārī jāliekot vecā stila datumu pirms jaunā stila datuma³⁶. Oficiāla pāreja uz jauno stilu tomēr nenotika, jo tai pretojās krievu garīdznieki Lieldienu aprēķina dēļ.

Tādēļ mūsu zemē jauno kalendāra stilu atnesa vācu armija, kas 1915.g. pavasarī sāka okupēt Kurzemi. Ieņemto vietu vācu komandantūru un pārvalžu pirmajā izdotajā rīkojumā parasti bija arī noteikums par pāreju uz jauno kalendāra stilu un Viduseiropas laiku. Tā kā šie noteikumi stājās spēkā 3 dienu laikā, tad arī stila maiņa notika līdztekus ar vācu armijas virzīšanos uz priekšu.

KURZEMĒ UN ZEMGALE jau 1915.gada maija pirmajā pusē vācu karaspēks ieņēma tagadējo Liepājas apriņķi (Liepājas pilsētu j.st. 7.V) un daļu Aizputes apriņķa, bet no 1915.g. jūlija līdz augustam gandrīz visu pārējo Kurzemi un Zemgali (Jelgavu j.st. 1.VIII), tā ka 1915.g. rudenī fronte lielāko tiesu jau bija gar Daugavu³⁷, bet tās lejtekā - no Ķekavas gar Olaini un Kalnciemi uz Smārdi.

Liepājā jauno kalendāru izsludināja³⁸ jau 1915.g.27.IV/10.V, t.i., 3 dienas pēc pilsētas ieņemšanas - tāpat pirms Latviešu konversācijas vārdnīcā norādītā³⁹ laika 25.V. Liepājas

³⁶ Sal. Richter, Kalender 1904, 2. un sek. lpp.

³⁷ Latv. konversācijas vārdnīca X, 19181.slejš

³⁸ Die amtlichen Befehle, Verordnungen und Bekanntmachungen für Libau ... (Libau, 1918), 2.lpp.: 1.Maueranschlag. ... 5) ... Es wird der deutsche Kalender eingeführt. ... Libau, den (27.April) 10.Mai 1915. Rīkojumi abos stilos datēti līdz 1915.g. 5./18.XI, pēc tam tikai jaunajā stilā.

³⁹ Sal. X, 19183.sl.: 25.5.1915 K/urzemē stājās spēkā jaunais kalendārs un V.Eiropas laiks. Tā kā norādītā literatūra (Verwaltungsbericht der Deutschen Verwaltung für Kurland I-VIII, 1915-18; Armee Verordnungsblatt, 1914-18; Behördliche Bekanntmachungen, 1916-18) autoram vairs nebija pieejama evakuācijas dēļ, tad nebija arī iespējams šo norādi pārbaudīt.

apgabala pārvaldes oficiōzām "Libausche Zeitung" (ar pielikumu "Leepajas Awise"), kura 1.nrs iznāca 1915.g. 7.IX/25.VIII, no sākuma datums atzīmēts abējos stilos, bet kopš 66.nra, sākot ar pirmdienu, j.st. 22.XI, tikai jaunajā stilā. Turpretim Jelgavas vācu komandantūras oficiōzā "Mitauisches Nachrichtenblatt" 1.nrs sestdienā, 1915.g. 14.augustā, un tāpat visi tālākie numuri datēti tikai jaunajā stilā⁴⁰.

Rodas jautājums, vai šo vācu iestāžu ievesto jauno kalendāra stilu lietāja arī šejienes iestādes un amatpersonas. Šinī ziņā interesantu ainu rāda Kurzemes un Zemgales draudžu baznīcu grāmatas.

Liepājas pilsētas I Trīsvienības (vācu) draudzes 1915.g. dzimušo un mirušo registros decembra sākumā⁴¹ ir ierakstīts: "Laut Befehl der Deutschen Verwaltung des Gouvernement Libau v. 6. Dez. 1915 werden die Kirchenbücher deutsch weiter geführt nach neuem Stil, Mittel-Europ. Zeit". Maldīgi tomēr būtu domāt, ka baznīcu grāmatās jaunais stils parādās tikai pēc j.st.6.XII, jo tas lietāts jau agrāk, un rīkojums attiecas uz ierakstu valodu: līdz tam grāmata rakstīta krievu, bet pēc tam sākas ieraksti vācu valodā. Dzimušo sarakstā gada sākumā ir ieraksti vecajā stilā, bet ar 22.ierakstu (*30.aprīlī/13.maijā) sākas datējumi līdztekus abos stilos un turpinās līdz pārejai uz vācu valodu, pēc kam ieraksti tikai vienā (jaunajā) stilā. Laulāto sarakstā datējumi abos stilos sākas ar 3.ierakstu (001./14.maijā) un turpinās līdz pēdējam ierakstam (0031.okt./13.nov.). Mirušo sarakstā datējumi abos stilos sākas ar 41.ierakstu (+2./15.maijā, +15./18.maijā) un turpinās līdz 168.ierakstam (+9./21.okt., +11.okt.), pēc kam parasti tikai jaunajā stilā, kaut gan vietumis arī vēlāk parādās datējumi abos stilos (piem. *1916,14). Liepājas pilsētas II Trīsvienības draudzes (vācu) registros⁴² nekādu atzīmju par stila maiņu nav, bet pēc uzsāktajiem datējumiem abos stilos vērojams, ka stila maiņa notikusi: dzimušo sarakstā starp 20.VII un 10./23.X (*1915,13. un 14.), pāreja uz vācu valodu starp 1./14.XI un 26.XII (*1915,15.

⁴⁰ Sal. Libausche Zeitung mit der lettischen Beilage Leepajas Awise, Amtliches Publicationsorgan des Gouvernements Libau, 1915.g. 1.-66.nru; Mitauisches Nachrichtenblatt auf Befehl der deutschen Kommandantur herausgegeben, 1. un sek. nrus.

⁴¹ GLA Kbg 13033, pēc *1915,47 un +1915,172.

⁴² GLA Kbg 13032.

un 16.); laulāto sarakstā - maiņa starp 12.VII un 13./26.VIII (oo1915,9. un 10.), pāreja starp 23.VIII/5.IX un 22.XII (oo1915, 11. un 12.); mirušo sarakstā - maiņa starp 12.VII un 21.X/3.XI (+1915,18. un 19.), pāreja starp 23.XI/6.XII un 18.XII (+1915, 26. un 27.). Liepājas pilsētas Annas draudzes (latv.) 1915.g. dzimušo sarakstā ir ieraksts: "Vom 10 December 1915 nach dem Gregorianischen Kalender", līdzīgs ieraksts arī mirušo sarakstā⁴³, pēc kam abos sarakstos sākas ieraksti vācu valodā (agrāk krievu). Laulāto sarakstā nekādas tiešas atzīmes par stila maiņu nav, bet netieši to norāda valodas maiņa, kas notikusi (oo1915,43. un 44.) starp 8.XI (v.st.) un 19.XII (j.st.). Tātad Liepājas pilsētas draudžu metrikās pāreja uz jauno stilu ir notikusi dažādos laikos: Kamēr I Trīsvienības draudze sākusi lietot jauno stilu blakus vecajam jau j.st. 13.V, II Trīsvienības draudze to darījusi tikai j.st. 26.VIII, bet Annas draudze turpinājusi datējumus tikai vecajā stilā līdz pat novembrim. Nenoteiktību novērsis, acīm redzot, Liepājas apgabala pārvaldes 6.XII raksts, pēc kam decembra vidū notikusi pilnīga pāreja uz jauno stilu un vācu valodu visās draudzēs.

Bārtas draudzes 1915.g. kristīto sarakstā⁴⁴ līdz 4.X turpinās datējumi tikai vecajā stilā, bet, sākot ar 11./24.X, abos stilos (x1915,164. un 165.), kamēr pēc 17./30.XI seko ieraksts "Neuen Styls" (pēc 183.ieraksta), un turpmākie ieraksti ir tikai vācu valodā un tikai jaunajā stilā. Laulāto sarakstā jaunais stils pirmo reizi parādās 17.X (oo1915,18) un turpinās līdz pat 31.XII, pie kam ieraksti visi ir krievu valodā. Mirušo sarakstā pēc 172.ieraksta (+19.sept., □24.sept.) ir lapas malā gar 173.-9.ierakstu pierakstīts "Neuer Styl", bet tā kā 173.ierakstā pieminētā persona mirusi 26.XI un apbedīta 30.XI, tad jāšaubās, vai pāreja tiešām šinī laikā notikusi. Pāreja uz vācu valodu notikusi starp 3. un 12.XII (+1915,206. un 207.). Domājams, ka Bārtas draudzē pāreja uz jauno stilu notikusi 1915.g. oktobrī, bet valodas maiņa baznīcas grāmatā - decembrī.

Irvies draudzes dzimušo un kristīto registrā 1915.g. novembrī⁴⁵ ir šāds ieraksts: "Gemäss Befehls vom Kreisamt in Win-

⁴³ GLA Kbg 12878., pēc x1915,285 un +1915,345.

⁴⁴ GLA Kbg 9620.

⁴⁵ GLA Kbg 11377., pēc x1915,51.

dau vom 27. Nov. 1915 sind die Kirchenbücher in deutscher Sprache und nach gregorianischem Stil weiterzuführen". Registrā iepriekšējais ieraksts (x15. sept., ~ 11. okt.) ir krievu valodā, bet sekojošais (x1915. d. 30. November n. St., ~ 1916. d. 3. Januar n. St.) ir vācu valodā. Tātad nomaļajā Ives draudzē (Bezirke, Gipka, Kolka) stila maiņa notikusi 1915. g. novembrī vai decembrī.

Blīdienes draudzes metrikas grāmatas⁴⁶ visu 1915. gadu rakstītas krievu valodā, atzīmju par stila maiņu nav, tomēr viss vairums kristību, laulību un apbedījumu ir vecā stila svētdienās - ne vien līdz jūlijam, bet arī vēl pēc vācu ienākšanas augustā, septembrī un oktobrī, kamēr jaunā stila svētdienās šinī laikā nav registrēts neviens akts. Novembrī un decembrī ir pavisam tikai pieci ieraksti: ~ 7. XI (v. st. sestdiena, j. st. svētdiena), 9. XII (v. st. trešdiena), 015. XI (v. st. svētdiena), 24. XI (v. st. otrdiena) un 27. XII (v. st. svētdiena), kas nedod vairs drošu pieturas punktu. Šķiet, ka kara apstākļu dēļ arī lauku draudzē svētdienas vairs nav tik ļoti ievērotas. 1916. gada grāmata jau rakstīta vācu valodā.

Jelgavas Trīsvienības (vācu) lauku draudzes dzimnā, laulāto un mirušo sarakstā 1915. g. novembrī ierakstīts⁴⁷ šāds Kurzemes Vācu pārvaldes šefa pavēles noraksts:

Der Chef der Deutschen Verwaltung für Kurland
Abt. C. IV № 129.

Mitau, d. 19. Nov. 1915.

(Befehl an den Militärbürgermeister)

"Ich ersuche sämtlichen Geistlichen in Ihrem Bezirke, sowohl den evangelischen als auch den katholischen, vorzuschreiben, die Kirchenbücher nur deutsch und nur nach gregorianischem Kalender zu führen "s.w."

(gez. v. Gossler)

Šis ieraksts atrodas dzimnā sarakstā starp 12. jūlijā un 15. decembrī kristītiem (x1915, 8. un 9.), bet mirušo sarakstā starp 10. novembrī un 13. decembrī apbedītiem (+1915, 21. un sek.), pie kam iepriekšējie ieraksti ir krievu, bet sekojošie - vācu valodā. Reto ierakstu dēļ nav iespējams konstatēt, kāds stils lietāts mirušo sarakstā pirms valodas maiņas. Jelgavas Annas (latviešu) lauku draudzes metrikas grāmatā atzīmes par stila maiņu nav, valodas maiņa notikusi: dzimnā sarakstā starp 13. XII n.

⁴⁶ GLA Kbg 9946.

⁴⁷ GLA Kbg 11910, aiz x1915, 8, +1915, 21 un 01915. vienīgais ieraksts.

19.XI (≈1915,106., 107. un 108.), latlāto sarakstā starp 13.VII un 19.XI (≈1915,25. un 26.) un mirušo sarakstā starp 5.XI un 10.XI (+1915,144. un 145.). Tātad Jelgavas draudzēs stila maiņa notikusi starp 1915.g. 1.VIII un 19.XI (j.st.), domājams - tikai novembrī.

Lestenes draudzes 1915.g. grāmatas dzimušo un mirušo saraksti⁴⁸ rakstīti krievu valodā, atzīmes par stila maiņu nav, bet, sākot ar 1916.gadu, saraksts jau rakstīts vācu valodā. Pēc nedaudzajiem ierakstiem nav pietiekami droša pamata spriest par stila maiņu.

Tukuma pilsētā kā latviešu, tā vācu draudzē metrikas grāmatas⁴⁹ rakstītas 1915.gadā krievu valodā, bez atzīmēm par stilu, bet 1916.gadā vācu valodā un ar datējumiem abos stilos. Kaut gan latviešu draudzē vairums kristību datumu ir vecā stila svētdienās, tomēr pilsētas draudzē tas neder pierādījumam, ka lietāts vecais stils līdz gada beigām.

Mežotnes draudzes mirušo saraksts⁵⁰ rakstīts 1915.gadā tikai vāciski, atzīmes par stila maiņu nav, bet datējumi abos stilos parādās 29.IX/12.X (iepriekšējais ieraksts 5.VIII, sal.+1915, 58. un 59.), bet tad turpinās līdz gada beigām: 24.XII/6.I. Gada nobeigumā ierakstītajiem kritušajiem vācu karavīriem pirmais ieraksts sākas ar "+29.od.30.VII n.St.". Redzams, ka šie ieraksti izdarīti tikai vēlāk, gada beigās. Tātad Mežotnē jauno stilu sākuši lietāt starp augustu un septembri, domājams - arī pēc vācu ienākšanas.

Bauskas pilsētas latviešu draudzes 1915.g. kristīto saraksts⁵¹ rakstīts krievu valodā, bez stila atzīmēm, ieraksti izdarīti divos paņēmienos un datumu ziņā jauktā secībā, kas liecina: kara apstākļu dēļ baznīcas grāmatas nav rakstītas kārtīgi un vēlāk izdarīti papildu ieraksti. Arī vēl 1916.g. kristīto saraksts ir krievu valodā, izņemot vienu ierakstu par kristībām 26.III, kas ir ierakstīts vāciski. Atzīmes par stilu ir tikai 9.ierakstā (≈1915.g.10.decembrī j.st., ≈12.martā) un 10.ierakstā (≈5.septembrī v.st., ≈12.augustā). Tā kā j.st. 12.III ir svētdiena, tad šķiet, ka 1916.g. Bauskas baznīcu grāmatas rakstītas jaunajā stilā, bet par 1915.gadu no galīga secinājuma jāatturas.

48 GLA Kbg 12768 un 12770

50 GLA Kbg 13368.

49 GLA Kbg 15255.-8.

51 GLA Kbg 9752.

Iecavas un Lambārtes draudzes 1915.gada baznīcas grāmatā⁵² ir šāds ieraksts: "Auf Befehl der deutschen Heeresverwaltung müssen die Kirchenbücher weiter in deutscher Sprache geführt werden; es gilt der gregorianische Kalender und mitteleuropäische Zeit." Šis ieraksts atrodams kristīto sarakstā starp 12.VII un 5.IX (x1915,82. un 83.), laulāto sarakstā starp 11.VII un 20.XII (o1915,8. un 9.), bet apbedīto sarakstā ir tāds pat ieraksts starp 24.VI un 26.IX (+1915,62. un 63.; pēc 65.ieraksta j.st. 4.VIII apbedīts kāds cīņā nomaldījušās lodes nošautais, tomēr šis ieraksts izdarīts ne chronologiskā secībā, bet vēlāk). Tātad šinī draudzē stila maiņa notikusi starp v.st. 12.VII un j.st. 26.IX, domājams - augusta mēnesī.

Vecmuižas draudzes 1915.g. baznīcas grāmata⁵³ rakstīta vācu (vietām arī latviešu) valodā; gandrīz visiem ierakstiem (jaun kopš 1915.g. sākuma un arī vēl 1916.gadā) ir datējumi abos stilos. Tā kā ieraksti nav chronologiskā, bet stipri sajauktā secībā, tad redzams, ka tie īstenībā izdarīti vēlāk, reizē par visu 1915.g. un varbūt pat vairākiem gadiem. Zināmu pieturas punktu dod mirušo saraksta sākumā latviski ierakstītais teikums: "Līdz 31.aug. [1915] p. vecā, tad jaunā stila".

Bārbeles draudzes baznīcas grāmatā⁵⁴ ieraksti krievu valodā beidzas v.st. 1915.g.28.jūlijā (o1915,4., sal. arī x1915,15. un +1915,21.), un ir pārtraukums līdz 1916.g.7.februārim (j.st.), kad sākas ieraksti vācu valodā (sal. +1916,2., 1.ierakstam par 1915.g. septembri trūkst datuma, kas liecina par vēlāku registrāciju pēc citu izteicieniem).

Sīkeles un Bornes draudzes kara laika kristīto saraksts⁵⁵ rakstīts latviešu valodā, ar lielām atstarpēm, bez atzīmēm par stila maiņu, tādēļ nevar noteikt pārejas laiku. Pārējo Augšzemes draudžu baznīcu grāmatas nebija pieejamas evakuācijas dēļ.

No Kurzemes un Zemgales draudžu grāmatām tātad redzams, ka tikai dažas draudzes (I Liepājas Trīsvienības, Mežotnes, Iecavas, varbūt Vecmuižas un Jelgavas) tūlīt paklausījušas pirmajiem vācu komandantūras rīkojumiem par jaunā stila ieviešanu. Dažas citas draudzes (II Liepājas Trīsvienības, Bārtas) pārgājušas uz jauno stilu vēlāk, bet liela daļa turpinājusi rakstīšanu met-

⁵² GLA Kbg 11359.

⁵⁴ GLA Kbg 9526.

⁵³ GLA Kbg 15598.

⁵⁵ GLA Kbg 14765.

rikas grāmatās vecajā stilā. Gandrīz visas draudzes rakstījušas grāmatas krievu valodā arī pēc vācu ienākšanas. Tādēļ Kurzemes Vācu pārvaldes šefs Jelgavā devis j.st. 19.XI caur pašvaldību militārajiem vadītājiem atsevišķu rīkojumu garīdzniekiem par baznīcu grāmatu rakstīšanu vācu valodā un jaunajā stilā. Šo rīkojumu tālāk devusi Ventspils apriņķa valde j.st. 27.XI un Liepājas apgabala pārvalde j.st. 6.XII. Pēc šī rīkojuma saņemšanas, ne vēlāk kā 1916.gada sākumā, tad draudzes arī pārgājušas uz jauno stilu un vācu valodu. Draudzēs, kas atradās piefrontes zonā, vai kur mācītāji bija projam, bērnus kristīja un mirušos apstāvēja pērminderi un skolotāji, attiecīgos ierakstus draudzes grāmatās izdarīja tikai vēlāk - no tam nereti radās neskaidrības stilu ieviešanā. Praktiskai baznīcu grāmatu lietāšanai noder šādi atzinumi: 1) Tanī laikā, kad grāmatas rakstītas vācu valodā, bez šaubām, lietāts jaunais stils. 2) Laikā no vācu karaspēka ienākšanas līdz pārejai uz vācu valodu (resp. no 1915.g. maija sākuma līdz gada beigām), ja lietātais stils nav norādīts, tas katrā atsevišķā gadījumā jāmēģina noskaidrot.

RĪGAS PILSĒT⁵⁶ un tās tuvāko apkārtni vācu karaspēks ieņēma j.st. 1917.g.3.septembrī, un jau 5.septembrī izsludināja rīkojumu par jaunā stila un Viduseiropas vasaras laika ieviešanu⁵⁶. Ar to jaunais stils ieviesās administrācijā, un pilsētas pašvaldības iestādes par pārejas laiku⁵⁷ aprēķiniem ņēmušas 1./14.IX. Rīgas vācu laikraksts "Rigasche Zeitung" savus numurus datēja tikai jaunajā stilā, kamēr latviešu laikraksts "Rīgas Latweeschu Awise" datēja abos stilos ne vien savu pirmo numuru trešdien, 1917.g. 3.oktobrī (20.septembrī), bet arī vēl 1918.gada numurus⁵⁸. Ātro pāreju uz jauno stilu rāda arī Rīgas luterticīgo draudžu baznīcu grāmatas.

⁵⁶ Sal. Rigasche Zeitung, vereinigt mit dem Rigaer Tageblatt, Nr.2. Dienstag, den 9.Oktober 1917 ievietoto sarakstu: Amtliche Verordnungen ... 5.September: Einführung des neuen Stils und der mitteleuropäischen Sommerzeit.

⁵⁷ Sal. Rīgas pilsētas statistiskā gada grāmata 1920-1922 (Rīgā, 1923), piezīmī 34.lpp.: 1.septembrī 1917.g. pēc vecā stila pārgāja registrācijas ziņā uz jauno stilu, t.i. 14.septembrī, kādēļ 1917.g. septembris aptver tikai 17 dienas.

⁵⁸ Sal. Rigas Latweeschu Awise, politisks un literarisks laikraksts, 1917.g. 1.nru un 1918.g. 148.nru.

Pēterā draudzes 1917.g. metriķa grāmata rakstīta⁵⁹ krievu valodā. Kristīto sarakstā pēdējais ieraksts vecajā stilā ir 3.augustā (≠1917,31), bet tālākajiem ierakstiem ir jau pierakstīta atzīme "nov.st.", un kāds bērns ir kristīts jau Rīgas ieņemšanas dienā j.st.3.IX (≠1917,32). Laulāto sarakstā atzīmes par stila maiņu nav (sal. ar 1917,28. un 29.), bet mirušo sarakstā jaunais stils pirmo reizi atzīmēts kādam 5.IX mirušam un 8.IX apbedītam (+1917,141), pēc kam atzīme "nov.stilj" turpinās līdz 20.IX apbedītiem (+1917,157) un tālāk datumi ir bez stila atzīmes.

Jaunajā Gertrūdes (vācu) draudzē krievu valodā rakstītā 1917.gada dzimušo sarakstā⁶⁰ jaunais stils pirmo reizi izpaužas kristību datējumā 3./12.IX 1917 (≠1917,27), laulāto sarakstā atzīmes par stila maiņu nav (sal. ar 1917,12. un 13.), bet mirušo sarakstā jaunais stils sākas ar kādu 6.IX mirušo un 9.IX apbedīto (+1917,122). Markus kapsētā apbedīto sarakstā jauno stilu norāda kāds datējums (+1917, 1031.): +22.aug. 4.sept., -8.sept., un tam sekojošie, bet laikam jaunajā stilā datēts arī jau iepriekšējais (1030.) ieraksts: +7.septembrī, -8.septembrī.

Pāvila (latv.) draudzē krievu valodā rakstītā 1917.g.dzimušo sarakstā⁶¹ ieraksti nav chronologiskā secībā, jo aiz 30. ieraksta: "≠4.jūlijā, ~13.augustā", seko divi 31.ieraksti (I ≠4.X/21.IX, ~26./13.X un II ≠11.VII, ~20.VIII), tad vēl četri 20.VIII (v.st.?) kristītie bērni un pēc tam atkal (36.) ieraksts: ≠11.septembrī-29.augustā, ~16.(3.) septembrī. Datējumi abos stilos doti līdz 40.ierakstam, bet tālāk tikai vienā (jaunajā) stilā. Šāds sajaukums rāda, ka ieraksti grāmatā izdarīti tikai vēlāk. Tomēr konstatējams, ka stila maiņa notikusi ne vēlāk kā j.st. 16.IX. Ar 1918.gadu sākas ieraksti vācu valodā.

Trīsvienības (latv.) draudzes dzimušo saraksts⁶² jau kopš 1903.gada rakstīts vācu valodā. 1917.gadā aiz 19.ieraksta (≠20.VII, ~21.VIII) seko 19a. ieraksts: "≠August 19 (1 Sept N.Styl), ~Sept 19", tad 20.ieraksts: "≠3/16 September, ~10 /September7" un tālāk 21.ieraksts jau atkal datēts tikai vienā (jaunajā) stilā: "≠ September 9, ~Oktöber 14". Tātad jaunais stils ieviests ne vēlāk kā 19.IX (dzimšanas ieraksts j.st. 1.IX datēts atpakaļ ejot).

⁵⁹ GLA Rbg 1475.

⁶⁰ GLA Rbg 432.

⁶¹ GLA Rbg 1232.

⁶² GLA Rbg 1632.

Jēzus draudzes dzimušo saraksts⁶³ arī kopš 1910.g. rakstīts vācu valodā. 1917.gadā aiz 26.ieraksta (№27.VI, ~ 6.VIII) ierakstīts starpā ar citu tinti un latviešu valodā: "No šejienes jaunais stils". Nākamais (27.) ieraksts datēts: №2.VIII, ~ 20.VIII. Tas liecina, ka starpieraksts izdarīts vēlāk un ir nepareizs. Jaunais stils vērojams gan 34.ierakstā, kur dzimšanas ailē svītrots "September 26", tai vietā ierakstot "Oktober neunten". Domājams, ka arī šinī draudzē stila maiņa notikusi septembrī.

Katolīcīgo Rīgas Sāpju Dievmātes baznīcas 1917.g. mirušo sarakstā⁶⁴, kas rakstīts krievu valodā līdz pat 1921.g. (sākot ar 1922.g., latviešu valodā), nekādas atzīmes par stila maiņu nav, bet to netieši norāda ierakstu datumi (+1917,276.-280.): aiz diviem 30.VIII un viena 29.VIII apbedītiem pēkšņi seko divi 16.IX apbedītie. Sērgu laikā tik liela atstarpe nav domājama, tādēļ jāsecina, ka pēc v.st. 30.VIII notikusi stila maiņa. To vēl pastiprina kāds (277.) ieraksts: +28.aug. 10.sept., = 30.aug., kas ir vienīgais datējums abos stilos.

Pareizticīgo Jāņa Priekšteča baznīcas metrikas grāmatā⁶⁵ stila maiņas laiku netieši norāda datējumi abos stilos, kas iesākas kristīto sarakstā 1917.g. 1./14.oktobrī (№1917,20v.), laulāto sarakstā 20.sept./3.oktobrī (№1917,26) un apbedīto sarakstā 3./16.septembrī (+1917,38s.). Tātad pāreja notikusi ne vēlāk kā j.st. 16.IX. Datējumi abos stilos krievu valodā rakstītajā grāmatā turpinās arī visu 1918.gadu.

Tātad Rīgas draudzēs jauno stilu sāka lietāt 1917.gadā septembrī, parasti jau tā pirmajā pusē - tūlīt pēc okupācijas varas izdotā rīkojuma. Rīgas apkārtnes draudzēs, ko vācu kara spēks okupēja reizē ar Rīgu, turpretim kopaina vairs nav tik pārskatāma.

Slokas un Dubultu draudzes 1917.g. kristīto sarakstā⁶⁶ pēdējais ieraksts (№1917,24) krievu valodā ir par kādu 22.augustā dzimušu un septembra mēnesī kristītu (datums nav minēts, kas

⁶³ GLA Rbg 725.

⁶⁴ GLA Rīgas dekanāts, Rīgas Sāpju Dievmātes bazn., Mirušo un apbedīto registers 1915-1925.

⁶⁵ GLA Metričeskaja kniga Rižskoj Ioanno-Predtečeskoj cerkvi za 1915 /-1918/ god.

⁶⁶ GLA Vbg 7915.

liecina, ka ieraksts izdarīts vēlāk un kristīšanas laiks nav drošs). 1918.gada ieraksti ir vācu valodā, pirmais no tiem - kāds 28.aprīlī dzimušais un 12.maijā kristītais (pie abiem datumiem atzīme "neuen Stils"). Laulāto sarakstā pārtraukums vēl ilgāks, atzīmju par stilu trūkst. Apbedīto sarakstā ieraksti ir stipri sajauktā secībā, to starpā arī kāds 1917.gada novembra bez datuma atzīmes.

Salas draudzes 1917.g. kristīto sarakstā⁶⁷ pēdējais ieraksts (±1917,5) krievu valodā ir par kādu 27.augustā dzimušu un 3.septembrī kristītu (bez stila atzīmes). 1918.g. 1.ieraksts vēl arī krievu valodā un ir par kādu 1917.g.20.novembrī dzimušu un 1918.gada 3.februārī (j.st. svētdienā) kristītu. Otrais ieraksts seko vācu valodā "x Februar 9, ~ Februar 24" (j.st. svētdiena). Nekādu atzīmju par stila maiņu nav.

Pinku draudzes 1917.g. baznīcas grāmatā⁶⁸, kas rakstīta krievu valodā, mirušo sarakstā aiz kāda 20.augustā apbedītā (+1917,42) seko virsraksts "Novago stila" un aiz tā (43.) ieraksts par kādu 9.septembrī apbedīto. Laulāto sarakstā atzīmju nav, bet kristīto sarakstā vērojams sajukums: aiz kāda 1917.g.16.jūlijā dzimuša un 23.septembrī (j.st.svētdienā) kristītā (bez stila atzīmes) seko kāds 26.jūlijā dzimušais un 6.augustā (j.st. pirmdienā, v.st. svētdienā) kristītais, kam pie abiem datumiem atzīme "H.OT." (±1917,18. un 19.). Atzīme par stilu ir arī pie tālākajiem ierakstiem līdz 4.novembrī (j.st. svētdienā) kristītiem (±1917,22). Šķiet, ka uz jauno stilu pāriets ar 9.septembri, bet ieraksti baznīcas grāmatā izdarīti tikai vēlāk, un tā radušās neskaidrības un kļūdas. 1918.gada grāmatā⁶⁹ ieraksti vācu valodā.

Olaines draudzes grāmatās⁷⁰ kristīto sarakstā atzīmju par stila maiņu nav, pēdējais 1917.g. ieraksts krievu valodā ir par 30.oktōbri (j.st. svētdienu), bet 1918.g. pirmais ieraksts vācu valodā ir 1918.g.14.aprīlī. Turpretim mirušo sarakstā aiz pēdējā krievu ieraksta (+1917,12): □19.VII, seko ieraksti vācu valodā, pie kam pirmajos divos atzīmēts (+1917,13. un 14.) arī jaunais stils: "+Sept.(1) vierzehn n.St. □September 13 n.St." un "+ August 21 n.St. □August 26"; arī vēl nākamais (+1917,15) ieraksts, bez stila atzīmes, ir par augusta mēnesi (+ August 27

⁶⁷ GLA Vbg 7495.

⁶⁸ GLA Vbg 6848.

⁶⁹ GLA Vbg 6849.

⁷⁰ GLA Vbg 4352, 4355

August 28), bet tad seko oktobrī apbedītie. Kaut arī sajauktā secībā liecina par ierakstu vēlāku izdarīšanu un logisko pretrunu dēļ (13.ierakstā +14.IX =13.IX) aina nav skaidra, tomēr var secināt, ka stila maiņa, domājams, notikusi septembra mēnesī.

Daugavgrīvas draudzes grāmatā⁷¹ pie 1917.g. ierakstiem, kas līdz gada beigām rakstīti krievu valodā, atzīmes par stila maiņu nav. Vairums kristību ierakstu līdz augustam ir v.st. svētdienās, bet kopš septembra - j.st. svētdienās. No laulāto saraksta nerodas skaidra aina, bet apbedīto sarakstā datumi ir stipri sajauktā secībā, un disenterijas epidēmijā mirušie ir apbedīti dažādās nedēļas dienās. Sākot ar 1918.g., saraksti ir vācu valodā un kristīto sarakstā pie diviem ierakstiem (*1918, 2. un 8.) ir atzīmes par dzimšanu vecā stila datumos (1917.g.). Vērojams, ka citi ieraksti ir jaunajā stilā.

Bīķeru draudzes dzimušo sarakstā⁷², kas 1917.g. rakstīts krievu valodā, atzīmes par ierakstu stilu pirmo reizi parādās kādam 17.septembrī (j.st.) kristītam (*1917,40) un turpinās līdz gada beigām. Sākot ar 1918.gadu, ieraksti ~~dzimst krievu~~ valodā un atzīmes par stilu sastopamas tikai pie 1917.g. dzimšajiem, kas kristīti 1918.gadā.

Ādažu draudzes 1917.g. baznīcas grāmatas⁷³ dzimušo un mirušo sarakstā ir ieraksts: "Nach der Einnahme Rigas durch die Deutschen Aug 1917 [v.st.], wurden die Kirchenbücher in deutscher Sprache weiter geführt". Pirms šī ieraksta grāmata rakstīta krievu valodā. Dzimušo sarakstā šis ieraksts ir starp 13.augustā (v.st.svētdienā) un 23.septembrī (j.st.svētdienā) kristītiem (*1917,29. un 30.), bet mirušo sarakstā starp 23.augustā un 24.augustā (v.st.trešdienā un ceturtdienā) apbedītiem (+1917, 50. un 51.). Tā kā minētajā tekstā nav norādījuma par stila maiņu, tad nav neiespējams, ka arī tālākie ieraksti izdarīti vecajā stilā. Noskaidrošanu vēl apgrūtina tas, ka mirušo sarakstā ierakstu datumi ir stipri sajauktā secībā (tie liecina, ka ierakstīti grāmatā tikai vēlāk) un apbedīšana izdarīta dažādās nedēļas dienās.

Kopsavilkumā par Rīgas apkārtnes draudzēm atzīstams, ka stila maiņa visumā notikusi septembra mēnesī, bet kara apstākļu

⁷¹ GLA Vbg 3104.

⁷² GLA Vbg 2472^d.

⁷³ GLA Vbg 1762.

un sērgu dēļ ieraksti reizēm pārtraukti vai izdarīti pēc laika, no kam cietusi ierakstu precizitāte.

VIDZEMĒ UN LATGALĒ jaunā stila izsludināšana notika jau pirms vācu okupācijas, saskaņā ar Krievijas Tautu komisāru padomes v.st. 1918.g. 24.janvāra dekrētu, kam šāds teksts⁷⁴:

Rietumu-Eiropas kalendāra ieviešana Krievijas republikā.

Lai nodibinātu vienādu gandrīz ar visām kultūrelām tautām laika skaitīšanu, Tautas Komisāru Padome nolēmj: ievest šā gada janvāra laikā /beigās?/ valsts dzīvē jauno kalendāru. Tādēļ arī 1) pirmā diena pēc šā gada 31.janvāra jāskaita nevis par 1.februāri, bet par 14.februāri, otrā - par 15.februāri u.t.t.; 2) visu uzņemto pienākumu termiņi - kā pēc nolīguma noslēgto, tā no likuma izrietošo - kuri notecētu pēc līdzšinējā kalendāra, laikā starp 1. un 14.februāri, skaitāmi par noteiktiem laikā starp 14. un 27.februāri, piekaitot pie katra attiecīgā termiņa 13 dienas klāt; 3) visus uzņemto pienākumu termiņus, kuriem pēc līdzšinējā kalendāra vajadzētu notecēt starp 14.februāri un 1.juliju š.g., ja abas puses vēlas, var uzskatīt par notecējušiem 13 dienas vēlāk; 4) visu uzņemto pienākumu termiņi, kuriem vajadzētu notecēt pēc līdzšinējā kalendāra laikā pēc š.g. 1.julija, jāskaita par noteiktiem tajos pašos termiņos pēc jaunievestā kalendāra; 5) aprēķinot pirmo reizi pēc jaunā kalendāra 14.februāra procentu termiņus visiem valsts un privātiem aizņēmumiem, visiem dividendu papīriem un noguldījumiem uz tekošā rēķina, skaitīt termiņus par notecējušiem pēc beidzamās procentu aprēķināšanas 13 dienas ātrāk; 6) personām, kuras saņem algu vai darba nomaksu katra mēneša beigās, izmaksāt 28.februāri š.g. līdzšinējo mēneša maksas summu, ātrēķinot no tās 13/30; 7) personām, kuras saņem algu vai darba nomaksu katra mēneša 15. un 30.dienā, izmaksāt 15.februāri nav izdarāma, bet 28.februāri š.g. viņām jāizmaksā visa līdzšinējā mēneša summa, ātrēķinot no tās 13/30; 8) personām, kuras saņem algu vai darba maksu katra mēneša 20.dienā, izmaksāt 20.februāri līdzšinējo mēneša summu, ātrēķinot no tās 13/30; 9) visus noteikto penziju un emeritūrizmaksu termiņus pēc š.g. 31.janvāra skaitīt par noteiktiem 13 dienas vēlāk; 10) līdz š.g. 1.julijam jāraksta pēc katra datuma pēc jaunā kalendāra iekavās līdzšinējā kalendāra dienas datums.

Dekretu parakstījuši: Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētājs Uljanovs (Lenins), tautas ārlietu komisāra palīgs Čičerins, komisāri: Šlapņikovs, Petrovskis, Algasovs, Odolenskis; Padomes lietu pārvaldnieks Boāč-Brujevičs, sekretārs Ģorbunovs.

+) Šis laikam gan ir plašākais rīkojums kāds par kalendāra stila maiņu jebkad dots, tomēr arī tas nenokārto visas problēmas (skat. 6.nodaļas beigās). Tā, piem., jau 1918.gadā Krievijā radās nesaprašanas ar Lieldienu svinēšanu⁷⁵; galu galā palika pie vecā aprēķina un svinēja Lieldienu 22.IV/5.V.

⁷⁴ Citēts latviešu tulkojumā no "Rigas Latweeschu Awises" 1918.g. 41.nra, kur norādīts uz "Brihwo Strehlneeku".

Tātad Vidzemē un Latgalē, kas toreiz vēl piederēja pie Krievijas, Gregora kalendārs bija ieviedams 1918.gada 1./14.februārī. Pēc izjukušām miera sarunām vācu armija jau j.st.18.februārī sāka virzīties uz priekšu, ieņemot 18.II Dugavpili, 21.II Cēsis un Limbažus, 22.II Raunu, Valmieru un Rēzekni, 23.II Valku un līdz 25.II visu pārējo Vidzemi un Latgali⁷⁶. Tā kā jaunais stils jau bija formāli ieviests, tad vācu komandantūras okupētajās vietās savos pirmajos rīkojumos vairs kalendāru nepieminēja, bet tikai lika ievest Viduseiropas laiku⁷⁷. Valkā Lieldienas jau svinēja pēc jaunā stila 31.martā⁷⁸. Stila maiņa izsekojama arī baznīcu metrikas grāmatās.

Araišu draudzes baznīcas grāmata⁷⁹ 1918.gadā rakstīta krievu valodā, stils datumiem pierakstīts tikai divos ierakstos mirušo sarakstā (+1918,13. un 14.): "+25.I (CTAP.CT.) □ 20.II (H.CT.)" un "+31.I (CTAP.CT.) □ 20.II (H.CT.)". Tātad stila maiņa notikusi pirms jaunā stila 20.II.

Cēsu lauku draudzes 1918.g. baznīcas grāmata⁸⁰, kas rakstīta krievu valodā, katra registra sākumā ierakstīts "Saraksti pēc jaunā stila vesti no 1918.g. marta mēneša. Cēsu lauku dr. māc. 1938.g.7.X paz. N° 800; B.v.II akts 13³⁸/3432." Šis mācītāja vēlākais paskaidrojums tomēr ir nepareizs, jo ir pretrunā ar ierakstu mirušo sarakstā (+1918,10): "+16.(3.) II □ 21.(8.) II", kas apliecina stila maiņu jau februārī. Arī laulību ieraksti 17.II un 24.II (j.st. svētdienās) vedina domāt, ka stila maiņa notikusi pirms j.st.17.II. Tāpat Cēsu pilsētas vācu draudzes 1918.g. mirušo sarakstā⁸¹, kas rakstīts vācu valodā, ir datējumi (+1918,3. un 4.): "+ Februar 18/5 □ Februar 22/9" un "+ Februar 19/6 □ Februar 25". Tātad Cēsis stila maiņa notikusi jau lielnieku laikā, ne vēlāk kā j.st. 16.II.

⁷⁵ Sal. I.F.Polak, Izmēneniņe kalendarja (Moskva,1918) 24. lpp.

⁷⁶ Sal. virspavēlniecības ziņojumus "Rigas Latweeschu Awises" 1918.g. 43.-6.nrā.

⁷⁷ Sal. Valkas vietējās komandantūras 1918.g. 24.februāra pavēli, kas iespiesta "Lihduma" 1918.g. 2.nrā, sestdien, 2.martā j.st.7. Tekstu skat. 2.nod. 81.piezīmē.

⁷⁸ Sal. "Lihduma" 1918.g. 24.nrā ar 31.III datēto rakstu "Lieldienu ievadraksta vietā".

⁷⁹ GLA Vbg 2321. ⁸⁰ GLA Vbg 2713. ⁸¹ GLA Vbg 2879.

Valmieras Veides draudzes 1918.g. baznīcas grāmatā⁸² nekādas atzīmes par stila maiņu, nedz arī datējumu abos stilos nav. Grāmata rakstīta sākumā krievu valodā, bet vēlāk, sākot ar 21.IV, vācu un beidzot kopš 8.XII latviešu valodā. Tā kā laulības lielāko tiesu notikušas 14., 21., 28.I (visas v.st. svētdienas), bet pēc tam 17.II, 12.V (abas j.st.svētdienas) un 20.V (j.st. 2.Vasarsv.), tad iespējams, ka stila maiņa notikusi j.st.17.II. Tā liek domāt arī kristību datumi 7., 14.I un 4.II (v.st. svētdienas), bet tālāk 17.II, 18.II, 3.III, 15.III vairs kristīšana svētdienās (j.st. 17.II un 3.III) nav pārsvarā. Apbedīšana notikusi visai dažādos datumos un ieraksti ir sajauktā secībā, bet arī te dominē 7.I (2 reiz), 14.I (5 reiz), 21.I (1 reiz), 28.I (6 reiz), 4.II (1 reiz), kas apliecina veco stilu, un tālāk 17.II, 24.II, 3.III, 10.III (2 reiz), 17.III, 24.III, kas rāda jauno stilu. Domājams, ka Valmierā stila maiņa notikusi 4./17.II.

Limbažu Katrīnas draudzes 1918.g. baznīcas grāmatā⁸³ redzama valodas maiņa: kristīto sarakstā ieraksts 28.I ir krievu un 24.III vācu valodā (x1918,1. un 2.); laulāto sarakstā 24.II krievu un 20.IV vācu (o1918,1. un 2.); stila maiņu vislabāki norāda apbedīto saraksta ieraksti 4.II un 24(11).II krievu, bet 10.III vācu valodā (+1918, 7., 8. un 9.). Šķiet, ka stila maiņa Limbažos notikusi februāra vidū, varbūt tikai pēc vācu ienākšanas.

Liepupes draudzes baznīcas grāmatā⁸⁴ pāreja no krievu uz vācu valodu notikusi 10.martā (sal. x1918, 12.-14.). Jaunais stils tieši norādīts jau 17.II (o1918,5) un 25.II (x1918,11), bet kādā ierakstā mirušo sarakstā (+1918,3) ar datējumu abos stilos: +18.(5.) II □ 22.(9.) II. Tātad Liepupē jaunais stils lietāts jau pirms vācu ienākšanas, sākot ar j.st. 17.II.

Rūjienas Ziemeļu draudzes baznīcas grāmatā⁸⁵ visos sarakstos ir atzīme: "Alle nachfolgenden Eintragungen sind nach neuem Stil datiert!" Šī atzīme, kas reizē rāda arī pāreju no krievu uz vācu valodu, atrodama starp 28.I un 10.IV apbedītiem (+1918,7. un 8.), 17.II un 21.IV laulātiem (o1918,4. un 5.), bet arī starp 28.I un 7.II (arī pierakstīts "alten Stils 20/I") kristītiem (x1918,6. un 7.). Šis pretrunīgās liecības (o v.st.

⁸² GLA Vbg 8852.

⁸⁵ GLA Vbg 7434.

⁸³ GLA Vbg 5769.

⁸⁴ GLA Vbg 5571.

17.II un ~ j.st.7.II) skaidri nenorāda jaunā stila ieviešanu, bet gan laikam liecina tikai par ierakstu ierakstīšanu grāmatā pēc laika. Rūjienas Dienvidu draudzes baznīcas grāmatā⁸⁶ arī tāda pati atzīme par stila maiņu, bet jau pirms šīs atzīmes krievu tekstā ir šādi datējumi abos stilos: ~17.(4.).II, ∞17./4.II (∞1918,4) un pat □14.(1.).II (+1918,15), kas seko aiz kāda 28.I apbedīta. Domājams, ka Rūjienā jaunais stils ieviests dekrētā paredzētā laikā - j.st. 14.II.

Apes draudzes grāmata⁸⁷ rakstīta 1918.g. krievu (mirušo saraksts latviešu) valodā, nekādu stila atzīmju nav. Laulāto sarakstā ieraksti sākas tikai ar aprīli, bet dzimušo un mirušo sarakstā ieraksti stipri jauktā secībā - šķiet, tie grāmatā ierakstīti krietni vēlāk. Februāra mēnesī ierakstos nav vērojami arī nekādi dominējoši datumi, pēc kā varētu vērtēt kalendāra stilu.

Alūksnes draudzes 1918.g. baznīcas grāmata⁸⁸ rakstīta vācu valodā, nekādu stila atzīmju nav. Ieraksti jauktā secībā, bet vērojams, ka trūkst ierakstu starp 5. un 22.februāri, tādēļ šinī laikā varētu būt notikusi stila maiņa.

Cesvaines draudzes grāmata⁸⁹ rakstīta 1918.g. krievu valodā, stilu maiņu norāda datējumi abos stilos, kas sākas kristītiem un laulātiem starp 14.I un 17(4).II (≠1918,3. un 4., ∞1918,4. un 5.), bet mirušo sarakstā vērojama nenoteiktība: apbedīšanas datumi ir 28.I, 16.II, 30.I, 26(3).II (+1918,14.-17.) un tālāk abos stilos līdz 1.VII/18.VI (+1918,66). Arī kristīto un laulāto sarakstā datējumi abos stilos turpinās līdz jūnijam, kas, šķiet, sakarā ar stila maiņas dekrēta noteikumu par vecā stila datumu atzīmēšanu iekavās līdz 1.VII. Tātad cesvainieši pārgājuši uz jauno stilu februārī.

Tirzas un Velēnās draudzes grāmata⁹⁰ par 1918.g. rakstīta latviski (šis apstāklis liek domāt, ka ieraksti īstenībā izdarīti vēlāk - pēc Latvijas valsts proklamēšanas), izņemot mirušo sarakstu, kas rakstīts krieviski (latviski sākts 1919.g.). Kristīto sarakstā dažiem datumiem ir stila atzīmes: ≠25.II j.st. ~16.III; ≠7.I v.st. ~25.III; ≠24.I v.st. ~27.III j.st. (≠1918, 9.-11. Tirzā) un tālāk bez stila atzīmēm. Tāpat Velēnā:

⁸⁶ GLA Vbg 7481.

⁸⁷ GLA Vbg 2231.

⁸⁸ GLA Vbg 2132.

⁸⁹ GLA Vbg 3003.

⁹⁰ GLA Vbg 8397.

*1917.28.XII ~ 1918.4.II v.st.; *4.I v.st. ~ 21.I; *1918.24.II j.st., par kristīšanu nav atzīmes (*1918, 3., 4. un 8. Velēnā). Laulāto sarakstā stila atzīmju trūkst, un no laulību datumiem (Tirzā 18.II, Velēnā 10. un 25.II) nevar droši spriest par stilu. Arī mirušo sarakstā stils nav atzīmēts, apbedījumi Velēnā bijuši 4.II (3 reiz) un 6.II. Vērojams, ka 1918.g. februārī stila maiņa notikusi, bet datums nav tuvāk nosakāms.

Stružānu luterticīgo draudze Latgalē, kas kara laikā apkalpoja plašu apvidu, savā baznīcas grāmatā⁹¹ ierakstus numurējusi kopīgi 1917.-20.g., ierakstu datumu nav sakārtoti pat pa gadiem, bet daudzi ieraksti izdarīti vēlāk uz protokolu pamata. Stila atzīmju nekur nav, un nedaudzie ieraksti, kas attiecas uz 1918.g. februāri, nedod pietiekamu pamatu galīgam secinājumam.

Katoļu Bēržu draudzes 1918.g. dzimušo saraksts⁹² rakstīts uz iespiestām veidlapām latgaliešu izloksnē (tātad pagatavots vēlāk), nekādu stila atzīmju nav. Tā kā kristību datumos aiz 31.I seko 21., 22., 29., 11. un 17.II, tad domājams, ka stila maiņa notikusi dekrētā noteiktā laikā, 1./14.II. Ludzas baznīcas 1918.g. dzimušo saraksts⁹³ sākas tikai 23.VI (ieraksti līdz 1920.g. krievu valodā) un ir bez stila atzīmēm, bet datumu, kuros kristīti vairāki bērni reizē, ir j.st. svētdienās.

Beigās konstatējams, ka stila maiņa Vidzemē un Latgalē visumā notikusi jau 1918.g. 1./14.II vai īsi pēc tam. Neskaidrību rada kara apstākļu dēļ nokavētie un tādēļ vēlāk atzīmētie ieraksti, kur stila ziņā nepilnības un pat pretrunas. Vāciskajos ierakstos visur lietāts jaunais stils (izņēmumi ir draudzes, kam visu laiku grāmatā rakstīta vācu valodā, piem., Cēsu vācu draudze, vai kas grāmatas vēlāk vācu valodā pārrakstījušas, piem., Alūksnes draudze). Ieraksti 1918.g. februārī, kur stils nav nepārprotami norādīts, pētījami katrā atsevišķā gadījumā sīkāk.

Tālākās frontes maiņas 1918.-20.g. vairs pārmaiņas kalendāra stilā nevarēja radīt, jo abpus fronteī bija ieviests jaunais stils. Gan sagaidāma pareizticīgo Lieldienu svinēšana pēc vecā stila (ar jaunā stila datumu), kas tomēr pārprātumus datējumus nevarētu radīt, jo šinī laikā vairs nedatē ar baznīcas

⁹¹ GLA Lbg 134.

⁹² GLA Bēržu baznīcas dzimšanas metrika 1918-1922.

⁹³ GLA Ludzas baznīcas dzimšanas akti 1918-1924.

VI tabula. LATVIJĀ LIETĀTIE KALENDĀRA STILI XVI - XX G.S.

Gadsimti	Mainas laiki	Rīgā	Vidzemē	Kurzemē Zemgalē	Latgalē
XVI	iepriekš	Jūlija (Pāreja)	Jūlija	Jūlija	Jūlija
	1584.XII 1585.I				
XVII		Jūlija	Jūlija	Jūlija	Jūlija
	1614.VII	Jūlija	(Pāreja)	Pāreja	Pāreja
	1618.I			Pāreja	
	1629.		Jūlija	Gregora	Gregora
	1644.		Jūlija		
XVIII		Jūlija	Jūlija		
	1700.IV	Zviedru	Pāreja	Gregora	Gregora
	1700.XII		Zviedru		
	1710.XII	Jūlija	Jūlija	Pāreja	
	1796.II			Jūlija	Jūlija
	1796.III 1797.				
XIX		Jūlija	Jūlija	Jūlija	Jūlija
				Jūlija	
XX	1915.V	Jūlija	Jūlija	Pāreja	Jūlija
	1915.XII				
	1917.IX	Gregora	Gregora	Gregora	
	1918.II				
	vēlāk				

svētdienām. Tāpat jāpiezīmē, ka saimniecības gadā vēl ilgi turējās pie vecā stila, piem., paturēja agrākās tirgus dienas.

KOPSAVILKUMĀ mūsu zemē lietātie kalendāra stili XVI līdz XX gadsimtā uzrādīti VI tabulā, sniedzot salīdzinājumā atsevišķi ziņas par Rīgu, Vidzemi, Latgali un Kurzemi ar Zemgali. Pārejas laikos var būt lietāti abi stili, kas arvien novērtējams pēc ziņu avota rakstura. Darījumos ar centrālo valdību vai ārzemēm, protams, var būt lietāts tur noteiktais stils.

PIELIKUMI

I pielikums. 1.LIELDIENU DATUMI 1501. - 2000. GADĀ

Avoti: Ginzl, F.K., Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, III Bd. (Leipzig, 1914), 416.-19.lpp.
 Brinkmann, H., Alte und neue Zeitrechnung, Sippenbücherei Bd. 14 (Görlitz, 1939), 156.-9.lpp.
 Richter, A., Kalender für Riga auf das Jahr 1899 (Riga, 1898), 158.-67.lpp.
 Lietzmann, H., Zeitrechnung, Sammlung Göschen Bd. 1085 (Berlin, 1946), 58.-75.lpp.

Apzīmējumi: Pasvītrotie Lieldienu datumi ir garajos gados.
 1. Lieldienas abos stilos svinamas vienā dienā, kaut dažādos datumos; visos pārējos gados j.st. Lieldienas ir agrāk par v.st. Lieldienām.
 * Sis datums derīgs tikai mūžīgā kalendārā (skat. II pielikumu) iestādīšanai laikam no 1852.g.15.X līdz 31.XII j.st. (annus correctionis).
 Lai aprēķinātu pareizticīgo Lieldienas kopš 1918.gada jaunajā stilā, jāpieskaita tabulas Jūl.kal. datumam 13 dienas (stilu starpība).

Gads	Jūlija kal.	Gads	Jūlija kal.	Gads	Jūlija kal.	Gads	Kalendārs	
						Jūl.	Greg.	
1501	11.4	1526	1.4	1551	29.3	1576	22.4	-
02	27.3	27	21.4	52	17.4	77	7.4	-
03	16.4	28	12.4	53	2.4	78	30.3	-
04	7.4	29	28.3	54	25.3	79	19.4	-
05	23.3	1530	17.4	55	14.4	1580	3.4	-
06	12.4	31	9.4	56	5.4	81	26.3	-
07	4.4	32	31.3	57	18.4	82	15.4	(18.4) *
08	23.4	33	13.4	58	10.4	83	31.3	10.4
09	8.4	34	5.4	59	26.3	84	19.4	1.4
1510	31.3	35	28.3	1560	14.4	85	11.4	21.4
11	20.4	36	16.4	61	6.4	86	3.4	6.4
12	11.4	37	1.4	62	29.3	87	16.4	29.3
13	27.3	38	21.4	63	11.4	88	7.4	17.4
14	16.4	39	6.4	64	2.4	89	30.3	2.4
15	8.4	1540	28.3	65	22.4	1590	19.4	22.4
16	23.3	41	17.4	66	14.4	91	4.4	14.4
17	12.4	42	9.4	67	30.3	92	26.3	29.3
18	4.4	43	25.3	68	18.4	93	15.4	18.4
19	24.4	44	13.4	69	10.4	94	31.3	10.4
1520	8.4	45	5.4	1570	26.3	95	20.4	26.3
21	31.3	46	25.4	71	15.4	96	11.4	14.4
22	20.4	47	10.4	72	6.4	97	27.3	6.4
23	5.4	48	1.4	73	22.3	98	16.4	22.3
24	27.3	49	21.4	74	11.4	99	8.4	11.4
1525	16.4	1550	6.4	1575	3.4	1600	23.3	2.4

Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.
1601	12.4:22.4	1651	30.3: 9.4	1701	20.4 27.3	1751	7.4 11.4
02	4.4 7.4	52	18.4 31.3	02	5.4:16.4	52	29.3 2.4
03	24.4 30.3	53	10.4 13.4	03	28.3: 8.4	53	11.4:22.4
04	8.4:18.4	54	26.3: 5.4	04	16.4 23.3	54	3.4:14.4
05	31.3:10.4	55	15.4 28.3	05	8.4 12.4	55	23.4 30.3
06	20.4 26.3	56	6.4:16.4	06	24.3: 4.4	56	14.4 18.4
07	5.4:15.4	57	29.3 1.4	07	13.4:24.4	57	30.3:10.4
08	27.3: 6.4	58	11.4:21.4	08	4.4 8.4	58	19.4 26.3
09	16.4 19.4	59	3.4:13.4	09	24.4 31.3	59	11.4 15.4
1610	8.4 11.4	1660	22.4 28.3	1710	9.4:20.4	1760	26.3: 6.4
11	24.3: 3.4	61	14.4 17.4	11	1.4 5.4	61	15.4 22.3
12	12.4:22.4	62	30.3: 9.4	12	20.4 27.3	62	7.4 11.4
13	4.4 7.4	63	19.4 25.3	13	5.4:16.4	63	23.3: 3.4
14	24.4 30.3	64	10.4 13.4	14	28.3 1.4	64	11.4:22.4
15	9.4:19.4	65	26.3: 5.4	15	17.4 21.4	65	3.4 7.4
16	31.3 3.4	66	15.4:25.4	16	1.4:12.4	66	23.4 30.3
17	20.4 26.3	67	7.4 10.4	17	21.4 28.3	67	8.4:19.4
18	5.4:15.4	68	22.3: 1.4	18	13.4 17.4	68	30.3 3.4
19	28.3 31.3	69	11.4:21.4	19	29.3: 9.4	69	19.4 26.3
1620	16.4 19.4	1670	3.4 6.4	1720	17.4 31.3	1770	4.4:15.4
21	1.4:11.4	71	23.4 29.3	21	9.4 13.4	71	27.3 31.3
22	21.4 27.3	72	7.4:17.4	22	25.3: 5.4	72	15.4 19.4
23	13.4 16.4	73	30.3 2.4	23	14.4 28.3	73	31.3:11.4
24	28.3: 7.4	74	19.4 25.3	24	5.4:16.4	74	20.4 3.4
25	17.4 30.3	75	4.4:14.4	25	28.3 1.4	75	12.4 16.4
26	9.4 12.4	76	26.3: 5.4	26	10.4:21.4	76	3.4 7.4
27	25.3: 4.4	77	15.4 18.4	27	2.4:13.4	77	16.4 30.3
28	13.4:23.4	78	31.3:10.4	28	21.4 28.3	78	8.4:19.4
29	5.4:15.4	79	20.4 2.4	29	6.4:17.4	79	31.3 4.4
1630	28.3 31.3	1680	11.4:21.4	1730	29.3: 9.4	1780	19.4 26.3
31	10.4:20.4	81	3.4 6.4	31	18.4 25.3	81	4.4:15.4
32	1.4:11.4	82	16.4 29.3	32	9.4 13.4	82	27.3 31.3
33	21.4 27.3	83	8.4:18.4	33	25.3: 5.4	83	16.4 20.4
34	6.4:16.4	84	30.3 2.4	34	14.4:25.4	84	31.3:11.4
35	29.3: 8.4	85	19.4 22.4	35	6.4 10.4	85	20.4 27.3
36	17.4 23.3	86	4.4:14.4	36	25.4 1.4	86	12.4 16.4
37	9.4 12.4	87	27.3 30.3	37	10.4:21.4	87	28.3: 8.4
38	25.3: 4.4	88	15.4 18.4	38	2.4 6.4	88	16.4 23.3
39	14.4:24.4	89	31.3:10.4	39	22.4 29.3	89	8.4 12.4
1640	5.4 8.4	1690	20.4 26.3	1740	6.4:17.4	1790	24.3: 4.4
41	25.4 31.3	91	12.4 15.4	41	29.3 2.4	91	13.4:24.4
42	10.4:20.4	92	27.3: 6.4	42	18.4 25.3	92	4.4 8.4
43	2.4 5.4	93	16.4 22.3	43	3.4:14.4	93	24.4 31.3
44	21.4 27.3	94	8.4 11.4	44	25.3: 5.4	94	9.4:20.4
45	6.4:16.4	95	24.3: 3.4	45	14.4 18.4	95	1.4 5.4
46	29.3 1.4	96	12.4:22.4	46	30.3:10.4	96	20.4 27.3
47	18.4 21.4	97	4.4 7.4	47	19.4 2.4	97	5.4:16.4
48	2.4:12.4	98	24.4 30.3	48	10.4 14.4	98	28.3: 8.4
49	25.3: 4.4	99	9.4:19.4	49	26.3: 6.4	99	17.4 24.3
1650	14.4 17.4	1700	31.3 11.4	1750	15.4 29.3	1800	8.4 13.4

Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.	Gads	Kalendārs Jūl. Greg.
1801	24.3: 5.4	1851	8.4:20.4	1901	1.4 7.4	1951	16.4 25.3
02	13.4 18.4	52	30.3:11.4	02	14.4 30.3	52	7.4 13.4
03	5.4 10.4	53	19.4 27.3	03	6.4 12.4	53	23.3: 5.4
04	24.4 1.4	54	11.4 16.4	04	28.3 3.4	54	12.4 18.4
05	9.4 14.4	55	27.3: 8.4	05	17.4 23.4	55	4.4 10.4
06	1.4 6.4	56	15.4 23.3	06	2.4:15.4	56	27.3 1.4
07	14.4 29.3	57	7.4 12.4	07	22.4 31.3	57	8.4:21.4
08	5.4:17.4	58	23.3: 4.4	08	13.4 19.4	58	31.3 6.4
09	28.3 2.4	59	12.4:24.4	09	29.3:11.4	59	20.4 29.3
1810	17.4 22.4	1860	3.4 8.4	1910	18.4 27.3	1960	4.4:17.4
11	2.4:14.4	61	23.4 31.3	11	10.4 16.4	61	27.3 2.4
12	21.4 29.3	62	8.4:20.4	12	25.3: 7.4	62	16.4 22.4
13	13.4 18.4	63	31.3 5.4	13	14.4 23.3	63	1.4:14.4
14	29.3:10.4	64	19.4 27.3	14	6.4 12.4	64	20.4 29.3
15	18.4 26.3	65	4.4:16.4	15	22.3: 4.4	65	12.4 18.4
16	9.4 14.4	66	27.3 1.4	16	10.4:23.4	66	28.3:10.4
17	25.3: 6.4	67	16.4 21.4	17	2.4 8.4	67	17.4 26.3
18	14.4 22.3	68	31.3:12.4	18	22.4 31.3	68	8.4 14.4
19	6.4 11.4	69	20.4 28.3	19	7.4:20.4	69	31.3 6.4
1820	28.3 2.4	1870	12.4 17.4	1920	29.3 4.4	1970	13.4 29.3
21	10.4:22.4	71	28.3: 9.4	21	18.4 27.3	71	5.4 11.4
22	2.4 7.4	72	16.4 31.3	22	3.4:16.4	72	27.3 2.4
23	22.4 30.3	73	8.4 13.4	23	26.3 1.4	73	16.4 22.4
24	6.4:18.4	74	31.3 5.4	24	14.4 20.4	74	1.4:14.4
25	29.3 3.4	75	13.4 28.3	25	6.4 12.4	75	21.4 30.3
26	18.4 26.3	76	4.4:16.4	26	19.4 4.4	76	12.4:18.4
27	3.4:15.4	77	27.3 1.4	27	11.4 17.4	77	28.3 10.4
28	25.3: 6.4	78	16.4 21.4	28	2.4 8.4	78	17.4 26.3
29	14.4 19.4	79	1.4:13.4	29	22.4 31.3	79	9.4 15.4
1830	6.4 11.4	1880	20.4 28.3	1930	7.4:20.4	1980	24.3: 6.4
31	19.4 3.4	81	12.4 17.4	31	30.3 5.4	81	13.4 19.4
32	10.4:22.4	82	28.3: 9.4	32	18.4 27.3	82	5.4 11.4
33	2.4 7.4	83	17.4 25.3	33	3.4:16.4	83	25.4 3.4
34	22.4 30.3	84	8.4 13.4	34	26.3 1.4	84	9.4:22.4
35	7.4:19.4	85	24.3: 5.4	35	15.4 21.4	85	1.4 7.4
36	29.3 3.4	86	13.4:25.4	36	30.3:12.4	86	21.4 30.3
37	18.4:26.3	87	5.4 10.4	37	19.4 28.3	87	6.4:19.4
38	3.4:15.4	88	24.4 1.4	38	11.4 17.4	88	28.3 3.4
39	26.3 31.3	89	9.4:21.4	39	27.3: 9.4	89	17.4 26.3
1840	14.4 19.4	1890	1.4 6.4	1940	15.4 24.3	1990	2.4:15.4
41	30.3:11.4	91	21.4 29.3	41	7.4 13.4	91	25.3 31.3
42	19.4 27.3	92	5.4:17.4	42	23.3: 5.4	92	13.4 19.4
43	11.4 16.4	93	28.3 2.4	43	12.4:25.4	93	5.4 11.4
44	26.3: 7.4	94	17.4 25.3	44	3.4 9.4	94	18.4 3.4
45	15.4 23.3	95	2.4:14.4	45	23.4 1.4	95	10.4 16.4
46	7.4 12.4	96	24.3: 5.4	46	8.4:21.4	96	1.4 7.4
47	23.3: 4.4	97	13.4 18.4	47	31.3 6.4	97	14.4 30.3
48	11.4:23.4	98	5.4 10.4	48	19.4 28.3	98	6.4 12.4
49	3.4 8.4	99	18.4 2.4	49	11.4 17.4	99	29.3 4.4
1850	23.4 31.3	1900	9.4 15.4	1950	27.3: 9.4	2000	17.4 23.4

II pielikums. MŪŽĪGAIS KALENDĀRS

Šeit aprakstītajam "mūžīgajam kalendāram" par ierosinājumu bijis jau pieminētais Brinkmaņa modelis^x ar pārbīdāmu maināmo svētku un nedēļas dienu skālu. Brinkmaņa ieteiktais modelis tomēr nav vēl gluži pilnīgs. Tā galvenie trūkumi: 1) Nemaz nav atzīmēti nosaukumi baznīcas gada svētdienām adventā, pēc Ziemsvētkiem, Jaungada un Zvaigznes dienas (kustīgajā skālā gluži patvarīgi un automatiski turpinātas svētdienas pēc Vasarsv. atsvētes arī decembrī, kaut gan šinī mēnesī var būt tikai adventa svētdienas), tādēļ, atšifrējot datējumus novembrī, decembrī, janvārī un februārī, šīm svētdienām arvien iepriekš jānosaka nosaukumi. 2) No nemaināmiem svētkiem (ko kustīgajā skālā, protams, atzīmēt nevar) ar treknāka iespieduma datumu izcelti tikai Ziemsvētki, kamēr pārējo nemaināmo svētku datumu arvien jāpatur prātā vai jātur blakus saraksts. 3) Mēneša datumu atzīmēti pārmaiņus kreisajā un labajā malā svētdienu skālai, ar ko gan ietaupa telpu un palielina stabilitāti, bet pavairo arī pārskatīšanās iespējas (iznāk blakus divas datumu ailes, starp februārī un martu pat trīs). 4) Tabulas kalendārs gadam (lai samazinātu formātu) iespiests abās pusēs, tādēļ uz reizi pārredzams tikai viens pusgads, bet, grozot kustīgā skāla viegli ir kustas, tāpēc pirms nolasīšanas tā arvien jāpārbauda (jānotur vērā 1. Lieldienu datums kontrolei). Daļa pieminēto trūkumu ir novērsti šeit pievienotajā modeli (skat. beigās).

Technisku apstākļu dēļ nebija iespējams pagatavot jau gatavu modeli, bet tāds jādarina lietātājam pašam no iespiestajām divām lapām. Pirmā lapa ar mēnešu dienām ir kalendāra nekustīgā daļa, bet otrā - ar nedēļu dienām un baznīcas svētdienu nosaukumiem - ir kustīgajai skālai. Šai kustīgajai skālai jānogriež malās iespiestās palīgskālas A un B (skat. tālāk), bet atlikušā daļa jāuzlipina uz biezāka kartona vai papes (praktisks padoms - nav jāpielipina visa skāla, bet tikai pāri kartonam aplocītā augšmala un apakšmala). Nekustīgajai mēnešu dienu skālai paredzētajā lapā jāizgriež melni iespiestie laukumi (lai caur tiem varētu saredzēt palikto kustīgo skālu) un četras iezīmētās šķeltnes (palīgskālu A un B ievēršanai). Tad jāsaliek pareizā

^x Brinkmann, H., Alte und neue Zeitrechnung (Görlitz, 1939) pielikumā.

stāvoklī viena virs otras sekošas trīs kārtas: 1) kaut kāds kartona vai papes gabals, kas noder kalendāra pamatnei, 2) kartons vai pape ar uzlīpināto kustīgo skālu, 3) nekustīgā skāle ar mēnešu dienām (jāskatās, lai tā sadēvētu ar kustīgo skālu zem tās). Vidējā kārta (kustīgā skāle) jāņem drusku šaurāka par virsējo un apakšējo, un tai abās malās jāpieliek šauras papes strēmeles - sliedes, kuru starpā var slīdēt kustīgā skāle. Pēc pielāgošanas jāpastiprina (visērtāki ar brošējamām adatām) pirmā un trešā kārta (reizē cauri brošējot arī to starpā ieliktais papes "sliedes"). Beidzot jāizgriež vajadzīgā formātā strēmeles palīgskālām A un B (tās var pastiprināt, palipinot apakšā izturīga papīra strēmeles) un jāievel nekustīgās mēnešu dienu skālas šķeltnēs. Ja nav paredzēts kalendāru pastāvīgi lietāt, atsevišķām reizēm var izlīdzēties, uzliekot nekustīgo mēnešu dienu skālu (ar izgriezumiem) pareizā stāvoklī uz kustīgās svētku skālas.

Kalendāru lietājot, vispirms ar I pielikumā (110.-12.lpp) atrasto vajadzīgā gada un kalendāra stila 1.Lieldienu datumu iestādāma kustīgā svētku skāle - pārbīdot to, kamēr melnā bulta (martā vai aprīlī) atrodas pretī attiecīgai mēneša dienai. (Zviedru ķēniņa kalendāram 1.Lieldienu datums sameklējams šī darba IV tabulā 88.lpp.) Tad iestādāmas kustīgās palīgskālas A un B (ja neinteresē datējumi janvārī un decembrī, palīgskālas var nemaz neiestādīt): nosaukumi iestādāmi pretī attiecīgajām svētdienām, rangoties A skālā pēc Zvaigznes dienas un B skālā pēc 1.Ziemsvētku nedēļas dienas. Tagad attiecīgā gada kalendārijs ir lietāšanas kārtībā. Jāatceras, ka garajā gadā (to jau norāda pasvītrotais datums I pielikuma tabulā) janvārī un februārī ņemamas datumu skālas ar trekni iespiestajiem skaitļiem, bet parastajos gados - ar parastajiem skaitļiem. Vairumam baznīcu svētdienu uzrādīti tie latīņu nosaukumi, kas datējumos visbiežāki sastopami. Pārējie varianti un īpatnības dažādām konfesijām viegli noskaidrojami I tabulā. Gada galos sekošām svētdienām var būt vairāki nosaukumi, no kuriem tad jākonstatē vajadzīgais: 1) Ar J.g./Zv.d. apzīmētā svētdiena var būt Jaungadā (ja pamatskāle rāda 1.I svētdienā), Zvaigznes dienā (ja 6.I svētdienā) vai svētdiena pēc Jaungada (starp 2. un 5.I) - atbilde iznāk tikai viennozīmīga. 2) Ja 1.Lieldienas ir starp 29.III - 4.IV, tad janvāra pēdējā svētdiena ir Septuagesima, nevis 4.p.Zv., bet ja 1.Lieldienas ir pirms 29.III, tad 3.p.Zv.

un 4.p.Zv. vietā jālasa Septuagesima un Sexagesima. 2) 1.Ziemsvētki ir ceturtdienā, piektdienā, sestdienā vai svētdienā, tad novembra pēdējā svētdiena ir 1.advents, nevis - sv.p.Tr. 4) Ar Z.sv. apzīmētā svētdiena var būt 1.Ziemsvētki (ja pamatskāla rāda 25.XII svētdienā) vai arī svētdiena pēc Ziemsvētkiem (ja 25.XII nav svētdienā). Šie šķietami sarežģītie nosacījumi (kas rodas, pārejot no Zv.d. svētdienām uz Lieldienu ciklu un no p.Tr. svētdienām uz adventu) jau pēc neilgas ievingrināšanās top acīm redzami un darbā neaizkavē.

No maināmajiem svētkiem "mūžīgajā kalendārā" uzrādīti: Pelnu diena, Lūdzamā diena (tagadējā luterticīgo L.d.), Zaļā ceturtdiena, Lielā piektdiena, 1. un 2.Lieldienas, Debesbrūkšanas diena, 1. un 2.Vasarsvētki un Sakramenta svētki. Senāko laiku Lūdzamās dienas, to nenoteiktā rakstura dēļ, nav atzīmētas. Noteiktam laikmetam tās var ierakstīt kustīgajā skālā pats lietātājs. Nemaināmos svētkus mēģināts norādīt mēneša dienu skālā, iespiežot attiecīgos datumus tumšākā krāsā un apzīmējot ar burtiem: K - Kristus svētki, M - Marijas svētki, A - apustuļu dienas, S - svēto dienas (arī Jāzepi, Jāni un Miķeļi), kas mūsu zemē visbiežāki lietātas datējumos, $\diamond$ - pārējie nemaināmie svētki.

Tā "mūžīgais kalendārs" viegli iestādāms ikvienam vajadzīgam gadam un jebkuram kalendāra stilam. Atšifrējot datumus pēc baznīcas svētkiem un svētdienām, tas ietaupa daudz laika un pūļu.

AVOTI UN LITERĀTŪRA

I. NEIESPIESTIE AVOTI

Latvijas valsts arhīvā (LVA)

Vidzemes baznīcu grāmatas (Vbg)

- 20. Āraišu draudze 1684-1704.
- 22. Āraišu draudze 1740-1760.
- 131. Krimuldas draudze 1668-1725.
- 168. Liezēres draudze 1688-1702.
- 255. Raunas draudze 1666-1740.
- 256. Raunas draudze 1700-1740.
- 289. Mazsalacas draudze 1700-1709.
- 317. Straupes draudze 1679-1709.

Kurzemes baznīcu grāmatas (Kbg)

- 26. Bārbeles draudze 1789-1799.
- 118. Grobiņas vācu draudze 1771-1833.
- 142. Irves un Ģipkas draudze 1741-1813.
- 142a Ģipkas baznīca 1796.
- 142b Irves baznīca 1796.

- 157. Jelgavas Trīsvienības draudze 1641-1655
- 159. Jelgavas Trīsv. baznīcas pilsētas draudze 1752-1802.
- 160. Jelgavas Trīsv. baznīcas vācu lauku draudze 1742-1816.
- 191. Jelgavas Annas baznīcas latviešu draudze 1796.
- 308. Lašu draudze 1790-1825.
- 321. Liepājas vācu draudze 1652-1717.
- 333. Liepājas latviešu draudze 1791-1822.
- 400. Piltēnes draudze 1781-1833.
- 410. Rucavas un Sventājas draudze 1765-1804.
- 456. Sīķeles un Bornes draudze 1789-1812.
- 500. Ventspils draudze 1636-45, 1792-1807.

Ģimēņu lietu arhīvā (GLA)

Rīgas baznīcu grāmatas (Rbg)

- 432. Jaunās Gertrūdes vācu draudzes 1917.g. dzimušo, laulāto un mirušo saraksts.
- 725. Jēzus draudzes 1910.-17. dzimušo saraksts.
- 1232. Pāvila latviešu draudzes 1914.-22.g. dzimušo saraksts.
- 1475. Pēterā dr. 1917.g. dzim., laulāto un mirušo saraksts.
- 1632. Trīsvienības latv. dr. 1903.-25.g. dzimušo saraksts.

Vidzemes baznīcu grāmatas (Vbg)

- 1762. Ādažu dr. 1917.g. dzimušo, laulāto un mirušo saraksts.
- 2132. Alūksnes 1918.g. " " " "
- 2231. Apes dr. 1914.-22.g. " " " "
- 2321. Araišu 1918.-22.g. " " " "
- Bez tam arī 1834.-91. un 1895.g. saraksti.
- 2472d Biķeru draudzes 1914.-32.g. dzimušo saraksts.
- 2713. Cēsu lauku dr. 1918.g. dzim., laul. un mir. saraksts.
- Bez tam arī 1834.-91.g. saraksti.
- 2879. Cēsu pils. vācu dr. 1916.-21.g. dz., laul. u. mir. sar.
- 3003. Cesvaines dr. 1918.-22.g. dzim., laul. un mir. sar.
- 3104. Daugavgrīvas 1917.-19.g. " " " "
- 5571. Liepupes dr. 1918.gada " " " "
- 5769. Limbažu Katrīnas dr. 1918.g. " " " "
- 4352. Olaines draudzes 1892.-1932.g. dzimušo saraksts.
- 4355. Olaines " 1892.-1932.g. mirušo "
- 6848. Piņķu dr. 1917.g. dzimušo, laulāto un mirušo saraksts.
- 6849. Piņķu dr. 1918.g. " " " "
- 7434. Rūjienas Ziemeļu dr. 1915.-20.g. dz., laul., mir. sar.
- 7481. Rūjienas Dienvidu " 1915.-19.g. " " " "
- 7495. Salas draudzes 1899.-1939.g. dzimušo saraksts.
- 7915. Slokas un Dubultu dr. 1914.-20.g. dz., laul., mir. sar.
- 8397. Tirzas un Velēnas " 1917.-19.g. " " " "
- 8852. Valmieras Veides " 1918.g. " " " "

Kurzemes baznīcu grāmatas (Kbg)

- 9526. Bārbeles dr. 1912.-17.g. dzim., laul. un mir. sar.
- 9620. Bārtas " 1915.g. " " " "
- 9752. Bauskas pils. latv. dr. 1900.-23.g. dzimušo saraksts.
- 9946. Blīdienes dr. 1910.-15.g. dzim., laul. un mir. sar.
- 9947. Blīdienes " 1916.- " g. " " " "
- 11359. Iecavas un Lambārtes dr. 1913.-15.g. dz., laul., mir. sar.
- 11377. Irves draudzes 1892.-1919.g. dzimušo saraksts.
- 11684. Jelgavas Annas lauku dr. 1915.-17.g. dz., laul., mir. sar.
- Arī 1866.gada saraksts.
- 11910. Jelgavas Trīsvienības vācu lauku dr. 1910.-15.g. dzimušo, laulāto un mirušo saraksts.

12768. Lestenes dr. 1892.-1926.g. dzim., laul. un mir. sar.
 12878. Liepājas Annas latv.dr. 1915.g.dz., laul., mir. sar.
 13032. Liepājas Trīsv. II vācu dr. 1915.g.dz., laul., mir. sar.
~~13033. Liepājas Trīsv. I vācu dr. 1915.g. " " " "~~
 13368. Mežotnes draudzes 1902.-19.g. mirušo saraksts.
 14765. Sīķeles un Bornes dr. 1913.-22.g. dzimušo saraksts.
 Stendes un Spārnes dr. 1851.g. saraksts.
 15255. Tukuma latv.dr. 1915.g. dzim., laul. un mir. saraksts
 15256. Tukuma vācu " 1915.g. " " " "
 15257. Tukuma latv. " 1916.g. " " " "
 15258. Tukuma vācu " 1916.g. " " " "
 15598. Vecmuižas dr. 1915.-18.g. " " " "

Latgales baznīcu grāmatas (Lbg)

134. Stružānu dr. 1917.-20.g. dzim., laul. un mir. sar.

Katolu baznīcu grāmatas

- Rīgas dekānāts, Rīgas Sāpju Dievmātes baznīca, mirušo un apbedīto registers 1915.-1925.
 Aktu grāmata par dzimušiem Rīgas Sv.Franciska R.-K. baznīcas, no 1918.-1926.gg.
 Bērzu baznīcas dzimšanas metrika 1918-1922.
 Ludzas baznīcas dzimšanas akti 1918-1924.

Pareizticīgo baznīcu grāmatas

- Metričeskaja kniga Rižskoj Ioanno-Predtečeskoj cerkvi za 1915 [-1918] god.

II. IESPIESTIE AVOTI UN LITERĀTŪRA

- ĀDAMOVIČS, L., Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1700-1740, (Rīgā: Vidussk. skol. koop., 1933), XVI+660 lpp.
 Aglyuna, draudzes kalendars 1917.godam, zam Ign. Assana un Ed. Kozlovskā redakcijas, (Rēzeknē: Mendriks, 1916), 104 lpp.
 ALTEMENTS, A., "Liepājas krājkase klašu laikos", LVIŽ 1938.g. 4(8), nra 643.-72.lpp.
 ALTEMENTS, A., "Kārlis Vilams, dzimtzemnieks, students un patriots", Ceļi VI, (Rīgā: Ramave, 1935), 293.-295.lpp.
 ALTMANN, Dr. JULIUS, Beiträge zum Sprichwörter- und Rätselschatz der Letten gesammelt auf verschiedenen Reisen durch Kurland und Livland, Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft, Jahrgang 1854, Neuer Folge 2.Bd. 3.u.4. Heft, 153.-252.lpp. - skat. AUGSTKALNS, ALV., "Aizmirsts latviešu sakāmvārdi un mīklu krājums".
 Amtliche Befehle, Verordnungen u. Bekanntmachungen für Libau, erlassen in der Zeit vom 7.Mai 1915 bis 3.März 1918, (Libau: Meyer, 1918), XII+180 lpp.
 ĀRENDS, P., Melngalvju nams Rīgā, (Rīgā: Tepfers, 1943). 50 lpp. + 34 attēli.
 ĀRENDS, P. Sv.Pēterā baznīca Rīgā, (Rīgā: Tepfers, 1944) 76 lpp. + 34 attēli.
 AUGSTKALNS, ALV., "Astonpadsmitā gadu simtēna apsveikuma dzejoļi", Ceļi V, (Rīgā: Ramave, 1935), 42.-48.lpp.
 AUGSTKALNS, ALV., "Aizmirsts latviešu sakāmvārdi un mīklu krājums", Ceļi VI, (Rīgā: Ramave, 1935), 169.-202.lpp.

- AUGSTKALNS, A., "Latviešu fragmenti 17.g.s. beigū Liepājas aktīs", Veltījums prof. Augustam Tentelim, (Rīgā: Ramave, 1936), 115.-44.lpp.
- BEBRU JURIS, Ganuzēns darbi un nedarbi, (Rīgā : Gulbis, 1942), 96 lpp.
- BERENS, J.C., "Das älteste Kirchenbuch der Stadt Riga 1608-1619", Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, 15.Bd. (Riga: Kymmell, 1893), 52.-84.lpp.
- BĒRZIŅŠ, L., "Kristofors Pūrekers", IMM 1930.g. 4.nra 362.-5.lpp.
- BOEHLENDORFF, A., "Ueber die Versuche zur Einführung des gregorianischen Kalenders in Russland", Baltische Monatsschrift, XXVII Bd. (Riga, Moskau, Odessa: Deubner, 1880), 204.-42.lpp.
- BOHLEN, JULIUS v., "Die Schweden in Kurland im Jahre 1625", Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, X Bd. (Riga: Kymmell, 1865), 24.-32.lpp.
- BREŽGO, B., "Latgales pilsētas" K.Apiņa grāmatā Latvijas pilsētu vēsture (Rīgā: Gulbis, 1931), 183.-248.lpp.
- BREŽGO, B., "Latgales zemnieku attiecības pret 1861.g. agrārreformu", LVIŽ 1940.g. 1(13).nra 39.-110.lpp.
- BREŽGO, B., "Latgolas katōļu draudžu grōmotas", Olūts, roksts krōjums, 2., (Daugavpilī: Vl.Lōcis, 1943), 221.-43.lpp.
- BREŽGO, B., Latgolas pagōtne I, (Daugavpilī : Vl.Lōcis, 1943), 224 lpp.
- BRINKMANN, HERMANN, Alte und neue Zeitrechnung, Sippenbücherei, Bd. 14, (Görlitz: Starke, 1939), X+190 lpp. + tabula.
- BRINCKMEIER, Dr. EDUARD, Praktisches Handbuch des historischen Chronologie aller Zeiten und Völker, besonders des Mittelalters, (Berlin: Hempel, 1882), XXIV+504 lpp.
- BRISZMAN, D. JOANNES, Kurtze Ordnung des Kirchendienstes, sampt eyner Vorrede vonn Ceremonien, An den Erborn Rath der löblichen Stadt Riga yn Liefelandt, M.D.XXX, - skat. GEFFCKEN, JOHANNES, Kirchendienstordnung etc., 1.-29.lpp.
- BRUNINGK, HERMANN v., "Messe und kanonisches Stundengebet nach dem Brauche der Rigaschen Kirche im späteren Mittelalter", Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, XIX Bd., (Riga: Kymmell, 1904), 1.-656.lpp.
- Buch der Aeltermänner Grosser Gilde in Riga, Dritte Abt., Monumenta Livoniae Antiqua, IV Bd., (Riga : Kymmell, 1844), 240.-74.lpp.
- BUCHHOLTZ, ANTON, "Ueber den Zeitpunkt, wann der im April 1700 in Livland eingeführte schwedische Kalender abgeschafft und der alte (russische) Styl wieder eingeführt wurde", Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899, (Riga: Häcker, 1900), 15.-18.lpp.
- BUCHHOLTZ, AREND, Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga 1582-1888, (Riga: Müller, 1890), VIII+378 lpp. + 6 attēli.
- BULMERINCQ, Dr. iur. AUGUST, Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga, I Bd., (Riga: Gulbis, 1923), VIII+386 lpp.; II Bd., (Riga: Gulbis, 1925), VIII+488 lpp.; III Bd., (Riga: Gulbis, 1931), X+1044 lpp.

CAMPE, P. - skat. KAMPE, P.

CANISIUS, PETRUS, Catechismus Catholicorum, Iszige pammacischen
no them's Papreksche galwe gabblems Christites macibes [1585]
- skat. GUNTHER, AUGUST, Altlettische Sprachdenkmäler, I Bd.
243.-312.lpp.

CRUSE, K.W., Kurland unter den Herzögen, II Bd., (Mitau, 1837).

DAGIEL, M., Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus
Litvaniae etc., Tomos V, (Vilnae: Typographia Regia, MDCCCLIX).

DRAVIŠ, KĀRLIS, "Daži nepazīstami Jura Mancela dzejoli", Zvied-
rijas Latviešu Filologu Biedrības raksti 1., (Stokholmā: Drav-
nieks, 1947), 132.-154.lpp.

EINHORN, P., Historia Lettica, Das ist Beschreibung der Letti-
schen Nation, [1649], Scriptores rerum Livonicarum, II (Riga:
Kymmell, 1853), 569.-604.lpp.

"Einhorn, Paul, und seine Schriften über Letten", Anhang, Scrip-
tores rerum Livonicarum, II (Riga: Kymmell, 1853), 653.-6.lpp.

ELGER, Tulk. R.P. GEORGIUS, Evangelia Toto anno singulis Dominicis
& festis diebus juxta antiquam Ecclesiae consuetudinem in
Livonia Lothavis praelegi solita. Ex Latino in ~~Latvianum~~
idioma translata, [1671], - skat. GUNTHER, AUGUST, Altletti-
sche Sprachdenkmäler, I Bd. 1.-242.lpp.

ELGER, R.P. GEORGIUS, Dictionarium Polono-Latino-Lettavicum (opus
posthumum), (Vilnae: Typis Academicis Soc. Jesu, 1683), -
skat. ZĒVERS, J., "Vecākais latviešu kalendārs".

ENDZELĪNS, J., Senprūšu valoda, Universitāte Rīgā, Mācības grā-
matu serijs Nr.27, (Rīgā: Universitātes apgāds, 1943), 288 lpp

ENZELIŅŠ, H., Atskats Trikātas novada senātnē, (Rīgā: Gulbis,
1931), 110 lpp.

FEUERREISEN, ARNOLD, "Ueber die Einführung und den Gebrauch des
Gregorianischen Kalenders in Dorpat", Sitzungsberichte der
Gelehrten Estnischen Gesellschaft, 1902, (Jurjew, 1903), 69.-
78.lpp.

FREIVALDS, Red. OSVALDS, Tautas palīdzības Gada grāmata 1944.gā-
dam, (Rīgā: Tautas palīdzība, 1943), 128 lpp.

GADALIN, Red. V., Vseobščij russkij kalendarj na 1944 god (Riga:
Kuljtura, [1944]), 112 lpp.

GADEBUSCH, FRIEDRICH KONRAD, Livländische Jahrbücher, II Theil
1. Abschn. (Riga: Hartknoch, 1781) 390 lpp.; II Th. 2. Ab. (Riga:
Hartknoch, 1781) 644 lpp.; IV Th. 1. Ab. (Riga: Hartknoch, 1783)
462 lpp.

GEFFCKEN, JOHANNES, Kirchendienstordnung und Gesangbuch der Stadt
Riga, (Hannover: Rümpler, 1862), LVIII+340 lpp.

GINZEL, F.K., Handbuch der mathematischen und technischen Chro-
nologie, I Bd. (Leipzig: Hinrich, 1906) XII+584 lpp. + tab.;
II Bd. (Leipzig: Hinrich, 1911), VIII+598 lpp.; III Bd. (Leip-
zig: Hinrich, 1914), VIII+446 lpp.

GREDZENS, Red. P., Pareizticīgo latviešu kalendārs 1938.gadam,
(Talsos: Latv. Pareizt. Bazn. Sinode, 1937), 110 lpp.

Grosser Duden, Rechtschreibung der deutschen Sprache und der
Fremdwörter, 12. Normalschriftausgabe, (Leipzig: Bibliographi-
sches Institut, 1943), 78+690 lpp.

GROTEFEND, Dr. H., Handbuch der Historischen Chronologie des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, (Hannover:Hann, 1872).

GROTEFEND, Dr. H., Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Bd. I., (Hannover:Hann, 1891); Bd. II Abt. II, (Hannover:Hann, 1898).

GUNTHER, AUGUST, Altlettische Sprachdenkmäler in Facsimiledrucken I Band (Heidelberg:Winter, 1929), 24+312 lpp.; II Band (Heidelberg:Winter, 1929), 14+518+2 lpp.

HELMS, Dr. SVENN HENRIK, Ny fullständig svensk-tysk och tysk-svensk ordbok, 5. izd., (Leipzig : Holtze, 1904), XXIV + 496 + XVIII + 456 lpp.

HENNING, SALOMON, Liffländische Churländische Chronika /M.D. XCIII/, Scriptores rerum Livonicarum, II (Riga:Kymmell, 1853), 195.-368. lpp.

HERBST, STANISLAW, "Der livländische Krieg 1600 - 1602", Pirmā Baltijas vēsturnieku konference Rīgā 16.-20. VIII 1937., (Rīgā : Latv. Vēstures Instituts, 1938), 380.-90. lpp.

HUPEL, AUGUST WILHELM, Neue Nordische Miscellaneen, II. und 12. Stück, (Riga:Hartknoch, 1795).

Imantas Laika Grāmata 1919. gadam, (Cēsis:Dūnis, 1918) 32+32 lpp.

JUŠKEVICS, J., Hercoga Jēkaba laikmets Kurzēmē, (Rīgā:Valstspāpīru spiestuve, 1931), 672 lpp.

KAMPE, P., "Rīgas Sv. Pēterā baznīcas būvvesture", SM 1939. g. III, 70.-108. lpp.

CAMPE, P., "Die Stadttore Rīgas im 17., 18. und 19. Jh. und deren Meister", Latv. Univ. raksti, Archit. fak. ser. II, 3. (Rīgā:Latv. Univ., 1939), 241.-376. lpp.

KANĪZIJS, P. - skat. CANISIUS, PETRUS.

Katalog der Rīgaschen culturhistorischen Ausstellung, (Riga:Müller, 1883), VI+244 lpp. + 9 piel.

KLEIJNTJENS, Dr. J., Latvijas vēstures avoti Jezuitu ordeņa arhīvos, Latvijas vēstures avoti, III sēj., I daļa (Rīgā:Latv. vēstures inst., 1940), XVI+544+4 lpp.; II daļa (Rīgā:Latvju grāmata, 1941), XIV+534 lpp. + 1 tab.

KLĒTNIĒKS, V., Rīgas ģeogrāfiskā platuma mērījumi XVII gadsimtā (Rīgā, 1940), manuskripts LU Astronomiskās observātorijas bibliotēkā, 16 lpp.

KUPFER, Prof. Dr. K. R., "Orts- und Zeitbestimmung für Riga", Rīgas Adressbuch für Verkehr, Handel, Industrie und Gewerbe 1924, Herausgeb. K. Haupt, (Riga, 1923), 49-50. lpp.

LALOŠ, M., Sravnitel'nyj kalendarj drevnih i novyh narodov, izd. 3-je, (S. Peterburg, 1869), XVI+320 lpp.

LANGIJS, JĀNIS, - Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku, izdevis M. Eise, Act. Univers. Latv. III, 1 (Rīgā:Latv. Univers., 1936).

Latviešu kalendersis us to 1851 gaddu ... sarakstihts preeksch ihstenas tizzibas apleezinaschanas laudim ... (Pēterburgā: Wiesenhöber, 1851), 94 lpp.

Latviešu konversācijas vārdnīca, (Rīgā:Gulbis), dažādi sējumi.

- LESKIEN, A., Litauisches Lesebuch mit Grammatik und Wörterbuch, (Heidelberg:Winters, 1919), XX+312 lpp.
- Libausche Zeitung, mit der lettischen Beilage Leepajas Awise, Amtliches Publicationsorgan des Gouvernements Libau, 1915. gads.
- LIETZMANN, Prof. D. HANS, Zeitrechnung des römischen Kaiserzeit, des Mittelalters und der Neuzeit für die Jahre 1-2000 nach Christus, Sammlung Göschen, Bd. 1085 (Berlin:Gruyter, 1946), 128 lpp.
- Lihdums, politisks, sabiedriska un literariska deenas laikraksts, 5.gada gahjums (Valkā, 1918), 1918.gads.
- MADLER, Prof. Dr. J. H., "Entstehung und Einführung des Gregorianischen Kalenders in Europa", Baltische Monatsschrift, Bd. V, 5. (Riga:Kymmell, 1862), 438.-48.lpp.
- MALVESS, R., "Dažas latviskas 18.g.s. epigrammas", LVIŽ 1938.g. 3(7).nra 438.-40.lpp.
- MALVESS, R., "Vircavas muižkunga Ernsta Jāņa Birona vēstules", LVIŽ 1939.g. 2(10).nra 299.-304.lpp.
- MANCELIVS, GEORGIJS, Lettus, Das ist Wortbuch sampt angehengtem täglichem Gebrauch der Lettischen Sprache, Erster Theil, [M.DC.XXXVIII], - skat. GUNTHER, AUGUST, Altlettische Sprachdenkmäler, II Bd., 1.-222.lpp.
- MANCELIVS, GEORGIJS, Phraseologia Lettica, Das ist: Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache, Ander Theil [1638], - skat. GUNTHER, AUGUST, Altlettische Sprachdenkmäler, II Bd., 223.-414.lpp.
- [MANTEUFFEL, G.], Infantuziemies lajkagromota aba Kalenderis uz 1862tro goda, (Rejgā:Plates, [1861]), 96 lpp.
- METTIG, C., Geschichte der Stadt Riga, (Riga:Jonck & Poliewsky, 1897), VIII+490 lpp.
- [MISSIONERSKIJ KOMITET], Pravoslavnyj kalendarj na 1947 god, izdanije missionerskogo komiteta pri arhijerejskom sinode ruskoj pravoslavnoj cerkvi zagranicej, [1946], approved by UNNRA Team 631, 64 lpp.
- Mitauische Politische Zeitung, Unter Aufsicht der hiesigen Akademie, (Mitau, 1796), 1796.gads.
- Mitauisches Nachrichtenblatt, auf Befehl der deutschen Kommandantur herausgegeben, (Mitau, 1915), 1915.gads.
- NAPIERSKY, Dr. C. E., "Actenstücke zur Geschichte der Noldeschen Handel in Kurland im Anfange des 17. Jahrhunderts", Monumenta Livoniae Antiquae, II Bd., (Riga:Kymmell, 1839), XIX+ lpp.
- [NAPIERSKY, Dr. C. E.], Index Corporis historico-diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae, II Theil (Riga u. Dorpat:Frantzen, 1835), IV+414 lpp.
- NEANDER, GEORGE FRIEDRICH, Alphabetisch summarischer Auszug aus den seit Eröffnung der Kurländischer Statthalterschaft dasselbst zur allgemeinen Nachachtung eröffneten allerhöchsten Manifesten, Ukasen und Regierungs-Befehlen von 1795, 1796 und 1797, (Mitau:Steffenhagen, 1798); Erste Fortsetzung (Mitau:Steffenhagen, 1799).
- NEWMANN, W., "Die Gildenhäuser", [A. AGTHE] Riga und seine Bauten, (Riga:Kerkovius, 1903), 191.-7.lpp.

- NEUMANN, W., "Die mittelalterliche Kirchen", [A. Agthe] Riga und seine Bauten, (Riga: Kerkovius, 1903), 147.-62. lpp.
- NIEDERMANN-SENN-BRENDER, Wörterbuch der litauischen Schriftsprache, Litauisch-Deutsch, Bd. I-II [A-Pag], (Heidelberg: Winter, 1932), XII+548+384 lpp.
- NYENSTADT, FRANZ, "Livländische Chronik", herausgegeben von G. Tielemann, Monumenta Livoniae Antiquae, II Bd., (Riga: Kymmell, 1839), VIII+166 lpp.
- PIEBALGS, Red. A., Ansekļa katoļu kalendārs 1944. g., (Rīgā: Katoļu grāmatnīca, 1944), 80 lpp.
- PLĀKIS, Prof. J., Leišu valodas rokas grāmata, (Rīgā: Valters & Rapa, 1926), XXVIII+332 lpp.
- PLENCINĪKS, K., "Satrunkums Syksolā", Olūts, rokstu krājums, 4. (Daugavpili: Lōcis, 1943), 143.-58. lpp.
- POLAK, I. F., Izmēnenije kalendarja, Narodnaja biblioteka "Priroda", (Moskva, 1918), 32 lpp.
- Polnoje Sobranije Zakonov Rossijskoj Imperiji s 1649 goda, tom XXIII i tom XXV, (SPB, 1830).
- PUTNINŠ, ED., "Tautas ticējumi", Cēli III, (Rīgā: Ramave, 1933), 64.-66. lpp.
- RICHTER, Dr. phil. A. von, Geschichte der dem russischen Kaiserthum einverleibten deutschen Ostseeprovinzen, Theil II, 1. Bd. (Riga: Kymmell, 1858), IV+318 lpp.; Theil II, 3. Bd. (Riga: Kymmell, 1858), IV+250 lpp.
- RICHTER, ADOLF, Kalender für Riga auf das Jahr 1899, (Riga: Richter, 18987), IV+264+20 lpp.; ... auf das Jahr 1904, (Riga: Richter, 19037), VI+176+8 lpp. + tab.
- RICHTER, L. F., Versuch einer Zusammenstellung der Allerhöchsten Ukasen, Regierungs- und Consistorial-Verordnungen ..., (Mitau, 1830).
- Rigasche Stadtblätter, für das Jahr 1899, 90. Jahrgang, herausgeg. ... von Dr. Arthur Poelchau, (Riga, 1899).
- Rigasche Zeitung, vereinigt mit dem Rigaer Tageblatt, (Riga, 1917), 1917. gads.
- Rigas Latweeschu Awise, politisks un literarisks laikraksts, 1917. un 1918. gads.
- Rigas pilsētas Statistiskā gada grāmata 1920-1922, (Rīgā, 1923), XVI+180 lpp.
- RĪTERIS, J., Lietuviski-latviska vārdnīca, (Rīgā: autora izd., 1929), VIII+1368 lpp.
- RUHL, FRANZ, Chronologie des Mittelalters und der Neuzeit, (Berlin: Reuther & Reichard, 1897), VIII+312 lpp.
- SALCEVIČS, A., "A. Oborska ziņojums J. Radzivilam par poļu vienības sadursmi ar vācu-latviešu spēkiem 1583. gadā", LVIŽ 1940. gada 2(4). nra 277.-84. lpp.
- SCHIRREN, C., Verzeichnis livl. Geschichts-Quellen, (Dorpat, 1861.-8.).
- SEILS, STEPONS, "Šneps", Olūts, rokstu krājums, 6., (Daugavpili: Lōcis, 1944), 101.-7. lpp.

- SENN, Dr. ALFRED, Kleine Litauische Sprachlehre, (Heidelberg: Gross, 1929), XII+304 lpp.
- SERAPHIM, ERNST, Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, II Bd. (Reval: Kluge, 1896), 716 lpp.
- SKUJENIEKS, M., Latvija, zeme un iedzīvotāji, 3. izd. (Rīgā: Gulbis, 1927), XII+752 lpp.
- SLAUCĪTĀJS, L., "Īss vēsturisks pārskats par Latvijas teritorijā izpildītiem astronomiskiem mērījumu darbiem un novērojumiem, sākot ar XVIII g.s. līdz Latvijas valsts nodibināšanai", Latv. Univ. Astronomiskās observātorijas raksti Nr.1, (Rīgā: Latv. Univ., 1932), 47. un sek. lpp.
- SLOKA, L.J., "Latviešu zemnieks pēc Kurzemes baznīcu grāmatu nekroloģiem", LVIŽ 1939.g. 1(9).nra 95.-124.lpp.
- SPROGIS, J., "Latyšsko-russkij mēsjačeslov na 1868 god. Latviešu parejzitičigās draudzes tapat katolu un luteru draudzes kalenderis uz to 1868 gadu, (Viļņa, 1867), 104 lpp.
- STEPERMANIS, M., "Dažas 18.g.s. zemnieku sūdzības un iesniegumi", LVIŽ 1938.g. 3(7).nra 433.-8.lpp.
- STEPERMANIS, M., "Kāda 1812.gada latviešu laika grāmata", LVIŽ 1938.g. 4(8).nra 633.-42.lpp.
- STIEDA, WILCHELM und CONSTANTIN METTIG, Schragen der Gilden und Aemter der Stadt Riga bis 1621, (Riga: Stieda, 1896), XVI+758 lpp.
- STRAUBERGS, J., "Andrejs Gecelis", IMM 1933.g. 4.nra 299.-306.lpp.
- STRAUBERGS, J., "Jaunatnastais garīga satura rokkraksts Stokholmā", Ceļi VI, (Rīgā: Ramave, 1935), 209.-248.lpp.
- STRAUBERGS, J., "Rīgas vecie kalendari", SM 1940., 19.-31.lpp.
- STRAUBERGS, J. un T.ZEIDS, "Daži dokumenti par Juri Manceli", Veltījums prof. Augustam Tentelim, (Rīgā: Ramave, 1936), 105.-114.lpp.
- ŠMITS, Prof. P., Latviešu mītoloģija, 2. izd. (Rīgā: Valters un Rapa, 1926), 152 lpp.
- ŠVĀBE, ARVEDS, "Daži Livonijas saimniecības vēstures avoti 1540-68", Latviešu vēsturnieku veltījums profesoram Dr.hist. Robertam Viperam, (Rīgā: Gulbis, 1939), 54.-97.lpp.
- ŠVĀBE, A., "Kurzemes muižas tiesības", IMM 1931.g. 3.nra 256.-67.lpp., 4.nra 375.-87.lpp. un 5./6.nra 522.-39.lpp.
- ŠVĀBE, A., Vidzemes saimniecības vēstures avoti 1553.-1618.g., Latvijas vēstures avoti, VI sēj., (Rīgā: Latv. Vēstures inst., 1941), XVIII+384 lpp.
- TETSCH, M. CARL LUDWIG, Curländische Kirchengeschichte, I Theil (Riga u. Leipzig: Hartknoch, 1767), XX+284 lpp.; II Theil (Königsberg u. Leipzig, 1768), II+342 lpp.
- TICHOVSKIS, H., "Svētku un svinamo dienu parašas Latgalē", Ceļi VI, (Rīgā: Ramave, 1935), 136.-159.lpp.
- Valdības Vēstnesis, Latvijas valdības oficiāls laikraksts, 1920.gads.
- VANAGS, K.L., Pazīsti Rīgu, Tūristu bibliotēka Nr.1 (Rīgā: Iekšl. min. Tūrisma birojs, 1935), 96 lpp.

VIDENIEKS, Cand.math. JĒKABS, Zvaigžņotā debess, II (Rīgā: Valters un Rapa, 1938), 100 lpp.

WEIDENBACH, ANTON JOSEPH, Calendarium historico-Christianum medii et novi aevi, (Regensburg: Manz, 1855), XIV+284 lpp.

ZARIŅŠ, Red. RICHARDS, Baznīcas kalendārs 1944.g., I daļa, (Rīgā: Gulbis, 1943), 80 lpp.

ZĒVERS, J., "Nepazīstami latviešu valodas pieminekļi", IMM 1930. gada 1.nra 57.-68.lpp.

ZĒVERS, Dr.phil.J., "Vecākais kalendārs latviešu valodā", IMM 1922.g. 9.nra 897.-901.lpp.

ZIEGENHORN, CHRISTOPH GEORGE von, Staats Recht der Herzogthümer Curland und Semgallen (Königsberg: Kanter, 1772) XLVI+456 lpp.

ŽAGGERS, Ārk.prof.A., Vispārīgā astronomija, I daļa, Latv. Univers. mācības grāmatu sērija Nr.13, (Rīgā: Latv. Univers., 1940), VIII+346 lpp.

S A Ī S I N Ā J U M I U N A P Z Ī M Ē J U M I

- A - Altmann, Beiträge zum Sprichwörter- und Rätselschatz der Letten - lpp. pēc Augstkalns, Aizmirsts latviešu sakām-vārdi un mīklu krājums.
- BI - Bulmerincq, Vier Bücher der Landvogtei der Stadt Riga, I daļa.
- BII - Tas pats, II daļa.
- BM - Das Calendarium im Missale vom Altar des hl. Kreuzes: der erzbischöflichen Kathedralkirche zu Riga, citēts pēc Bruiningk, Messe etc.
- Br - Brinkmann, Alte und neue Zeitrechnung.
- D - Daudža ģimenes chronika, lpp. pēc Enzeliņš, Atskats Tri-kātas novada senātnē.
- E - Einhorn, Historia Lettica, lpp. pēc Scriptores rerum Li-vonicarum, II.
- EE - Elger, Evangelia, lpp. pēc Günther, Altlettische Sprach-denkmäler, I.
- EP - Endzelīns, Senprūšu valoda.
- EV - Elger, Dictionarium Polono-Latino-Lothavicum, lpp. pēc Zēvers, Vecākais kalendārs latviešu valodā.
- GII - Günzel, Handbuch der mathematischen und technischen Chro-nologie, II daļa.
- GIII - Tas pats, III daļa.
- Gf - Geffcken, Kirchendienstordnung und Gesangbuch der Stadt Riga.
- GLA - Ģimeņu lietu arhīvs, Rīgā.
- IMM - Izglītības ministrijas mēnešraksts.
- K - Consuetudines templi Duneburgensis, citēts pēc KI, 447.-450.lpp.
- KI - Kleijnthjenss, Latvijas vēstures avoti Jezuitu ordeņa ar-chīvos, I daļa.
- KII - Tas pats, II daļa.
- Kbg - Kurzemes baznīcu grāmatas.
- Ki - Manteuffel, Infantuziemies Lajtagromota uz 1862^{tro} goda.
- KK - Canisius, Catechismus Catholicorum, lpp. pēc Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, I.
- Kp - Latweeschu pareizticīgo kalenderis us to 1851.g.

- Ksp - Šprogis, Latviešu pareizticīgas draudzes .. kalenders uz to 1868 gadu.
- K47 - Pravoslavnyj kalendarij na 1947 god.
- Lbg - Latgales baznīcu grāmatas.
- LG - 1762.g. Laika Grāmata, lpp. pēc Zēvera, Vecākais kalendars latviešu valodā.
- LJ - Gadebusch, Livländische Jahrbücher, IV T., 1.Abschn. 88.
- LKV - Latviešu konversācijas vārdnīca (Gulbja izdevums).
- LL - Leskien, Litauisches Lesebuch.
- LM - Šmits, Latviešu mītoloģija, 2.izd.
- LV - Jāņa Langija 1685.g. vārdnīca, izdevis E.Blese, (lpp. pēc oriģināla numerācijas).
- IVA - Latvijas valsts arhīvs, Rīgā.
- LVI - Latvijas vēstures institūta žurnāls.
- LW - Leskien, vārdnīca grāmatā Litauisches Lesebuch.
- M - Rīgas Melngalvju nama astronomiskā pulksteņa ieraksti.
- MF - Mancelius, Phraseologia Lettica, lpp. pēc Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, II.
- ML - Mancelius, Lettus, lpp. pēc Günther, Altlettische Sprachdenkmäler, II.
- NSB - Neselmann - Senn - Brender, Wörterbuch der litauischen Schriftsprache.
- P - Plāķis, Leišu valodas rokas grāmata.
- Rbg - Rīgas baznīcu grāmatas.
- RV - Rīteris, Lietuviski-latviska vārdnīca.
- S - Senn, Kleine Litauische Sprachlehre.
- SM - Senatne un māksla, žurnāls.
- Š - Stieda - Mettig, Schragen der Gilden und Aemter der Stadt Riga bis 1621.
- T - Tichovskis, Svētku un svinamo dienu parašas Latgalē.
- Vbg - Vidzemes baznīcu grāmatas.
- §, §§, §§§, §-§, §:§ - skat. avotu norādījumu attiecīgās lpp. epakšā.
- * - dzimis }
 ~ - kristīts } arī attiecīgo baznīcu grāmatu saraksti
 ∞ - laulāts } (registri).
 + - miris }
 □ - apbedīts }

Avotu norādījumu shēma: 1) burti un romiešu skaitlis (piem., BII) norāda avota nosaukumu un sējumu; 2) sekojošais indīšu skaitlis - lappusi; 3) pēdējie (četrzīmju) skaitļi - gads, kad variants lietāts (tikai mūsu zemē datētiem dokumentiem).

Baznīcu grāmatās aiz fonda nosaukuma seko arhīva nrs, tad lpp. un gads (vai pēdējo divu vietā registra apzīmējums, gads un ieraksta kārtas nrs), piem.: Vbg 20,284:1701 - Vidzemes baznīcu grāmatas Nr.20, 284.lpp. 1701.gadā; 1917,5 - dzimušo registra (saraksta) 1917.gada 5.ieraksts.

P Ē C V Ā R D I

Nobeigumā atļaujos sirsnīgi pateikties Bavārijas apgabala baltu filologu kopai, kas nav baidījies trīdās grūtumos izvadīt tautās šo pētījumu. Mīļš latvieša paldies baltu filologiem A. Kalniņa kungam par valodas kļūdu novēršanu manuskriptā un J.V. Bičola kungam par atļauju izlietāt pētījuma papildināšanai savu līdzņemto grāmatu krājumu. Pateicos arī manis ievadītajam astronomijas zinātnē prof. Dr. math. A. Žaggera kungam, kas trīdā dziļi interesējās par šo pētījumu un viņa saglabāšanu.

Šī darba dabiskais turpinājums ir manis pasāktais pētījums par senlatviešu laika skaitīšanu.

Technisko apstākļu dēļ nācās vecajos latviešu (un dažos vācu) tekstos sastopamo garo s apzīmēt ar f burtu, bet garā s un z savienojumu ar ž. Krievu burtu trūkuma dēļ attiecīgie teksti transkribēti latīņu burtiem, bet nav rakstīti fōnētiski. Manuskriptu pārrakstot, diemžēl ne visur pareizi dalīti vārdi rindu galos.

Trīdā 1948. gada februārī.

V. K.

I e v a d a m

1. Pētījuma problēmas.	3
--------------------------------	---

I a i k a s k a i t ī š a n a

2. Diennakts iedalījums	5
3. Nedēļas dienu un mēnešu nosaukumi un apzīmējumi . . .	18
4. Baznīcas gads un svētki	29
5. Datēšanas veidi.	54

K a l e n d ā r a s t i l u m a i n ā s

6. Stilu izcelšanās un pārvēršana.	63
7. Gregora kalendāra ieviešana XVI un XVII g.s.	68
8. Jūlija kalendāra atpakaļieieviešana XVII un XVIII g.s..	81
9. Zviedru ķēniņa kalendārs Vidzemē XVIII g.s.	87
10. Gregora kalendāra galīgā ieviešana XX g.s.	93

P i e l i k u m i

I. 1. Lieldienu datumi 1501 - 2000.	110
II. Mūžīgais kalendārs.	113
Avoti un literatūra	115
Saīsinājumi un apzīmējumi	124
Pēcvārdi	126

T a b u l a s

I. Svētku un baznīcas svētdienu saraksts, salīdzinājumā katoļiem, luterticīgiem un pareizticīgiem	30
II. Romiešu mēnešu dienu nosaukumi.	57
III. Baznīcas svētdienu datumu un nosaukumu salīdzinājums jaunajā un vecajā stilā 1796.g. sākumā	83
IV. Lieldienu datumi 1700 - 1712	88
V. Dievgalde reizes Āraišu draudzē 1699 - 1701	91
VI. Latvijā lietotie kalendāra stili XVI - XX g.s.	109